סימן תק״י

שאלה - דבר שהתירו מפוקפק אי יש להדר לעשותו ע״י קטן.

תשובה - יהדר לכתחלה לעשותו ע״י נכרי, ואם אין לו נכרי יעשהו ע״י קטן (ואם אין לו קטן יעשהו הגדול בשינוי), כ׳ הרמ״א (סוס״י רנ״ט) על דבר סתירת פי תנור הטוחה בטיט כדי להוציא החמין שיש מתירים (המחבר) ויש מחמירים, על כן אם אפשר לעשותו ע״י נכרי או אם אפשר לעשותו ע״י קטן לא יעשהו גדול (ואם א״א יעשהו גדול ע״י שינוי קצת), מבואר דבדבר שיש בו מחלוקת (אף שמעיקר ההלכה יש להקל, אעפ״כ) יש להדר לעשותו ע״י קטן, והטעם (אף דלרוה״פ לעשות מלאכה ע״י קטן הוא ג״כ איסור תורה, ובפרט כשהוא בנו הקטן) נראה שהוא על פי הנ״ל בסימן הקודם על פי הכלל דקיי״ל דמאכילין אותו הקל הקל תחילה, ולעשות ע״י תינוק קיל תמיר מע״י גדול מאחר שאין בו אלא איסור לאו (ואינו בסקילה).

עוד מבואר בשו״ע (סי׳ רס״ו סעיף א-ה׳) במי שהחשיך לו בדרך והיה עמו מעות דלכתחלה יתן כיסו לנכרי להביאו בעדו, ואם אין עמו נכרי מניחו על חמורו (באופן שליכא משום מחמר) ואם אין לו חמור יתננו לקטן (ואם יש לו עמו חרש שוטה וקטן יתננו להשוטה), והטעם דאף דהתירו לו להביאו עמו (משום דאדם בהיל על ממונו ואי לא שרית ליה יביאנו באיסור, אבל מ״מ מאכילין אותו הקל הקל תחילה.

אלא שקשה קצת דמדברי הרמ״א בסי׳ רנ״ט הנ״ל יוצא שעריף לעשותו ע״י קטן מאילו יעשהו הגדול בשינוי, וצ״ע למה, שהרי העושה מלאכה בשינוי בכל אופן אינו אלא איסור דרבנן ממש, ואילו ע״י קטן הוא מדאורייתא (אף שאין בו אלא איסור לאו) ומסתבר פשוט דאיסור סקילה בשינוי (שהוא מדרבנן) עדיף מאיסור תורה שהוא בלאו (ע״י קטן), ועריין צ״ע.

*

סימן תקי״א

שאלה - קטן שהוא במערב העולם ואביו נמצא במזרח העולם מהו שיעשה הקטן מלאכה לצורך אביו כשאצלו הוא עוד ערב שבת אבל אצל אביו במזרח העולם כבר נתקדש היום, ושם כבר הוא שבת.

תשובה - מסתבר דמותר דאזלינן בתר מקום האב, לכאורה יש לתלותו במחלוקת הפוסקים בכגון רא במצות שביתת בהמתו במי שהוא במערב העולם ויש לו בהמות במזרח העולם אי מותר להניח את בהמותיו שיעשו מלאכה שם בעת כניסת השבת דשם בזמן כשאצלו במערב העולם עדיין הוא ערב שבת, אי אזלינן בתר זמן שבת במקום הבהמה (שאם שם הוא שבת יש על הבעלים מצות שביתת בהמתו) או״ד אזלינן בתר זמן שבת של הבעלים ומאחר שאצלו עדיין אינו שבת אין איסור במה שבהמותיו עושין מלאכה [אלא שבזה שונה נידונינו דבנוגע שביתת בהמתו הוא עובר אף אם הבהמות עושין מלאכה מעצמן, אבל בנוגע שביתת בנו אינו עובר אא״כ בנו הקטן עושה המלאכה בשביל אביו כמו שנתבאר לעיל בסי׳ תנ״ה], וכן איפלגי האחרונים בכעין זה בנוגע איסור חמץ במי שהוא במערב העולם ויש לו חמץ במזרח העולם, הובא דבריהם בספרי ישראל והזמנים (ח״א סי׳ ל״ט) שרעת שו״ת עונג יו״ט (או״ח סי׳ ל״ו) דאזלינן בתר מקום החמץ בין להקל בין להחמיר, וכ״כ בשו״ת ארץ צבי (סי׳ פ״ג, וממילא שיש לו ליזהר למכור חמצו כשעדיין זמן היתר בא״י) ועיי״ש שכן הוא לענין שביתת בהמה, וכ״כ בשו״ת לבושי מרדכי

(מהדו״ת א״ח סי׳ מ״ז) דבין לענין חמץ ובין לענין שביתת בהמה תמיד אזלינן בתר החפץ לא בתר מקום הבעלים.

אבל דעת שו״ת חסד לאברהם (מהדו״ק או״ח סי׳ ל״ה, לגבי חמץ) דאזלינן בתר מקום הבעלים, וכ״כ בס׳ דברי חכמים (סובלק, דף ל״א ע״א) וכן דעת הגאון בעל שו״ת ערוגה״ב (נדפסה תשובתו במכ״ע אגם מים שנת תר״ס, הובא גם בלקוטי סופר עה״מ מ״ט) וכ״כ בשו״ת הור יוסף (לבעל בא״ח ז״ל סי׳ נ״א) וכ״כ הרידב״ז (נדפסה בס׳ זכרון שלמה (וכנר- כרם רידב״ז סי׳ ב׳) וכ״כ בהגש״פ אגודת אזוב (עמוד כ׳, לבעל שו״ת משפטיך ליעקב), ודעת בעל תבואות השדה דתלוי במחלוקת אי חמץ הוא איסור גברא או איסור חפצא, ולמעשה העלה דתלוי במקום הבעלים (נדפסה בוילקט יוסף תרס״ה סי׳ קי״ז), וכן הביא בשו״ת כוכבי יצחק (ח״ב סי׳ י״א) משו״ת אבני זכרון (ח״ב סי׳ ס״א) לענין לכתחלה, אבל בדיעבד אזלינן בתר מקום החמץ, ושכ״כ בשו״ת חלק לוי (או״ח קמ״ו) [דמאחר שבמקום הבעלים עדיין החמץ מותר בהנאה עדיין ברשותו הוא (אף דבמקום החמץ כבר עבר הזמן) למוכרו] ובספר היומם, וכן נמי בשו״ת מנחת יצחק (ח״ז סי׳ כ״ה) ובשו״ת חלקת יעקב (ח״ג סי׳ כ״ז) העלו דעיקר להלכה כבעל חסל״א, רק לכתחלה יש להחמיר כהעונג יו״ט, ועעשו״ת ויצבר יוסף (סי׳ פ׳), ובקובץ וילקט יוסף (שנת תרס״ה סי׳ קי״ז, קנ״ו, ר״א, רי״ג, רל״א, רל״ב) ובס׳ שדי״ח (מערכת חמץ ומצה סי׳ ה׳ אות ח׳) ובפסקי תשובה (סי׳ רנ״ב, ובתשו׳ הרה״ג ר׳ קאפל רייך ז״ל הנדפסה בסוף שו״ת דודאי השדה (ע׳ ל״ט) ושו״ת להורות נתן (ח״ו סי׳ ח׳).

מעתה יש לומר דנידונינו תלוי במחלוקת הנ״ל, ובס׳ מנחת שבת (סי׳ ע״ה סוסק״א) ראיתי (לענין שביתת בהמה) שבכה״ג שבהמתו הוא במקום אחר בעולם, לא מיבעיא דלהסוברים דבחמץ אזלינן בתר מקום החמץ רה״ה לענין שביתת בהמתו, אלא אף להסוברים בחמץ דאזלינן בתר מקום הבעלים אולי לענין שביתת בהמתו מודי דאזלינן בתר מקום הבהמה עיי״ש, וכ״י משו״ת ארץ צבי הנ״ל מאחר שהאיסור מצד הבהמה כדכ׳ (בפרשת משפטים) למען ינוח שורך וחמורך, ועוד שכוונת התורה שתנוח הבהמה בשבת ולא בחול עיי״ש, וע״ע בהגש״פ מועדים וזמנים (סי׳ י״ג), וא״כ יל״ע אם לדבריו גם בשביתת בנו הדבר תלוי תמיד במקום הבן.

מיהו יש לומר להיפך בנידון שאלתינו שי״ל דאפילו להסוברים גבי שביתת בהמה דאזלינן בתר מקום הבהמה (דהתורה הקפידה על מנוחת הבהמה עצמה), מודי הכא דאזלינן בתר מקום האב, דשאני שביתת בהמה שאפילו אם הבהמה עושית מלאכה מעצמה ולא בשביל בעליה אעפ״כ עובר בעליה על מצות שביתת בהמה, חזינן דמצות שביתת בהמה הוא מצד הבהמה עצמה, משא״כ לגבי מצות שביתת בנו שבכה״ג אין האב עובר (כמבואר בדברינו לעיל בסי׳ תנ״ו) וכתבנו שם שאיסור שביתת בנו הוא שלא יעשה הבן מלאכה לאביו (ולאמו) ״לדעתינו ורצונינו״, נמצא דאיסור שביתת בנו שנצטווה האב שלא יעשה האב מלאכה בשבת ביחד עם בנו (ע׳ ברברינו לעיל בסי׳ תנ״ה) וממילא שהעיקר תלוי בהאב, מתי הוא זמן שבת שלו, ועוד שאף לגבי חמץ הבאנו משו״ת מנחת יצחק ושו״ת חלקת יעקב שהעיקר להלכה דאזלינן בתר מקום הבעלים, וכן כתבו בשו״ת באר משה (ח״ז קוע״ל סי׳ קי״ח) ובשו״ת אור לציון (ח״א סי׳ י״ד) לגבי שביתת בהמתו (דאזלינן בתר מקום הבעלים).

והלום ראיתי בס׳ שולחן שלמה (להגרשז״א, סי׳ רס״ו ס״א) לענין שביתת בהמה שהאיסור הוא רק בתרתי (לריעותא) דהיינו כששניהם (הבעלים והבהמה) הם במקום שעכשיו

(1)

שו״ת נשמת שבת
ברך ד
(תק״ב)
הרה״ג ר׳ שרגא דוד הורוביץ
שליט״א

אנו קי״ד תשובות (!)
(איסורי מלאכת שבת)
שביתת חמץ והרגיל בשורה
המקום אחד והרגיל בקמיפ
אותרת ואדם לאתן שנוי
קי״ד תשובות לענין הבה

הוא שבת, כי לא יתכן שיהא הבעלים מוזהרים על בהמתו הנמצא במקום שהוא חול (אף שאצלו הוא שבת), וכן לאידך גיסא לא יתכן שבזמן שהבעלים בעצמן מותרין לעשות כל מלאכה יהיו מוזהרין על שביתת בהמתן הנמצא במקום שהוא שבת (ולא דמי לחמץ שמוזהר שלא יראה ולא ימצא לו חמץ בשום מקום) עיי״ש, והדבר נוטה דלדבריו גם לענין שביתת בנו הדין כן.

★

סימן תקי״ט

שאלה - קטן שעשה מלאכה לצורך אביו או אמו או אדם אחר אי מותרין ליהנות ממנו בשבת, ומהו כשעשאו לצורך עצמו אלא שהוא מכיר את הגדול.

תשובה - אם עשאו בציווי (או על דעת) אביו (או גדול) אסור האב ליהנות ממנו עולמית, ואם עשאו ע״ד גדול ולא ידע מזה הגדול בשעת מעשה אעפ״כ אסור לו ליהנות ממנו בשבת (וצ״ע אם במוצ״ש צריך להמתין בכדי שיעשו), ואם עשאו (גם) לצורך עצמו מותר (אף בקטן מכירו של הגדול ואף בדבר ששייך שירבה בשביל הגדול), נראה דאם עשה מלאכה על פי ציווי של אביו (דבכה״ג עבר האב על לאו דשביתת בנו) או גדול אחר (דעבר הגדול על לאו דלא תאכילם), או אפילו מעצמו עשאו הקטן על דעתו של אביו או גדול אחר בנוכחתם ולא מיחו בידו (לפי מה שכתבנו למעלה בסי׳ תנ״ז-תנ״ט ובסי׳ תס״ד דבכה״ג ג״כ עובר אביו על איסור דשביתת בנו והגדול על איסור דלא תאכילם) דאסור להם ליהנות מהמלאכה עולמית, כההוא דמבואר בשו״ע (ריש סי׳ שי״ח) דכשעשה ישראל מלאכה בשבת במזיד קנסוהו חז״ל שאסור לו ליהנות מהמלאכה עולמית, וכמו שכ׳ שם בס׳ תהל״ד לבאר דברי הפמ״ג דאם ציווה למומר שיעשה מלאכה בשבילו שאסור לו עולמית, דהטעם מאחר שעבר המצווה (לו) על לאו דולפני עור לא תתן מכשול, וממילא דה״ה נמי על לאוין הללו וכנ״ל [אלא שכ׳ שם המ״ב (סק״ד) דבמקום הצורך יש לסמוך על הגר״א שחולק ומתיר אפילו במזיד שיהנה ממנו במוצ״ש], ודוחק לחלק בין התם שעשה מעשה ובין הכא שהיה רק ע״י דיבור (מיהו אולי עדיין י״ל דכשעשאו מעצמו על דעתם שעברו על לאו בשב ואל תעשה לא גזרו בכה״ג איסור הנאה עולמית וצ״ע.

ולדידי נראה שיש מקום לומר דרק בעשאו על דעת אביו הוא שיש לאסר עולמית (שאביו עבר על מצות ״שביתת״ בנו) אבל לא בעשאו על דעת גדול אחר, דנהי דהלה עבר על איסור תורה (של לא תאכילם) אבל הוא ל״ת דעלמא, ולא מצינו שגזרו איסור הנאה עולמית (במזיד) רק בלאו דחילול שבת [אלא שזה דלא כהתהל״ד הנ״ל שכ׳ דה״ה אם עבר המצווה על לאו דולפני עור כבר אסור לו עולמית, ובדברי עם הגרש״ש שטיינבערגער שליט״א נתעוררתי להסתייע שלא כהתהל״ד מהמבואר בשו״ע הל׳ יו״ט (סי׳ תק״ג סוס״א) שאם עבר ובישל במזיד מיו״ט לחול מותר לו לאוכלו (ובשו״ע הרב שם סי״ג כ׳ דהיינו שמותר לו במוצאי יו״ט מיד), אף שנמי עבר על איסור תורה שעשה מלאכה שלא לצורך היום (והטעם בשו״ע הרב שם שלא ראו חכמים לקונסו על איסורי יו״ט הקלים אלא על איסורי שבת החמורים הוא שקנסו)] וצ״ע.

ואם מעצמו עשאו הקטן בשביל ישראל גדול והישראל לא ראה ולא הבחין בשעת מעשה (שיהא יכול למחוות בידו) אעפ״כ אסור להישראל ליהנות ממנו, והוא על פי מה דקיי״ל בכמ״ק שעכו״ם שעשה מלאכה לצורך ישראל אסור הישראל ליהנות ממנו בשבת (ואף במוצ״ש צריך להמתין בכדי שיעשו), ומבואר במג״א (סקכ״ב) דעכו״ם לאו דוקא דה״ה חרש שוטה

וקטן (דלא כעולת שבת שמיקל באלו) [ועפמ״ג ומחצהש״ק דאף בערב צריך שימתין בכדי שיעשו דדינו שוה לגוי שעשה מלאכה], והאחרונים הסכימו להמג״א (והובא ג״כ בבה״ל שם ס״י ד״ה א״י) [אלא שבמש״כ הפמ״ג שאסור בכדי שיעשו יל״ע לפי מה שכ׳ המג״א ושאר הנו״כ (ריש סי׳ שי״ח, שו״ע הרב ס״א ומ״ב סק״ה) בטעם חיוב המתנה בכדי שיעשו כשעכו״ם עשה מעצמו לצורך ישראל משום שגזרינן שמא יאמר לו הישראל בהדיא לעשותו בשבילו משום דאיסור אמירה לעכו״ם קל בעיני בני אדם וחיישינן שמא יאמר לו בשבת כדי שיהא מוכן לו במוצ״ש מיד (ועל כן בעשה ישראל מלאכה בשבת מותר דלא שייך למיגזר דלא יעבור ישראל על איסור תורה), א״כ הכ״נ להסוברים דלצוות לקטן לעשות מלאכה בשבילו הוא איסור תורה משום דחשיב כספי לי׳ בידים לא הו״ל למיתסר, וחכ״א העיר דהכ״נ איסור זה קילא בעיני הבריות כאשר רואין בחוש, וצ״ע כעת].

מיהו אם הקטן הדליק לצורך עצמו מותר ליהנות ממנו (כמו בעכו״ם שעשה מלאכה לצורך עצמו) כמו שכ׳ המג״א לענין קטן שמילא מים, [ועיי״ש בפמ״ג דקטן שעשה לצורך עצמו מלאכה בשבת מותר לישראל גדול ליהנות ממנו בשבת דקטן לאו בני מצוות נינהו, משא״כ חדש ושוטה שעשו מלאכה בשבת לצודך עצמם י״ל דאסור ליהנות ממנו בשבת דבני מצוות נינהו אלא דלאו בני דיעה נינהו, די״ל דהמצווה אותם לעשות מלאכה עובר על לאו דולפני עור, ועעו״ש דהמצווה אותם במזיד לעשות מלאכה בשבילו י״ל דאסור להמצווה עולמית].

והנה קיי״ל עוד דעכו״ם שעשה מלאכה לצורך עצמו (שבעלמא בכה״ג מותר הישראל ליהנות בשבת ממלאכת העכו״ם כנ״ל, מיהו אם העכו״ם) הוא מכירו של הישראל אסור הישראל ליהנות ממלאכת העכו״ם דגזרינן שמא ירבה בשבילו (והלא כל קטן הוא מכירו של אבותיו ובני ביתו), אלא שקיי״ל דכל זה דוקא בדבר ששייך שירבה בשביל הישראל אבל בהדלקת נר שנר לא׳ נר למאה לא, ממילא שאם הקטן הדליק הנר גם לצורך עצמו מאחר שבנר לא שייך שירבה כנ״ל שנר לא׳ נר למאה מותד הגדול ליהנות ממנו בשבת, ובכלל משמע ממסקנת המג״א שבקטן מכירו לא גזרינן לאסור ליהנות ממנה כשעשאו לצורך עצמו דלא חיישינן גבי׳ שמא על ידי כך ירבה בשביל הישראל שהוא ממכיריו, וכן יוצא מד׳ המ״ב בבה״ל הנ״ל [ועשו״ת תשורת שי ח״א סי׳ שכ״ב) ומה שכ׳ עליו בס׳ מגדנות אליהו (ח״ב סי׳)].

ויל״ע אם עשאו לצורך עצמו ולצודך הגדול אי ג״כ מותר ליהנות ממנו כדקיי״ל בכה״ג לענין אמירה לעכו״ם (בסי׳ רע״ו ס״ב), ויהא מותר אף שיש הרבה גדולים שם והדליקו לצורך כולם (כולל עצמו) דבכה״ג העיקר אדעתא דנפשי׳ עביד, דאכתי יש לחלק בין התם שהוא רק מחמת גזירה שמא יאמר לו בהדיא שאז ג״כ לא עבר אלא על איסור דרבנן, ובין הכא שאם יאמר לו יעבור על איסור תורה.

ובנשמ״ש ח״ה (כדך ב׳) סי׳ קמ״ד הבאנו מס׳ מאוד השבת (ע׳ של״ז) שמביא משני גדולים דמג״א הנ״ל מיירי רק ממלאכת הוצאה שלא נעשה שינוי בגוף הדבר אבל לא בשאר מלאכות, ודעת א׳ מהגדולים דבשאר המלאכות שעשה קטן בשבת בין שעשאו לעצמו בין לאחרים דינו תמיד כשוגג (דבשבת אסורים ליהנות מן המלאכה, ובמוצ״ש מותר מיד), אבל אם עשאו על דעת גדול דינו כמזיד (שאסור לו עולמית ולאחרים מותר במוצ״ש מיד), ודעת גדול א׳ דתמיד דינו שוה לגדול שעשה מלאכה שאם עשה במזיד אסור לו עולמות ולאחרים במוצ״ש מיד, ובשוגג מותר לו ולאחרים במוצ״ש מיד עיי״ש, ולא ידעתי ההכרח דנראה

סימן תקמ"ד

שאלה - מהו לשלוח פעק"ס בער"ש ממערב העולם למזרח העולם כשבמקומו עדיין אינו שבת ושם במזרח כבר הוא שבת (ומהו לצלצל לגוי שהוא במזרח העולם), וכן להיפך במוצ"ש לשלוח פעקס ממזרח למערב העולם כשאצלו במזרח כבר הוא מוצ"ש ובמקום שיגיע הפעק"ס במערב עדיין הוא שבת.

תשובה - הסכמת האחרונים להיתר, שורש השאלה שהרי ע"י פעולתו כאן מצלצל הטעלעפא"ן שם בשבת, וע"י כוחו נכתבת הטעלעק"ס והפעק"ס במקום שהוא שם שבת, נמצא שנעשה על ידו מלאכה במקום שהוא שבת, ומקום הספק אי אזלינן בתר מקום האדם או בתר מקום שהמלאכה נעשית (והרי שם כבר הוא שבת), ודאיתי בשו"ת דבר יושע (ח"ב סי' ע"ז) שפשיט"ל להיתר, דכיון דבמלאכת שבת העיקר שגוף הישראל ישבות, על כן כיון שבמקום גופו אינו שבת ואינו מציווה על שביתת גופו מותר לו לעשות משם מלאכה אף שהמלאכה נעשית במקום שהוא שבת, [ביאור דבריו על פי הבית מאיר והסכים עמו הח"ס (בשו"ת חאו"ח סי' פ"ד, ובחחו"מ סי' קפ"ה) דבמלאכת שבת לא שייך ענין דין שליחות, ואף את"ל דיש שליח לדבר עבירה ליכא לחייב את המשלח, רכל כוונת התורה במצות שביתת שבת שגוף האדם ישבות בשבת, והלא גוף המשלח שבת, וליכא לחייבו על מלאכה הנעשה בשליחותו שהוא כמותו, ממילא ה"ה לנידונינו אף שעל ידו נעשה מלאכה במקום שהוא שבת, לא מיחייב כיון שגופו שובת ביום שבת שבמקומו שלא הי' כוונת התורה על מלאכה הנעשית אלא על עשיית המלאכה], ואף שיש לחלק קצת בין הדבקים דשאני הכא שנעשה עכשיו מלאכה על ידו ובכוחו ממש (לא גרמא לאחר שהסכימו הפוסקים דכח עלעקטער לא חשוב גרמא) במקום שהוא שבת, מ"מ בטלתי דעתי מאחר שראיתי ששאר אחרוניי זמנינו הסכימו להיתר, כמו שכתבו נמי בשו"ת בצל החכמה (ח"ג סי' קכ"ה) ובשו"ת באר משה (ח"ו קו"ע סי' מ"ט, עו"ש בח"ז ברינו בני א"י וחו"ל אות ע"ח) ובשו"ת קנין תורה (ח"א סי' ס"ב) ובשו"ת עמק התשובה (סי' ל"א) ובשו"ת וישב משה (לש"ב הגרמ"ז זארגער שליט"א מו"ץ בירושלים עיה"ק - סי' קי"ט), שו"ר שם בהסכמת הגאוה"צ רמ"א פריינד זצ"ל רב ואב"ד דהעדה החרדית דירושלים עיה"ק שג"כ מפקפק על היתר זה כדברינו, ועוד מאחר דסדנא דארעא חד הוא, אבל לעומת זה ראיתי בחלק שני של שו"ת וישב משה הנ"ל (סי' קי"ח) במכתבו של הגרשז"א ז"ל שלפקפק יצא על דברי הגרמ"א זצ"ל הנ"ל כיון שמצות שביתת שבת הוא רק אקרקפתא דגברא.

★

סימן תקמ"ה

שאלה - מי שדר במזרח העולם אי מותר במוצ"ש שלו לשלוח פעק"ס למערב העולם למקום ששם עדיין הוא שבת.

תשובה - מותר, דמלבד האמור בסימן הקודם, בזה עוד יש לצרף שיטת בעל אמרי אמת זצ"ל (מובא בס' מכתבי תורה, ובס' פסקי תשובה סי' רנ"א) במי שהבדיל במוצאי יוהכ"פ ופרח בגמלא פרחא למקום ששם עדיין יוהכ"פ דאי"צ להתענות שם עוד, וכן במוצאי פסח מותר לאכול שם מבעו"י חמץ, כיון שהוא כבר יצא ידי"ח וקיים מצות התורה להתענות ביוהכ"פ ושלא לאכול חמץ בשבעת ימי החג עיי"ש, ולפי"ד ה"ה לענינינו לענין שבת הלא כבר קיים מצות שביתת שבת, ואף שראיתי בשו"ת בצל החכמה (ח"ד סי' פ"ג) שכ' בפשטות

שחייב לנהוג כדיני שבת, [ושאף חייב לקדש ולהבדיל פעם שנית כיון שנעשה אצלו מחדש שבת], וכן מספק"ל בדבר בשו"ת עמק התשובה (סימן כ"ב) ועיי"ש דלענין קידוש פשוט דאין צריך לקדש שנית (אף שבינתיים נסע למערב למקום שעדיין הוא ערב שבת) שכבר קידוש שבת זה, וכן בקובץ מאסף שפתי חכמים (ח"ג דף כ') יש בירור שאסור במלאכת שבת [אבל אי"צ שוב להבדיל], עכ"פ יש לצרפו לעוד סניף לנידון שאלתינו.

★

סימן תקמ"ו

שאלה - השולח "פעקס" ממקום שהוא עכשיו שבת למקום ששם הוא עכשיו חול, אי עובר על מלאכת כתיבה מן התורה (ונפקא מינה לשלוח על ידי נכרי) [שורש השאלה מי שאצלו שבת ועל ידי כוחו עושה מלאכה במקום ששם אינו שבת אי עובר על חילול שבת דאורייתא].

תשובה - לכאורה הוא איסור תורה, לכאורה לפי הנ"ל דעיקר מצות שביתת שבת הוא שגופו ישבות ממלאכה בשבת, ממילא לפי זה שבכה"ג גופו עושה מלאכה בשעה שאצלו הוא שבת הוא עובר על איסור מלאכה בשבת מה"ת, אף שבמקום המלאכה שם אינו שבת, וכ"כ בפשטות בשו"ת דבר יהושע הנ"ל (ח"ב סי' ע"ז), אמנם יש מקום לבעל דין לחלוק דאולי (אף להבית מאיר והח"ס) תרווייהו בענין שגופו יעשה מלאכה בשבת, ושהמלאכה ייעשה במקום שהוא שבת, מיהו למעשה הסברא נוטה כצד הראשון.

★

סימן תקמ"ח

שאלה - הנמצא במקום קו התאריך כשאצלו הוא יום חול ומעבר השני להקו כבר הוא שבת מהו שיכנים ידו למקום ששם הוא שבת ויעשה שם מלאכה (ומהו שיעשה מלאכה ע"י דבר אחד שבידו), וכן להיפך מהו במי (שממולו) שאצלו עכשיו שבת שיוציא ידו למקום שהוא חול ויעשה שם מלאכה (ומהו ע"י חפץ אחד שבידו).

תשובה - כשהוא עומד במקום שהוא חול מותר לעשות מלאכה על ידי חפץ שבידו במקום ששם הוא שבת (אבל לא בידיו, שיתחוב ידיו למקום שהוא שבת לעשות שם מלאכה), להנ"ל בסימנים הקודמים, דבשינוי האופק כשבמקום אחד הוא שבת ובמקום אחר הוא חול ועל ידי כוחו הוא עושה מלאכה במקום השני שאזלינן בתר מקום שהאדם נמצא שם בין להיתר בין לאיסור (ולחיוב) ולא מתחשבין עם מקום שהמלאכה נעשה שם בפועל, אכתי יש לעיין אי היינו דוקא על ידי כוחו גדידא, אבל לא כשעושה מלאכה בידו ממש במקום השני (בין לאיסור ובין להיתר) או דילמא לא שנא, ומסתבר דעל ידי חפץ ארוך שבידו (וכל גופו נמצא במקום שהוא חול) דגם כן מותר (לעשות מלאכה על ידי חפץ שבידו במקום שהוא חול) ולא אמרינן דהחפץ שבידו כידו אריכתא דמי, אבל להושיט ידו לשם ולעשות שם מלאכה במו ידיו, אף שרוב גופו נמצא במקום ששם הוא חול אף על פי כן אסור, ולהיפך כשהוא עומד במקום שהוא שבת אסור בכל אופן.

★

והתניא הכלב. אמתניתין הא״מ למפרך. אלא נמר עד דמייתי כריתא ופריך אתרוייהו: **דאפיך** מיפך. ולא״ת ת״מ סי׳ ש״ל סע״ף יב:

נד״ר נ מיי׳ פ״ד מהלכות מקי ממון הלכה טו סמג עשין סו טוש״ע ח״מ סי׳ תיח סעיף ח:

נה״ד מיי׳ שם פ״ב הלכה יז סמג שם טוש״ע ח״מ סי׳ שלג:

נו ח ו מיי׳ שם פי״ד הלכה יג סמג שם טוש״ע ח״מ סי׳ תיח סעיף יב וכסג״מ וס״מ נמור: [נעיל כ.]

עין משפט נר מצוה

בזקירא. קפילה: סריכא. שטען לפרעו בכוחל שאין לרכו נכך ומשוים הן: אשו. השולח את הבערה: משום חציו. חייבו הכתוב דאיהו קעביד דהוי כחורק חך: משום ממונו. כשורו וכורו שהזיקו. גבלמ״ד מחילתו בפשיטה וטופ באתם [חייב] לחייב נ״ש דמחילתו בפשיטה לאורחיה וטופ באתם דלאו אורחיה ויל״ דלא אמר משום דמחילתו בפשיטה לענין רגל לחייב נ״ש לענין קרן דאפילו פשע נמור לענין קרן לא חייבתו פורה אלא חלי זק דאי לאו הכי אדי שנכנס לאכל הגיזק וטרף ואכל לחייב נ״ש דמחילתו בפשיטה לענין דריסה וכן כל קרן בחלר הגיזק מחילתו בפשיטה לענין שן ורגל: **גדיא** בסריכא. שטען לפרעו בחרס וקפץ כמו הכלב ולא דמי לסרוכי וסליק שנסרך בחביית מד שמגיע לגפת: **ועל** הגדיש ח״ל. ואע״ג דלענין שולח בעירה לא מחייב עד דמסר ל שלהבת ל״ל ולר׳ יוחנן עד דמסר ל גוזזא פעמים שיש גחלת הרבה בחדרה דהיא כמו מסר ל גוזזא ל״ל ושלהבת ל״ל: **אשו** משום חלוי. לא שיכמיר בעצמו אלא כל מקום שפשע ולא שמר גחלתו חלוי נ״ה: **אשו** משום ממונו. כלומר חיוב ממונו יש בו ולא שיהא האש שלו דאפילו הליק בחש של אחר חייב כדאשכחן בפ׳ הכונס (לקמן דף נ״ו) בכופף קמטו של חבירו בפני הדליקה ומטיל כרוח מטיה ונני גן שילא מתחת הפטיש *אע״ג דמסחמא מפקיר ליה ושוד דאין לך אדם שיתחייב בדליקה שיפקיר הגחלים וידליק גדיש של חבירו ולא כפ״ה דפי׳ דאיכא ביניהו דאדליק בגחלת שאין שלו: **רבי** יוחנן אע״פ לא אמר כר״ל. אע״ג דדרשים מעמא דר׳ יוחנן מקראי הוה ליה לאוקמי קרא לדרשה אחריתי דסברא כרים נקיש א״ל קס״ד הסמא דמאן דאית ליה משום חלוי ליה ליה משום ממונו וקבעי היכא דכלו לא חלוי אחלי לא מחייב משום ממונו:

ממונו אית ביה ממשא. אע״ג דבור ליה ביה ממשא שחייבה תורה להבלו ולא לאבטו מ״מ ממונו קעין חלוי שדרכו ליכ ולהזיק אית ביה ממשות א״ל בור נמי תמיד אית ביה ממשא דמ״ל כריים הבור משחנה ממשות של קרקע ונעשה חלל אבל מקום היכל שלהבת דולק ושורף ומ״מ ממונו נמי ליה ביה ממשא כגון נרזרות שבכנפיהם ברים פירקין דאיכא לסומסם נ״ש ו״ל דמ״מ גוף הממון שפשע בו אית ביה ממשא שיש לו לשמור ממונו שלא יזיק לא ברוח ולא בשום דבר ואין שום ממון שלא יהא בו ממשא כמה שפשע אבל יש חץ שאין בו ממשות כגון שיבר כלי ברוח פיו ויש אם שאין בו ממשות כגון שלהבת בלא גחלת כדאמרינן בסוף ביצה (דף נפ״) הילכך דמו להדדי שאין בשניהם ממשות בהמזיק שפשע בו רק בגוף האדם: **דאדייה** אחויי. הוא״מ לאוקמי בחמא אחוחי ע״י שיטי כדאמרינן ברים פירקין: **ורבי** יוחנן בדאמרה אחוחי. לא מלי למימר בחייבי אחויי ומל כל הגדיש ח״ל אחי כח [ב] כמו לאו ככמו דמי הוי על כל שאר הגדיש פטור: **לאו** ממון דבעל בלב הוא. דהוא לא הדליקו ומל אם שלו בלבו לא חייבתו פורה ואע״ג דלענין טור אלמריך מישוט אים טור ולא שור טור כדאמרינן בשור שנגח את הפרה (לקמן דף.מה. ושם) תרי אים כתיב מ״מ פשוט ליה לגמרא משום [איזה] דרשא דפטור על אם בהמתו דג׳ אבות נאמרו בשור ולא יותר: **במסכסכת** כל הבירה כולה. דהוי כולה מקום גחלת: **ואי** במסכסכת אמאי חייב. אמוני הכל גם בעל הגמל יחחייב עמו כיון שגם הוא פשע בסכסוך אבל אי בלא מסכסכת ניחא ליה דלא הוה ליה לאסוקי אדעתיה שיהא גר מבחוץ אבל כיון דאוקמינא במסכסכת אי אפשר שלא ירלה הדליקה כיון שהולקת כל כך במסכסכת כל הבירה דרך הילוכה והיה לו להרחיק ולמונעה מלהיות הולכת ומסכסכת אבל אין לפרש אחמי חייב בעל הגמל יחחייב בעל הגחלת ואח״מ שבעל הכלב פשע גם בעל הגחלת יש לו להחחייב שלא שמר גחלתו ומשני כשעמדה כלומר לאו במסכסכת דרך הילוכה אלא בעמדה במקום אחד והרבה כל כך מבשאוי שמסכסכת כל הבירה בעמידה ופריך דכ״ש חטוני פטור לאו פטור לגמרי אלא לומר פטור מחלקו של בעל הגמל דיותר מסכסכת בעמידה משאילו היתה הולכת ושוברת בלי עיכוב ומשני כשעמדה להטיל מימיה אלא בעמידה זו: **רישא**

והתניא הכלב והגדי שדלגו בין מלמעלה למטה בין מלמטה למעלה [א] *פטורין תרגמא רב פפא *דאפיך מיפך כלבא בוקדא וגדיא בסריכא אי הבי אמאי פטורים דפטור מנזק שלם וחייבין בחצי נזק: הכלב שנטל ל אחמר ר׳ יוחנן אמר *אשו משום חציו וריש לקיש אמר אשו משום ממונו וריש לקיש מאי טעמא לא אמר כרבי יוחנן אמר לך חציו מבחוץ קאזלי האי לא מבחוץ קאזיל ורבי יוחנן מאי טעמא לא אמר כריש לקיש אמר לך ממונא אית ביה ממשא הא לית ביה ממשא תנן הכלב שנטל חרדה כו׳ בשלמא למ״ד אשו משום חציו חציו דכלב הוא אלא למ״ד אשו משום ממונו האי אש לאו ממונו דבעל כלב הוא אמר לך ריש לקיש הבא במאי עסקינן דאדייה אדוי דעל חרדה משלם נזק שלם ועל מקום גחלת משלם חצי נזק ועל גדיש כולה פטור ורבי יוחנן דאנחה אנוחי על חרדה ועל מקום גחלת משלם נ״ש ועל הגדיש משלם חצי נזק]תא שמע *דגמל טעון פשתן ועבר ברשות הרבים נכנסה פשתנו לתוך הרחבות ודלקו בנרו של חנווני והדליק את הבירה בעל גמל חייב הניח חנווני נרו מבחוץ חנווני חייב רבי יהודה אומר בור חנוכה פטור בשלמא למ״ד אשו משום חציו חציו דגמל הוא אלא למ״ד משום ממונו האי אש לאו ממונא דבעל גמל הוא אמר לך ריש לקיש הבא במאי עסקינן ׳במסכסכת כל הבידה כולה אי הבי אימא סיפא אם הניח חנווני נרו מבחוץ חנווני חייב ואי במסכסכת אמאי חייב בשעמדה עמדה וסכסכה כ״ש דחנווני פטור ובעל גמל חייב אמר רב הונא בר מנוח משמיה דרב איקא הבא במאי עסקינן כגון שעמדה להטיל מימיה

רישא

מיין נס׳ פ״ס שנגם חייבין

מוסף רש״י

והדליק את הבירה בעל גמל חייב. שלא היה לו לשגיל נחמלנו שסכנם לפנות (שנת כח:).

בור חנוכה פטור. חנוני, שנרשות פרטוס מלוה הניחה שם (שם).

לקמן סב: שנת כח:

[שנת כח:]

הגהות הגר״א

[א] גם׳ כין מלמעלה למטה פסוקין. נ״ב נ״ס ש״ן:

וכמנ״ס חייבין ומפרכים פרגמא ר״ם לקמיתא ס׳. (ומנכנ״ל פ״ם ש״ן): [ב] חוס׳ ד״ה וכי יוחנן כו׳ דאי כח כמו כו׳. ר״כ וכ״ם כמ״כ ס״ל ת״ם בסיפן ב מולק סיפן ש״ן סיק ע ונכי׳ שנ״ב פ״ם ב׳): הש״ל

נגע א ב מיי׳ פ״ב מהל׳ מקי ממון הלכה מז סמג עשין סו טוש״ע ח״מ סי׳ שמ״ש סע״ף ב:

נד ד מיי׳ פ״ד מהלכות מקי ממון הלכה מו סמג עשין סו טוש״ע ח״מ סי׳ תיח סעיף ח:

נה ה מיי׳ שם פ״ב הלכה יז סמג שם טוש״ע ח״מ סי׳ שלג:

נו ח ו מיי׳ שם פי״ד הלכה יג סמג שם טוש״ע ח״מ סי׳ תיח סעיף יב וכסג״מ וס״מ נמור: [נעיל כ.]

רבינו חננאל

והתניא הכלב והגדי שדילגו בין כך ובין כך חייבין ותתבמה דאפיך מפיך כלבא בוקדא. תרגיא בסריכא. פי׳ ״) דרך הגדי בסיקרא כראמרינן [פיחוכין מז.] כרי שיתקר הגדי בבת ראש והכלב בסריכא כראמרי׳ דלמא אתי למיסרך וכיון שדילגו בשינוי הלאו כי אורחייהו הוה ליה משמנה וקיים׳ לן משמנה כחדר הגיזק פטרה מנוק שלם וחייבים הצי נזק כרבנן. איתמר ר׳ יוחנן אמר אשו משום חציו כאלו בידיה סכה והוא המזיק בעצמו ורינו כדין אדם המזיק בעצמו. דרש לקיש אמר משום מסתו כלומר כמו שמחוייב בנזק שורו וכדומא בו שחייב בהחיקן כך באשו דהא אינו ודלך סכוא ומזיק אלא סכה הדחה וכל מה שחייב בנזקי מסתו חייב באשו ור׳ יוחנן אמר אינו מסתו דהא השלחבת המזקת אין בה מסש להשמר כמו חשור וכיוצא בו. ואקשי׳ על דרש לקיש מסחנו׳ הכלב שנטל את הדרדה והלך לגרש לר׳ בשלמא ר׳ יוחנן כו׳ דאמר אשו משום חציו חציו דכלב הן לפיכך חייב בעל הכלב אלא לר״ל

דאמר משום ממונו האי אש לאו דבעל הכלב הוא. ״ראיתנו״ לר״בות״ינו ה״נא״ונים״ בשם״ומה״ ו״ו פ״ו תנ״ה ב״ו פ״יוכ״א כ״עיקר״ ה״ר״ח ו״לפ״יוכ״ ל״א ב״ענ״ין הש״ירש״ ול״א ב״שרכ״א. ופריק ריש לקיש כגון דאורייה ארוחי כלומר לא הגבית את הדרדה אלא בדרך דרדוי הוצאה אל הגרדיש ולא יצחה הגחלת מחזקת בעליה ועל הדרדה משלם נזק שלם שהה דרכו לחשוף ולאכול ועל מקום הגחלת משלם חצי נזק כרבנן. ועל שאר הגרדיש פטור שאינו מסתן בעל הכלב שחרי לא עקר הגיה הבעל הגחלת נמי לא מחייב הוא אוקמנא לקמן בשמיטה נחלתו והכלב חתר והציאה. ור׳ יוחנן אמר אפי׳ אגחה אגחה כגון שעקר והגיה על הדרדה ועל מקום נחלת נזק שלם שדרך הכלב לחשוף ודרדה בגחלת דבוקה ולאכול ועל שאר הגרדיש חצי נזק דשמונה היא. ח״ש נמל משם [משחן] עובר בדה״ד וכו׳ בשלמ׳ לר׳ יוחנן חציו של נמל הן אלא לריש לקיש לאו מסתן בעל נמל הוא ופריק ר״ל בבסכסכת כל הבירה פירש׳ מסכסכת כגון [ליחבה] ניחו ומי כסבה אבניו שעמד הנמל והדליק כל הבירה בסיכסוך כעין הילוך שנמצאת הדלקת כל הבירה כגון מקום נחלת בגרש דלרב׳ הבל נזק שלם. ואקשי׳ אחרון פירוקא סיפא דקתני חוס הגיה חנוני נרו מבחוץ חנוני חייב ואי בבסכסכת אמאי חנוני חייב. הנמל הזיק בירים ופריק בשעמדה. ואקשי׳ כל שכן אם עמדה ומסכסכת ודאי היא דזקה בירים חנוני אמאי חייב. ופרקי׳ אנוסה שעמדה

*) וכן נגם נ״כ נמחון עכן כקר.

עין משפט נר מצוה

נ"ן א מיי' פ"ד מהלכות נזקי ממון הלכה י' סמג עשין סט:

רישא בעל גמל חייב וכו'. אע"ג דמעיקרא נמי הוי סמוך לאפרשי. גמליה בטעינה עד שתכנס לתוך המנת: והיה גדי כפות לו. לגדים: ועבד סמוך לו. לגדי: ונשארף עמו חייב. לגדי ולגדים לפי שאין לו דין מיתה כשביל העבד שהיה לו לגרום: עבד כפות לו וגדי סמוך לו ונשארפו עמו פטור. לגדי ולגדים דקס ליה בדרכה תורה אור מיניה שהחורג העבד והרג דכמיב נקס ינקס (שמות כא). והאי דנקט גדי משום דמוקמינן לקמן גגדי דחד ועבד דחד דגגדים ועבד ליכא לאוקומי הכי דאורחא דמלתא דשדורי מינים עבדיה לשמור גדישו. ואיידי דנקט גבי עבד כפות ומסוך ונקט גבי גדי כפות ומסוך ואע"ג דגגדי אין לומר היה לו לגרום שהרי אין בו דעת ואם איט מיט כפות ומסוך נמי חייב כדאמרינן בשילהי פרקין (דף כ.) שורו ממנוט: אם קטל תורה עבדא ה"נ דלא ליחייב. ממון הא כמיב כסף שלשים שקלים יתן לאדוניו (שמות כא): שהציתה בגופו של עבד. הא ולאי ממש הרגו: בגדי דחד ועבדא דחד. ואלמרך לאמטמינן דאע"ג דאין חייב מיתה בשביל הגדי מפקיד בעל הגדי: אילו מסר שורו לחרש ה"נ דלא מיחייב. הא אמרינן בפ"ק (ד' י.) מומר בשור מנגח שאם מסרו לחרש חייב: גחלת וליבה. המקם דלא דמי לשור דשור מזומן להזיק אבל הא דגחלת חרש עביד ליה להיזק: ברי היזיקא. מזומן היזיקו והוי כשורו: ור' יוחנן אמר אפילו שלהבת פטור. ור' יוחנן לטעמיה דאמר (פ"ק) אשו מזוק הוא והכא הוא דחרש הן: גוזוא. עלים יבשים: וסילתא. עלים קטנים דקים דהאי ולאי פושע הוא: תצא מעצמה. משמע ולימא לאוקומי קרא כשהליק הוא עצמו גדישו של חבירו אלא נתוך שלו הליק והאש הלכה מעצמה ואפילו הכי קרי מבעיר את הבערה כאילו הליקו בעצמו אלמא אשו מזוק הוא: בגזוקי

רישא בעל גמל חייב וכו'. אע"ג דמעיקרא נמי הוי סמוך לאפרשי. גמליה בטעינה עד שתכנס לתוך המנת: והיה גדי כפות לו. לגדים: ועבד סמוך לו. לגדי: ונשארף עמו חייב. לגדי ולגדים לפי שאין לו דין מיתה כשביל העבד שהיה לו לגרום: עבד כפות לו וגדי סמוך לו ונשארפו עמו פטור. לגדי ולגדים דקס ליה בדרכה תורה אור מיניה שהחורג העבד והרג דכמיב נקס ינקס (שמות כא). והאי דנקט גדי משום דמוקמינן לקמן גגדי דחד ועבד דחד דגגדים ועבד ליכא לאוקומי הכי דאורחא דמלתא דשדורי מינים עבדיה לשמור גדישו. ואיידי דנקט גבי עבד כפות ומסוך ונקט גבי גדי כפות ומסוך ואע"ג דגגדי אין לומר היה לו לגרום שהרי אין בו דעת ואם איט מיט כפות ומסוך נמי חייב כדאמרינן בשילהי פרקין (דף כ.) שורו ממנוט: אם קטל תורה עבדא ה"נ דלא ליחייב. ממון הא כמיב כסף שלשים שקלים יתן לאדוניו (שמות כא): שהציתה בגופו של עבד. הא ולאי ממש הרגו: בגדי דחד ועבדא דחד. ואלמרך לאמטמינן דאע"ג דלאן חייב מיתה בשביל הגדי מפקיד בעל הגדי: אילו מסר שורו לחרש ה"נ דלא מיחייב. הא אמרינן בפ"ק (ד' י.) מומר בשור מנגח שאם מסרו לחרש חייב: גחלת וליבה. המקם דלא דמי לשור דשור מזומן להזיק אבל הא דגחלת חרש עביד ליה להיזק: ברי היזיקא. מזומן היזיקו והוי כשורו: ור' יוחנן אמר אפילו שלהבת פטור. ור' יוחנן לטעמיה דאמר (פ"ק) אשו מזוק הוא והכא הוא דחרש הן: גוזוא. עלים יבשים: וסילתא. עלים קטנים דקים דהאי ולאי פושע הוא: תצא מעצמה. משמע ולימא לאוקומי קרא כשהליק הוא עצמו גדישו של חבירו אלא נתוך שלו הליק והאש הלכה מעצמה ואפילו הכי קרי מבעיר את הבערה כאילו הליקו בעצמו אלמא אשו מזוק הוא: בגזוקי

נקמן מג: פא:

נקמן ט. עב: קידושין מב:

נעיל ע: עב: [ע"ש]

נקמן ס:

הגהות הב"ח

(א) חוס' דיה מלין סי' דדרכו לשוקי על ידי פסקיו:

כגון שלא הליק והאש הלכה מעצמה ואפילו הכי קרי מבעיר את הבערה כאילו הליקו בעצמו אלמא אשו מזוק הוא: בגזוקי

רישא בעל גמל חייב דלא איבעי ליה לאפרשי בטעינה סיפא תנוני חייב דלא איבעי ליה לאנוחי נרו מאבראי תא שמע *המדליק את הגדיש והיה גדי כפות לו ועבד סמוך לו ונשרף עמו חייב עבד כפות לו וגדי סמוך לו ונשרף עמו פטור בשלמא למ"ד אש משמש חציו משמש הכי פטור אלא למאן דאמר אש משמש ממונו אמאי פטור אילו קטל תורה עבדא הכי נמי דלא מיחייב אמר לך רבי שמעון בן לקיש הבא במאי עסקינן בשהציתה בגופו של עבד דקס ליה בדרכה מיניה אי הכי מאי למימרא לא צריכא בגדי דחד ועבד דחד ת"ש *השולח את הבעירה ביד חרש שוטה וקטן פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים בשלמא למ"ד אש משמש חציו חציו דחרש הוא אלא למאן דאמר אש משמש ממונו אילו מסר שורו לחרש שוטה וקטן הכי נמי דלא מיחייב הא אתמר עלה *אמר ריש לקיש משמיה דחזקיה לא שנו אלא כשמסר לו גחלת וליבה אבל מסר לו שלהבת חייב מאי טעמא ברי היזיקא ורבי יוחנן אמר אפילו שלהבת פטור קסבר צבתא דחרש קא גרים לא מיחייב עד דמסר ליה גוזא סילתא ושרגא אמר רבא קרא ומתניתא מסייע ליה לרבי יוחנן קרא דכתיב °כי תצא אש תצא מעצמה ישלם המבעיר את הבערה ש"מ אש משמש חציו מתניתא *דתניא פתח הכתוב

שמות כב

לאפרשי. גמליה בטעינה עד שתכנס לתוך המנת: והיה גדי כפות לו. לגדים: ועבד סמוך לו. לגדי: ונשרף עמו חייב. לגדי ולגדים לפי שאין לו דין מיתה כשביל העבד שהיה לו לגרום: עבד כפות לו וגדי סמוך לו ונשרפו עמו פטור. לגדי ולגדים דקס ליה בדרכה תורה אור מיניה שהחורג העבד והרג דכמיב נקס ינקס (שמות כא). והאי דנקט גדי משום דמוקמינן לקמן גגדי דחד ועבד דחד דגגדים ועבד ליכא לאוקומי הכי דאורחא דמלתא דשדורי מינים עבדיה לשמור גדישו. ואיידי דנקט גבי עבד כפות ומסוך ונקט גבי גדי כפות ומסוך ואע"ג דגגדי אין לומר היה לו לגרום שהרי אין בו דעת ואם איט מיט כפות ומסוך נמי חייב כדאמרינן בשילהי פרקין (דף כ.) שורו ממנוט: אם קטל תורה עבדא ה"נ דלא ליחייב. ממון הא כמיב כסף שלשים שקלים יתן לאדוניו (שמות כא): שהציתה בגופו של עבד. הא ולאי ממש הרגו: בגדי דחד ועבדא דחד. ואלמרך לאמטמינן דאע"ג דלאן חייב מיתה בשביל הגדי מפקיד בעל הגדי: אילו מסר שורו לחרש ה"נ דלא מיחייב. הא אמרינן בפ"ק (ד' י.) מומר בשור מנגח שאם מסרו לחרש חייב: גחלת וליבה. המקם דלא דמי לשור דשור מזומן להזיק אבל הא דגחלת חרש עביד ליה להיזק: ברי היזיקא. מזומן היזיקו והוי כשורו: ור' יוחנן אמר אפילו שלהבת פטור. ור' יוחנן לטעמיה דאמר (פ"ק) אשו מזוק הוא והכא הוא דחרש הן: גוזוא. עלים יבשים: וסילתא. עלים קטנים דקים דהאי ולאי פושע הוא: תצא מעצמה. משמע ולימא לאוקומי קרא כשהליק הוא עצמו גדישו של חבירו אלא נתוך שלו הליק והאש הלכה מעצמה ואפילו הכי קרי מבעיר את הבערה כאילו הליקו בעצמו אלמא אשו מזוק הוא: בגזוקי

כיצד הרגל

כיצד הרגל. הרישא וסיפא הכי אלא דמעיקרא היה הטעם פשוט יותר למאן דאמר אשו משום חציו דמתחייב בעל הגמל על החצאי הדלקת הפסתן ואע"פ שהאש הולכת מעצמה מ"מ רוח מהיה חבל למ"ד משום ממונו דלא מחייב אלא על שמסכסכת הבירה וכזה לא פשע כ"כ שלא ראה הדליקה עד שעמדה סמוך לבירה ואז לא היה יכול לסלקה לפי שעמדה להטיל מימיה ולכך הולרך לפרש דאפ"ה חייב דלא אינכוי ליה לאפוקי בטעינה דהוה ליה לאסוקי אדעתיה כשיכנס פשתנו לתוך האתון והדליק בגר והעמוד להטיל מימיה לא יוכל לסלקה משם: **והיה** גדי כפות לו. תימה דליתני הרישא גדי ועבד סמוך ובסיפא גדי ועבד כפות דהוי רבותא מפי ופי' רש"י דגדי נמי היה לו לגרות ורישא דקתני גדי כפות ועבד סמוך דוקא בכה"ג חייב ובסיפא גדי סמוך ועבד כפות לו פי' לו עבד כפות לו וה"פ גדי כמוך לו ועבד כמו שאמר הרישא משהיה סמוך לו פטור אע"ג דלא קס ליה בדרכה מיניה משום דהיה לו לגרות ועבד כפות לו וגדי כמו כן כפות כמו שאמר הרישא פטור אע"ג דלא היה לו לגרות דקס ליה בדרכה מיניה והוה דשוי פירקין (ד' מ.) עבדו כגופו שורו כממונו אייר בעבד ושור כפות והבעלים עומדים אצלם ומשהיה הגחלת על לב עבדו פטור שמתשב בגבו שהאדון יסיריה ולא יסמוך התשמין אבל כשהיה על לב שורו אינו פושע האדון להסירה לפי שישלם לו דמי שורו ור"מ מפרש דאינמרינן גדי כפות דחייב אע"ג דפסרינן עומן בהם דדרשינן מה קמה בגבוי אף כל בגבוי ס"ד דכל דבר דלאי לורתיה הכי לא כמין קמה הוא ופטור וגדי אין דרכו להיות כפות וס"ל לאפסריה וקמ"ל דהאמת הרישא דאפ"ה חייב וסיפא קמ"ל דאע"ג דסמוך הוא דהוי כי לורתיה פטור לכך תניא דהכא ומדיחין הכתוב (לקמן דף פח:) בתר פטנתא דמעון דר' יהודה ורבנן ובתר הך בבא דגדי כפות קתני ומודים חכמים לר' יהודה במדליק הבירה שמשלם כל מה שבתוכה שכן דרך בני אדם להניח בבתים והפסיק התנא בהאי בבא כדפריסיה דאע"ג דלא לורתיה כגדי לרוחה כפות חייב ואפילו לא מ"ד אשו משום חציו דלא שייך בדידיה לאפסרי מעון מ"מ אצטריך לאשמטינן דחייב היכא דכלו דכלו לו חציו לאחר שריפת העבד ואע"ג דשריפת העבד מחמת חציו ושריפת גדי מחמת ממונו שייך ביה שפיר קס ליה בדרכה מיניה הואיל ומ"ש מעשה אחד בא הכל ואדע דלמ"ד משום ממונו מוקי בשהליה בגופו של עבד ופטרינן ליה אע"ג דלא הליה בגופו של גדי ולפי' ר"מ ורש"י אתי שפיר הא דנקט גדי ולא נקט גדים ובקונטרס פי' משום דמסקינן בגדי דחד ועבדא דחד ושחמת העבד לבעל הגדים שאדם מיחה עבדו לשמור גדישו ולפירושו ל"ל הא דפריך מאי לאמרת הוה מצי לאמר ולעמיך מיקמה ולימא לר' יוחנן אמאי נקט גדי: **קטל** תוריה עבדא ה"ל דלא מיחייב. פ"ה הא כתיב כסף שלשים שקלים יתן לאדוניו ובקה דאם לא לומר דה"ה לגבי אשו דמשלם שלשים של עבד הא לא אפשר לומר דכן דנפ"ק (דף מ:) אמרינן דהשור המשלם שלשים של עבד משלים בתם ואם ר"ל דכי היכי דהתם משלם קנס ה"נ משלם דמי הגדי הא לא גמרינן ממון מקנס וכו' לר"י דהכי פריך ה"ל דלא מחייב בממון שהזיק עם הרינת העבד והא בדבר שאמנו עושה לא שייך קס ליה בדרכה מיניה: **בגדי** דחד ועבדא דחד. וכן נמי אמר רבא בפ' כן סורר ומורה (סנהדרין דף פד:) דוקא שהיה רודף אחר חבירו להורגו ושיבר הכלים בין גרדף בין לא כל אדם פטור ובקה דנפ"ק דסנהדרין (דף י. הס) אמר ממון לזה ונפשות לזה חייב והיכן בר מרדכי דכל רודף אחר חבירו חציב מיתה והשמטין לאחד משום דמחייב מיתה לכל אדם דהכל חייבין להורגו להציל הנרדף ור"מ מפרש דבכל מקום מיתה לזה והשמטין לזה פטור לבד מעדים זוממין דבמיון שיזקקים כלאחר זמם בכל אחד ואע"ג דבעדים זוממין נמי כשהוא מיתה והשמטין לאחד פטור התם משום דבהוא גברא מחקיים כאחר ומם והבא רלוה דגמרינן (בכותות דף לה:) שאין מיתה והשמטין מלא יהיה אחמן טעם יעגם הא אם יהיה אחמן לא יעגם והתם מיתה לאחה והשמטין לבעל ומיהו אין זה ראיה דעל כרחך ל"ל דהא חציב מיתה והשמטין לאחד כיון שהן גוף אחד דאי לאו הכי למאי דבמי למימר מעיקרא כפ' כן סורר ומורה (סנהדרין דף עד.) גבי רודף דמיתה לזה והשמטין לזה חייב הוה מצי ליה לקרא ושוד הבא המכיולתין (דף לה:) דהוא שהליק הגדים לו שהבל בחבירו בשבת פטור דקס ליה בדרכה מיניה אע"ג דהוי מיתה לזה והשמטין לחבירו ואין זה דיוקא דזה חציב מיתה והשמטין לחד ולקא קשה לר"י מה חידוש יש בגדי דחד ועבדא דחד עפי ממה שהיה של אחד הלא אין מתחייב מיתה לפי שהפסיד לו עבדו דאפילו הרג עבד של עצמו חייב ולריך להוסיף דמ"מ ל"ל חידוש יותר *):

דציון דחרש הן. תימה לר"י לא חציב מסירה לחרש כרוח מהיה לר' יוחנן נמי מחייב ואי לא חציב כרוח מהיה ל"ב מה קשה לר"ל הא דמי לחסר שורו דהא כ"ש מודו דאין חייבין כלל על האש אלא ביכולה להזיק ברוח מהיה ואומר ר"י דלמ"ד אשו משום חציו הוא לא מחייב אלא באש שיכול להזיק ברוח מהיה הרבה ולקולא לדאי היזק כמין חציו והכא אין במעשה השולח קרוב לדאי היזק הלכך לא דמי לאחיו דאחרים הן אבל למ"ד משום ממונו אע"ג דלא מחייב מדי דהוי אמסר שורו קשור לחרש דחייב דדרש(א) לעמורי ע"י עסקיו של חרש דלא הוי קרוב לדאי כמין אחיו והא דפטור ר' יוחנן אפילו במסר לו שלהבת לא משום אחיו לחזיל לטעמיה דאיתא ליה אשו משום אחיו דהא ליה נמי משום ממונו אלא משום דקסבר שלהבת לא כרי היזקא כמו שור דאמרינן בפרק קמא (דף מ:): ממון

*) [עי' תוס' מנחות ל: ד"ה רב אמר]

*) לגאונים נראה דגיל ובסכסה וכן פרש"י.

**) נראה דגיל גדים וגדי דחד ועבד דחד ופי' פרש"י ד"ה עבד כפות.

מוסף רש"י והיה גדי כפות לו. לגדים, חייב. לגדי ולגדים ופטור על העבד דהיה לו לגרות (לקמן מג:). חייב על הגדי. דבעלי חיים נמי אמרו מלו הקמה, ומשום דקס ליה בדרכה מיניה ליכא למשמרינה, דאיט חייב מיתה על העבד, דהואיל ואיט כפות היה לו לגרות ופטור אלא ממיתה ומתשמטין (לקמן מא:). עבד כפות לו וגדי סמוך לו. פטור, דאיט חייב מיתה על העבד, דכמיב (שמות כא) נקס ינקס, וקס ליה בדרכה מיניה, ואפילו לא הכרו בו שפיט בהרג, הא קיל דחייבי מיתות שונגין פטורין, וגבי לא שמי לן כין כפות לשפיט כפות, ואיידי דנקט נעבד נקט גבי, ואיכא דאמרי גבי גדי נקט סמוך פטור, דהיה לו לגרות, והכי קאמר היה עבד כפות לו לא גדי סמוך לו פטור, ואע"ג דשמיט בשלהי פרק שני (מ.) שורו ממנוט, דאם הים גחלת עליו ונשרף חייב, הכם הוא דהכים על גבי שור, דלא היה לו לשור לעשות, אבל הכא היה לו לגרות (לקמן מא:). פטור מדיני אדם. לשלם, וחייב בדיני שמים. מורעות לשלם לרשעים שנאמרין לאפסיד אם ישראל (נעיין נב.). לא שנו. דהשולח הבעירה ביד חרש קטן וקטן לפטור מדיני אדם, אלא כשמסר לו גחלת וליבה. פוחה חרש (לעיל ע:). ברי היזיקא. מוכרל לכל שיש מחשבת להזיק, כרי, מזומן (שם). צבתא דחרש קא גרים. שמחזיר של חרש בגחלה הרבה שהוא שלה וחוליכה לגדים. לגחלת, שמחזיר ומכו, מלשון לגחלת שקורין מרילנ"ש. ל"ל נרמיין לחזיל, ישראל של חרש עם השלהבת ונעלה, ולשון לחזיל שולא"ש כדאמרינן (נ"ב כא). ליהי לחזיל לאגרי (לעיל ע:). גוזוא. קלים, סילתא. עלים דקים (לקמן עו: ס). ישלם המבעיר את הבערה. אע"פ שהליק בתוך שלו והיא יצאה מעצמה ע"י קוצים שמצאה, חייב לשלם, לפי שלא שמר אם נשלחו שלא תצא וחזיק (שמות כב ה).

טמון בתוך דפסר רחמנא היכי משכחת לה. פי' בשלמא למ"ד אשו משום ממונו אין חיבה דפטור ממון ואם"ג דבכל נזקי ממונו כמו קרן שן ורגל חייב ממון שבממון מליו חיוקים בקרן שן ורגל להלטחיהן אבל בחדם המזיק לא חלק הכתוב דכתיב פלע תחת פלע והרשין בסוף פירקין (דף סו:) לחייב על הסונג כמוד ואומם כרלון לפיכך אין סברא לחדוש אשו משום חליו: **מאי** ביניייהו. הוה מלי לממר אילמא ביניייהו כל האי לעניל כלב שנעל חרריה ואמאי אמטי בגדים דלרבי יוחנן משלם על שאר הגדים חלי נזק ולר"ל על שאר הגדים פטור ולרבי יוחנן אמיל לא הלית בגופו של עבד קם ליה בדברבה מיהא ומטון היכא שלא כלו חליו חייב לרבי יוחנן: **וליחייב** בעל הגחלת. פירוש גם בעל הגחלת ולא שיפטר בעל הכלב לעמרי כדס"ל (דף כב. ד"ה ולא) נבי חעני לממלי חייב ועוד לא בשלא שמר גחלתו ומפטר בעל הכלב אמלי קאמר (נמיל יפ:) מהאי בחלייה אחדי ודרב הונא בעלמא איתמר לימא דרב הונא קאי אמהאי קשרו אדם חייב הקושר ר"ם ובעל התרנגול פטור כמו הכא דפטור בעל הכלב אלא ולדלי בשלא שימר גחלתו חייב נמי בעל הכלב ולכך לא מיתוקמא דרב הונא אמהאי דקשרו אדם חייב משמע דחייב הכל הקושר ובעל התרנגול יש לו להתחייב כמו כן:

וליחייב בעל הגחלת. האי ליתנא לא דוקא דהא מיתוקמא דאכלה בגדים דבעל התרנה אלא לומר שיפטר בעל הכלב מחלקו של בעל הגחלת ולא יעלם כי אם הרביע ואמאי לא פריך וליפטר בעל הכלב מן התרנה *ונראה מכאן לדקדק דיותר יש לאדם ליזהר עלמו שלא יזיק אחריס משלא יזיק שמחייב לשמור גחלתו מן הכלב אע"פ שאין לו רשות לינום לביתו כדי שלא יזיק אחריס ואפשר לשמור עלמו כדי שלא יכנס כלב כדי לימול חרנתו וכן משמע בהמגיה (נקמן דף לא:) בשמעתין דקדרין דפריך לי נתקל פטש שני נמי ליחייב אלמא חשיב שני פטש לחייבו בנזק שלישי ואיט פטש לענין שיפטר ראשון בנזקין: **בששימר** גחלתו. ואם"ם ומה שמיהה הא זו כיון שיכל הכלב ליכנס שם בחחיבה דסחם דלחות חחורות הן אצל הכלב וי"ל כיון דנטר לדנטרי אינש לא אחריהו רבנן מפי: **בשחתר**. ואם אחמר ולינני כגון דנפלה נודת בלילה וידע בעל הכלב ובעל הגחלת לא ידע ויש לומר דאין זה רגילות דבעל הכלב ידע ובעל הגחלת לא ידע ולקמן נבי עיד דבסדום רגילות הוא לפעמים: **סתם** דלחות חחורות הן. חימה דלמא משום דהוי אחילתו בפשיעה וסופו בחומם אחילתו בפשיעה משום פחיחה ויש לומר דא"ל לא מיחייב בחחיבה כ"ל רגיע כי היכי דהוה מחחייב בפחיחה שהיה בעל הגחלת מחחייב מהאה אבל אין לחרך דלא אחריכן אחילתו בפשיעה בבחים פחוחים וסופו בחומם בגעולים כיון דנבי געולים לא הוי שום פשיעה כדאחריכן בהפרה (נקמן דף נב:) דלא אחריכן מנו דהוי פושע לענין חרם הוי פושע לענין פקח כו' ומנו דהוי פושע לענין גמלים הוי פושע לענין שוריס דלא דמי דהחם ודאי לא אחריכן מנו משום לנבי פקח אי לנבי שוריס הגיזקין לא פשעי כלל אבל הכא פושע הוא בכלב שכן בנוק אבל ריש לקיש דאמר אשו משום ממונו אמר לך כשם שאינו חייב בנזקי שור אלא בנזק בלבר כרבעינן למיסר לקמן. כך אינו חייב באשו אלא נזק בלבד. בחר ראקשי' על ריש לקיש רבי בחלחו חיובחא ושבינגו ואוקים' דר' יוחנן נמי אית ליה משום ממונו והלכה כר' יוחנן הדרינן לשמעתין ואמרי' חבינן בחחבי' על החרחה משלם נזק שלם. מאן משלם בעל הכלב או בעל הגחלת ומשיבא לן רבעל הכלב[משלם]ממני

בנזקי ממונו. דכתיב* כי חלא אש דמשמע מעלמה: בנזקי גופו. דקרי ליה מבעיר: היכי משכחת לה. אילו אדם שרק חן והזיק בטמון (א)לא מיחייב בנזק הא קיימא לן בהאי פירקין (דף ס:) פלע תחת פלע [שמות כא] לחייב אם השונג כמזיד ואומם כרלון. ליסנא אחריתא האי חן לעולם בטמון הוא ונכנס חורה אור ומזיק ולא שמעתי: ובוחא ליה. ומשני לה הכי: ונפלה גדר. שלא מלר: שלא מחמת דליקה. דלא מחמת דליקה חליו הם: דכלו לו חציו. שבשעה שהדליק אש היייו זריקת חן לא היה לאוי להזיק בחלר אחרת: אית ליה נמי משום ממונו. והיכא דליכא לאיזויה משום חליו ואיכא לאיזויה משום ממונו מחיייבין ליה הלכך לענין גלוי אע"ג דכלו לו חליו חייב משום ממונו: וכגון שהיה לו לגודרה. בענרס חעבור הדליקה שם היה לו שהות ויכול לגודרה: ולא גודרה. דאע"ג דליכא לאיזויה אהבער לאחון מחחייב על שם פופו שלא שימר גחלתו לגדור בפמיה: שורו הוא ולא טפח באפיה. הרי זה כבוגם שורו לדיר ולא בעל בפניו ויצא והזיק: וכי מאחר דמאן דאית ליה משום חציו אית ליה נמי משום ממונו מאי ביניייהו. היכא דגחלת שלו היתה מאי איכא בין ר' יוחנן דמחייב ליה משום חרמי לר"ל דלא מחייב ליה אלא משום ממונו ולא כרמך היכא דגחלת שלו נמי פליגי דהא אמרן לעיל [כב.] לרבי יוחנן אשו משום חליו אלמא בחשו נמי פליגי היכא דגחלת שלו בעלמא עד השתא דשמעינן משום חליו דוקא ולאו משום ממונו וכדאמרת ממון אית ליה משום הא ליח ליה משום חליו דאיכא דאמיה ממונו ויאיה חליו כי הך דנפלה גדר הכלו לו חליו דאמ"ד משום חליו דוקא פטור אבל השתא דאמרוייהו חייב מאי ביניייהו: לחייבו בד' דברים. למ"ד משום חליו נמי מחייבין ליה אם שרף אשו יד אדם חייב בחרבעה דברים נזק ועבר ריפוי ושבת אבל בנושם לא אמרינן בשאלי פירקין [מ.] אינו חייב על הנושם עד שיהא מחכון אבל ד' דברים חייב דפשיעה היא דהוה ליה לאחוקי אדעמיה שהרוח מוליכתה וכדאמרינן בשאלי פירקין [שם] נפל מן הגג ברוח מנויה חייב בד' דברים ופטור על הנושם למ"ד משום ממונו פטור. והוא הדין נמי דאיכא בייייהו כל האי לעניל [כב.] כלב וגמל דאמ"ד משום חליו חייב דהא ממונו אע"ג דאמר חליו וחליו אע"ג דאמר ממונו אית ליה ולמאן דאית ליה חליו פטור אאע"ב מסכסכת כדאוקימנא לעיל [שם] והאי דנקט ר' דברים משום דאפילו איכא דאגחלת שלו משמע לו דיש חילוק בדברייהו ושוב דמילתא דשכיח היא. מפי המורה שמעתי *אבל לשון ראשון ראיה לי: מאן חייב בעל הכלב. אמהחיתין מהדר דקאמר על הגדים משלם חלי נזק: ה"ג ולדחייב נמי בעל הגחלת. דהא כיון מר ומין מר משום ממונו אית ליה הלכך לר' יוחנן דאמר לעיל [שם] על הגדים משלם חלי נזק לכרורות הן לשלם בעל הגחלת חלי אחמר דהא ממונו הוא ורש לקיש דאמר על הגדים כולו הוי פטור לשלם בעל הגחלת טליה וקס"ד *דגחלת (ג) דחד וחרוה וגדים דחד: בששימר גחלתו. שבעל לחמות בימו יפה ואומם הוא: זאת אומרת. מדחייב לבעל כלב אחרוה מן שלם אלמא לאו שיעי הוא זה שחמר אם הלחם: דסתם דלחות חחורות הן אצל הכלב. *ולא חימא משוה הוא ופעגא מקא משלם: בגדיש דעלמא. אמאי משלם (ג)אחרוה הא שן הוא ונעינן שדה אחר דיחק וליכא: תפשוט. דמדקא משלם חרוה: דפי פרחו. של מזיק האוכלת בחלר הניחק: כחלר

הרחוי לה ומהיות דאכלה מלידי הרחבה ומחוך החחום ושוב אוחם שהיו מדקדקין מבישה ט אם הכלב למה לא הביאו מחניחין כלב שנעל חרוה דדייק מינה השתא דעבל חרוה מאי קאמר מאי בעי ריפחך בפומא דכלבאי כיון שהכלב לקחה ובראה לר"ל דמכל הנהו דמחניחין לא מלי למפשע ולא מהיות דנעל חרוה בהמה פירות בחלר הגיזק ואכלה ברשות הרבים [אי בחלר המזיק] חייב *דמחייבינן בלקיחה לחודא וכן הסברא טוחה דכיון דפשע בלקיחה אין בחלר הרבים הייט לקיחה וקחבעיא ליה כגון אם הושיט פירות בפי פרה חש"ו וטוט"ם דלאו בני חשטומין ניהו וכגון שבהבהמה לא היחה יכולה ליקח אם לא שהושיט לה ואי בחלר הגיזק דמי חייב בעל הפרה ואי בחלר המזיק דמי פטור כיון שנחנו אחר לחוך פיה והא דקאמר חפשוט לאו ממחני' אלא מסגיא דשמעתין דאוקמה אכלה בגדים דבעל התרנה אמנם מינה דבעו לקיחה ואכילה בחלר [הגיזק] אם על פי שאין מעם בדבר זה מה עורך בחכילה אלא בגזירת הכתוב הוא ופפשוט כשאתן אחר לחוך פיה דחייב בחלר הגיזק דמיא דאי בחלר המזיק דמיא ומאי אחר ליה מאי בעי ריפחך בפומא דכלבאי וזה

שבעל חגחלת שיפטר בחלחו ובחלב אחר הבעיאה אורחיה הוא לחחור ולא שינה כי כן ראחו ואם לא אם אחר אלא לא אם אחר בעל הגחלת בראוי חייב בעל הגחלת ואוקי' ראכלה בגרש רבעל הרחה בגם נחברר סוד רפי פרה כחשר

[א] נמי אלא לאחן אמר. ל"ב כרי"ף ורמב"ם מפרשים שחזר מחוי' לחשון בגון שאכלה ס' ומפרשים דחיוב חליו הוא משום ממונו (ובנחבר"ל פי' מ"ח ס"ק ל"ג):

הגהות הגר"א

רשש"י ד"ה דסחם דלחות ס' ולא חימא משוה. עיין בחחל"ם בפרק' פי' ג': חוס' ד"ה וליחייב כי' האי ניחא ס' ומלאה מבלון לקחה. עי' לקחן דף כ: ע"ב חד"ה אחאי פטור: ד"ה חפשוט ס' דחחייבי' בלקיחה לחודא. עי' לעיל דף כ: ב"ל חוספות ד"ה מבגלגל:

גליון הש"ס

עין משפט נר מצוה

נזק א מיי' פ"ד מהלכות חוקי ממון הלכה ד סמג עשין סז סוש"ע חיש"ע סי' מיח סעיף יג ועיין במ"מ פ"ד מהלכות נזקי ממון הלכה טו:

נמ ב מיי' פ"ד מהל' חוקי ממון הלכה ד סמג עשין סז סוש"ע חיש"ע סי' מיח סעיף ו וסעיף יג:

ם ג מיי' שם הלכה מז סוש"ע שם סעיף יז:

סא ד ה ו מיי' פ"ב שם הלכה יז יח ופי' בהשגות ובמ"מ סמג שם סוש"ע חיש"ע ח"מ סי' שלב:

סב ו סוש"ע ח"מ סי' שלח סעיף ז:

רבינו חננאל

בנזקי ממון כי חצא ופיים בנזקי גופו המבעיר לומר לך אשר משום חציו. אמר רבא קשיא ליח לר' אמי לר' יוחנן דאמר אשו משום חציו סחם באש דשפרי חכמים שרלקין על ר' יהודה היכי משכחת לה וכאנו לומר כגון שהצית אש בחוצר ונפלח גדר שלא מחמת הדליקה והלכה האש חזויקה בחצר אחרת וכלו חציו בחצר ראשונה ואילו לא נפלה הגדר לא. היתה האש שבצרת באחרת ואחצר. ומקשי' אי הכי אפי' בגלוי פפור הוא דכלו חציו וכל שכן על ראשמון. ותרץ' מאן דאית ליח משום חציו אית ליח משום ממונו וכגון שהיה לו לגדור ובגניה שלא חעבור הדליקה כמו שרייב לשמור בהמתו שלא תצא וחזיק ואם יצאה והזיקה חייב באשר שרוא כממונו. ואמרי' אי הכי מאי ביניייהו איכא בייייהו לחייבו בד' דברים צער רשעי שבת וברשה. ר' יוחנן דאמר אשו משום חציו אע"ג דאית ליח נמי אשו משום ממונו חייב בד' דברים חללו וכל שכן בנוק אבל ריש לקיש דאמר אשו משום ממונו אמר לך כשם שאינו חייב בנזקי שור אלא בנזק בלבר כרבעינן למיסר לקמן. כך אינו חייב באשו אלא נזק בלבד. בחר ראקשי' על ריש לקיש רבי בחלחו חיובחא ושבינגו ואוקים' דר' יוחנן נמי אית ליח משום ממונו והלכה כר' יוחנן הדרינן לשמעתין ואמרי' חבינן בחחבי' על החרחה משלם נזק שלם. מאן משלם בעל הכלב או בעל הגחלח ומשיבא לן רבעל הכלב[משלם]ממני

נ״י מסר״ם

ב מיי׳ פ״ד מ״ב מכל׳ נ״מ סמג עשין סט טור ח״מ סי׳ תיח:

[רף יא ע״א]

הגהות הב״ח

(א) נ״ב נשון גמ׳ ואיתא ליה כגון אפאה דליקה לאתו חלב ונמל גדר אלא מתחת דליקה וכלבא דליקה כחלב אחרת נהסם לו ליה חניו. אי כבי לענין גנוי נמי כלו ליה חניו כו׳: (ב) נמי משום ממונו וכגון כגל: (ג) ולא גדר חל״ב: (ד) אם כ״ל: (ה) נ״ב מיהו לגני: (ו) נ״ל ממתי:

הגהות הגר״א

(א) נ״ב נ״ב סיימו קרא סיימו מתניתא: (ב) נ״ב אמל כגדר אחר שבחמילה דליקי ולא היה דליקה כדי דליקה כדי לענוד כגדר. נמ׳:

הגהות מא״ר

(א) ראיתו קפנדיר דכרי כחזיק תן נ״ל ומתק: (ב) נ״ב כלבן לענין גנוי אף על פי דכלו לי׳ חניו מחייב משום ממון: (ג) נ״ב לגדור וכרי אם כסוס וכו׳ לפנין ולא וחזיק: (ד) נר׳ דנרים אם אמו אמרם: (ה) נ״ב ונ״ל ולא״ר משום ממון סמוך:

ג׳ מצוה **גמ׳** אמר רבא קרא [דברים כב:ד] אבדת אחיך אבדת אחיך אבדת אחיך

להש"ס או דפליגי בהלכה היא בנזיר או במופלא סמוך לאיש דאורייתא. והנה ד' יוחנן ס"ל מופלא סמוך לאיש דאורייתא, וס"ל הלכה היא בנזיר, ומ"מ לא תיקשי אדד' יוחנן לימא כתנאי, משום דלא איבדר במאי פליגי. והשתא הא דמספקא לי' לד' יוחנן אי קטן אוכל נבילות בית דין מצווין להפרישו, מהך בדייתא דמיפר לה קא מספקא ליה, אי פליג תנאי החם במופלא סמוך לאיש ואיכא מ"ד דלאו דאורייתא, נהי דר' יוחנן בעצמו ס"ל כמ"ד דאודייתא, מ"מ הך ברייתא אחיא כמ"ד לאו דאורייתא, ואחי נשואין דדבנן ומפקא נדרא דדבנן, ולעולם קטן אוכל נבילות מצווין להפרישו. ואמנם אי כולי עלמא מופלא סמוך לאיש דאורייתא, ותנאי דנזיר פליגי במילתא אחדיתי אי הלכה היא בנזיר, א"כ כיון דליכא שום תנא דסבד מופלא סמוך לאיש לאו דאורייתא ע"כ ברייתא דמיפר לה בעלה סבידא לי' אין בית דין מצווין להפרישו ומזה נולד ספקו של ר' יוחנן ושפיר משני מיפר לה ממ"נ וא"ש הך גרסא דל"ג אלא.

ומה שהקשה מעלתו למה לנו להפר כלל, כיון דאין בי"ד מצווין להפרישו ונישואין דרבנן לא מפיק נדרא דאורייתא א"כ ל"ל להפר כלל ולומר טלי ואכלי, יפה הקשה וצ"ע לכאורה. וי"ל איכא מצות חינוך בהפרה, דהנודר כאילו בנה במה והמקיימו כמקריב קרבן (נדרים כב, א). והשתא א"ש גם כן דמוחר למיספי לי' בידים במקום דאיכא חנוך מצוה כנ"ל[מז].

[ביאור ברשב"א שבת]

והרשב"א פרק מי שהחשיך (קנג, ב ד"ה כשהיא) כתב וז"ל, כשהיא מהלכת נותנין עלי' וכו' וה"ה כשנותנין לחרש שוטה וקטן, וכ"ש הוא, דכשנותנין כשהן עומדים בגדול כיוצא בו חייב חטאת, וכל שבגופו איכא איסורא דאורייתא אי אמרינן לקטן [למיעבד] נמי איכא איסורא דאודייתא משום דכתיב לא תאכילום ותניא לא יאמר אדם לחינוק הבא לי חותם וכו' ואמרינן לעיל (שבת קכא, א) קטן שבא לכבות ואוקימנא בעשה על דעת אביו ועובר משום לא תעשה כל מלאכה אתה ובנך וכו', עכ"ל. ודבדיו צריכים ביאור, החחיל בלא תאכילום ומסיים בלא תעשה מלאכה[מח]. והנה הה"מ (הל' שבת פ"כ ה"ז) כתב בדעת רמב"ם דהנהו קילי מבהמה משום דאין אנו מצווין על שביתתם. ועיין מג"א סי' רס"ו ס"ק ח'.

ויראה לי, הנה בבהמה פ' משפטים (כג, יב) כתיב למען ינוח שורך, ושם לא הוזכר בנך, והיא מצות עשה בשביתת בהמתו, דאפילו בלי סיוע דידיה מ"ע שתשבות הבהמה ובזה לא מוזהר על בניו, אך לאו דלא תעשה מלאכה אתה ובנך עבדך ואמתך ובהמתך (שמות ב, ט), מיניה ילפינן לאו דמחמד כשעושה מלאכה הוא עם צירוף הבהמה שמחמר אחריה והוא בלאו. ולחד מ"ד ר"פ מי שהחשיך חטאת נמי איכא, ובזה מוזהר נמי על בנו שהרי כתיב לא תעשה מלאכה אתה ובנך, וחמור הבן מבהמה, שהבהמה דוקא מחמד, אבל בן שיש לו דעת ומבין קדיצות אביו ורמיזוחיו, כל שעשה לדעת אביו עובר מדאורייתא על לאו הזה, ואמנם כשהקטן עושה מלאכת עצמו[מט] לית ביה האי לאו, מ"מ אית ביה משום לא תאכילום כדספי ליה בידים.

והשתא הנהו מפתחות דר' יצחק דאידבדי טלי וטליתא להתם שלא על דעתו כי אם על דעת עצמם ולהנאחם וליכא שום איסור כי אינו מצווה על שביתתם, וכ"כ מג"א סי' שס"ב ס"ק ט"ו. ועיין ט"ז סי' שמ"ו סוף ס"ק וי"ו. והשתא כתב רשב"א, אי היינו מסייעים לו ת"ל [=חיפוק ליה] משום לא תאכילום אפילו בשל

מז. בהגהות ת"ל יעקב: לשון זה חמוה דכיון אליבא דר"ל קיימינן דסובר בנזיר כט, א דבבת ובאם אין כאן מצוה חינוך. ועה, הרי במופלא סמוך לאיש איירי ומבואר שם ע"ב דלמ"ד דאורייתא אזיל ליה מצות חינוך לבו"ע. [וע' אחיעזר שם].

מח. בהגהות ת"ל יעקב: נ"ב לענ"ד כוונת רשב"א ע"פ דאיתא בספרי בוקי קרא להזהיר נדולים על הקטנים וע"כ היינו בעושה לדעה אבי' ומקורם מייתי קרא דלא תאכילום המזהר כש"ם דילן רק שלא תאמר דדוקא במאכיל בידים אבל אמירה לא הוי במאכיל בידים ע"ז מייתי בדייתא דלא יאמר אדם לתינוק ישלא תאמר דהתם רק מדרבנן ע"ז מייתי קרא דלא תעשה מלאכה אתה ובנך אלמא דהוי דאורייתא כנלע"ד נכון. ולפי"ז נ"ל עוד לחדש ולומר דלהבי בעינן קרא מיוחד בשבת לאשמעינן הא נופא דאמירה הוא נ"כ במאכיל בידים וממילא אין ללמוד משבת לשאר איסורים דא"כ שאר קראי במאכיל ל"ל וע"כ דבשאר איסורים אינו אסור רק במאכיל בידים ממש לא באמירה ולפי"ז מיושב היטב קושי' רשב"א מהפרה דאומר כלי ואכלי אה"נ דמותר באמירה מיהו מדרבנן הוי לי' לאסור דומיא דשבת דאפילו במלאכה דרבנן לא יאמר אליבא דאביי דמוקי לה לטולדו ברייתא בדרבנן וא"כ ה"ה בשאר איסורים לכן בעינן הפרה ומיושב נ"כ קושית השואל הנ"ל דהפרה בעינן. [וע' שו"ת מצל מאש ח"ב סי' ר, אמ"ב ריני שבת ס' ז, שעה"צ להמ"ב ס' שלד סקנ"ד, אחיעזר שם ומש"כ בהערות לחי' הר"י מלוניל שבת קכא, א. ועי' פסקי רי"ד שבת קנג, א].

מט. היינו אף שהאב נהנה ממלאכת בנו. וע' רמב"ן שבת קנג, ב ור' אמרי בינה או"ח דיני שבת סי' ז.

עצמו, ואי עשה על דעת אביו איכא נמי משום מחמר כמחמר אחר בהמתו. ואמנם דעת הרב המגיד בהרמב"ם דבשעושה רק על דעת אביו ואינו מחמר אחריו ממש ליכא לאו דמחמר, ומש"ה נהי דבשבת אסור להניחו עליו משום לא תאכילום, מ"מ כשמניחו עליו ערב שבת סמוך לחשיכה אע"ג דהוי ליה כמעמידו סמוך לנבלה ממש מ"מ אין בכך כלום, ובשבת אע"ג שרואהו עומד לפוש וחוזר ועוקר והולך אין צריך להפרישו. ודשב"א נמי לא פליג אלא משום דה"ל עשה על דעת אביו, אבל בלאו הכי לא איכפת, אע"ג דהוי ליה כמעמידו אצל נבלה ויודע בודאי שיאכל שהרי נותנו עליו סמוך לחשיכה ממש, מ"מ מותר. והנה להמהרא"י בפסקיו הנ"ל דס"ל דשוטה דלא אתי לכלל דעת מותר, ולית ביה משום לא תאכילום, ומשום על דעת אביו נמי לא שייך בי', א"כ בשוטה מותר בכל ענין ולא דמי שוטה וקטן אהדדי, וצ"ע קצת.

מ"מ בהא סלקינן דלרוב הפוסקים משמע בפשיטות דבמה שמעמידו אצל נכדים אינו כמאכילו בידים, וכן כתב רי"ו סוף ח"א. אלא שהצריך שיהיה קצת חולה כמ"ש מג"א (סי' שמג סק"ג) בשמו. אבל בנוסחא שלפנינו כ' בשם הרמ"ה וז"ל: אין למחות בגויות המאכילות אותו נבילות אבל אין לומר לגוי להאכילו דבר איסור וכו' עכ"ל. והכא נמי בנדון שלפנינו אין אומר דבר אלא שמשכירו לרפאותו ולזונו ובמה שירצה וה"ל כמעמיד אצל נבילה או כנותן לו ערב שבת עם חשיכה אע"פ שודאי ילך בשבת ויוציאו מרשות היחיד לרשות הרבים וד' אמות ברשות הרבים מ"מ שרי אי לא עביד על דעת אביו, א"כ הכי שרי ובתנאי שכשיגיע לבן י"ג שנים ויום א' יוציאוהו משם עכ"פ. זה נלע"ד מעיקר הדין. ומ"מ העידו קדמונינו ז"ל שע"י מאכלות אסורות בנערות מטמטם הלב ומוליד לו טבע רע, עדיין אני אומר מוטב שיהיה שוטה כל ימיו וכו'[ח]. וד' יתננו דעה בינה והשכל ויראנו נפלאות מתורתו הקדושה. הכ"ד א"נ חותם בברכה.

פ"ב יום ה' י"ב תמוז תקפ"ד לפ"ק.

משה"ק סופר מפפד"מ

תשובה פד

[שליחות לנכרי לחומרא]

שלום וכ"ט לי"נ תלמידי הב"ח המופלג בחירי **רצתה** נפשי הותיק כ"ה ליפמאן נ"י.

נ"ה הגיעני יום ה' העבר ויש לי להשיב כמה שאלות נחוצים למעשה אך לעשות רצונך חפצתי מהרתי להשיבך, אשר ראיתיך מנצח ומתגבר נגד למדן א' שכתבת שהי' רוצה להביא ראיה לשיטת רמב"ם פ"ה ממלוה ולוה (ה"ד) דיש שליח לנכדי לחומרא מן התורה, והביא דאי' מש"ס ע"ז נ"ג ע"ב דמדפלחו ישדאל לעגל אמרינן שליחותייהו דישראל עבדי, ש"מ יש שליחות לנכרי לחומרא מן התורה. ודעתך לא כן, אלא שליחותי' דש"ס הוא לאו דוקא אלא ברשותייהו עבדי. והבאת דמיון מש"ס גיטין פ"ח ע"ב שליחותייהו עבדינן, פירש"י הם נתנו לנו רשות, אלו דבריך ובקשת להודיעך דעתי בזה[א].

ראשית דברים אומר כי אינני מסכים בגוף הכוונה בדמב"ם שיסבור שליחות לנכרי לחומרא דאודייתא. ובפ"ה מהל' מלוה ולוה לא הזכיר אלא שס"ל דהוה רבית קצוצה ויוצאה בדיינים, אבל לא הזכיר ה"ה עליו שהוא דאורייתא[ב], אלא שלרש"י ורמב"ן ורשב"א אינה יוצאה כיון שהוא רק דרבנן ולרמב"ם יוצאה. ואי אפשר לומר בשום אופן שיהיה מן התורה יש שליחות לנכרי להחמיר, והיינו צריכים לומר נמי

ח. ר' שו"ת בית יצחק אה"ע ח"א סי' לט (ו) ובשו"ת שבט סופר שם.

תשובה פד

א. בצל"ח (לייטר) סי' מה: ר' בתום' רי"ד ע"ז שם מיהדי"ה דשליחות דהכא אינו אלא הוכחה בעלמא. [ולא היה לפני עיני מרן כי לא נרפס בזמנו] וע' מחנ"א הל' שלוחין סי' יד ובדב"י אה"ע סי' ה.

ב. אולם הלח"מ שם הבין ברמב"ם מדהוי רבית קצוצה מהתורה, ה"מ משום שמהתורה נכרי הוי שלוחו במותו לחומרא, ופירש דליכא ראיה משם די"ל דדבנן החמירו ועשאוהו ר"ק מספק. וע' חי' חת"ם ב"מ עא, ב ובקרית מלך רב הל' מלו"ל שם. וע' דרו"ח בהשמטות לב"מ סא, א וכחי' הגר"ח הליי ואבן האזל שם. [ור' נחה"מ סי' שמח סק"ד עפ"י הום' שבועות ג, א ד"ה על].

דס"ל לרמב"ם יש שליחות לדבר עבירה היכי שאין השליח בר חיובא, וכרמ"א ח"מ רס"י קפ"ב. א"כ האומר לנכרי חסום פרתי ודוש בה דישתי, או האומר לנכרי סרס בהמה שלי עובר על לאו דאורייתא, והרואה בעין אמת ברמב"ם ס"פ ט"ז מאיסורי ביאה ופ' י"ג משכירות הלכה ג' ובה"ה וכ"מ שם יראה שאינו אלא איסור דרבנן. וכבר עמד בכיוצא בזה הגאון מהר' העשיל ז"ל בשו"ת פני יהושע תי"ד סס"י ג' אש"ס דב"מ צ' ע"א וע"ב למ"ר יש שליחות לנכרי לתומרא מדרבנן מיהת, מאי קאי מיבעי לי' התם בחסימה וסירוס תיפוק לי' משום שליחות דמדרבנן מיהת אסור. ותי' דשמעתין אזלא למ"ר אין שליח לדבר עבירה אפילו השליח אינו בר חיובא ע"ש. אבל אי נימא לרמב"ם ריבית קצוצה היא מן התורה, א"כ ס"ל יש שלית לדבר עבירה היכי שאינו בר חיובא ויש שליחות לחומרא מן התורה לנכרי, אם כן האומר לנכרי לחסום ולסרס עובר בלאו דאורייתא לרמב"ם וזה אין במשמע לשונו בשום אופן.

אבל מ"ש הרמב"ם דיוצא בדיינים היינו משום דס"ל כל האיסורים הנעשים באמצעות נכרים אסרו חז"ל אפי' בריעבד. כגוי המבשל בשבת לצורך ישראל אפילו אם מביא חרץ לתחום. וגוי המסרס אפילו ע"י הערמה קנסו לאיסורא, מאי שנא רבית. ולהחולקים צ"ל איסורא רשבת שאני שהחמירו בהן חכמים, וסרוס היינו משום שהערים החמירו טפי (מאותו) [מעושה] איסור להדיא כמבואר בביצה י"ז ע"ב, כנ"ל טעם פלוגתתם, ולעולם לא עלה על דעת הרמב"ם שיהיה שליח לנכרי מדאורייתא. ועיין מתק לשון רש"י ב"מ ע"א ע"ב ד"ה בשלמא וכו' ויעיין פי' דבריו ברברי מו"ז הגאון מהרשש"ך זצ"ל.

והנה הגאון בתשו' פ"י הנ"ל הקשה למ"ד בב"מ י' ע"ב דלאו בר חיובא מחייב שולחו, אי ס"ר יש שליחות לנכרי מרדבנן, מה יענה הך מ"ד בכולי תלמודא ראמרינן אמירה לנכרי בשבת שבות, תיפוק לי' משום שליחות, ולא תירץ כלום. ומאז כתבתי בחידושי וכן הוא מוסכם בדעתי בלי ספק, דלענין מנוחת שבת לא שייך שיהיה שלוחו כמותו[ב*], דהתורה הקפידה על מנוחת גופו של ישראל ולא אגוף המלאכה. והסברתי זה בטוב ולא אאריך עתה כי כעת מצאתי הגאון בית מאיר כתב ס"ס ה' והסביר זה התירוץ בעצמו[ג], אלא שכתב רש"י ר"פ מי שהחשיך (קנג. א) פירש אקושית ש"ס מה טעמא שרי ליה רבנן, הא נעשה שלוחו לישא בשבת עכ"ל. וכתב הגאון דרש"י דס"ל דאמירה לנכרי בערב שבת לעשות בשבת אינו שבות משו"ה הוצרך לפרש משום שליחות, ולטעמו דמדרבנן יש שליחות לנכרי להחמיר. מ"מ מבואר דס"ל לדש"י דגם במנוחת שבת שייך שליחות א"כ תיהדר קושיא הנ"ל להך מ"ד. ותירץ הגאון ז"ל אין הכי נמי הוה מצי למימר בכל אמידה לנכרי בשבת משום שליחות, אלא נקטי' איסור אמירה דחמיר טפי בעיני דרבנן מאיסור שליחות דרבנן, אלו דבריו ז"ל[ד]. וצריך אני לפרש משום הכי חמירא להו לחז"ל איסור אמירה, דישראל בעצמו עובר על ודבר דבר שלא יהיה דבורו של שבת כדבורו של חולה[ה].

והנה אי נימא לרמב"ם יש שליחות להחמיר מן התורה, בוודאי קשי' כנ"ל דהרי שליחות דאורייתא חמיר מאמירה. מיהו לזה י"ל דרמב"ם ס"ל בסברא ראשונה דבשבת לא שייך שליחות במנוחת הגוף, וקושית הגמרא ר"פ מי שהחשיך מ"ט שרי ליה רבנן אין הקושיא מטעם דעביר שליחותיה אלא מטעם אמירה לנכרי בערב שבת לעשות בשבת, ודלא כרש"י, ועיין ר"ן שם וק"ל. מ"מ סליקנא דגם לרמב"ם אין שליחות מראורייתא אלא מדרבנן, זהו מה שנלע"ד בכוונת הרמב"ם.

ועתה אדבר לפי כוונת האומר דרמב"ם ס"ל מדאורייתא יש שליחות להחמיר.

ב*. לפי"ז מיושבת קושית הנמוק"י ב"ק כב, א למ"ד אשו משום חיציו היאך שרי מה"ת להדליקנה מע"ש והוא דולק בשבת ועכ"פ מקושית הנמוק"י נראה דלית ליה הך סברא ועי' הר צבי או"ח ס' קכט וס' קמה.

ג. וכ"כ רבינו להלן ס' רא. ועי' שו"ת זית רענן ח"ב סוס"י מז וציין הקדש ח"א ס' לט.

ד. ראה להלן ח"ו ס' קכד ובתי' ח"ם שכת קנ, א שרבינו אינו מפרש את רש"י כהבית מאיר אלא דהוי כגוי הערשה מלאכה בשביל ישראל דאסור מדרבנן ולא אתי עליה משום שליחות. ועי' שו"ת ח"ם להלן חו"מ סי' קפה וישועות יעקב או"ח סי' רסג סק"ו רל"ש שליחות לענין מלאכת שכת וו' כהעורה הבאה.

ה. כ"ה כרש"י ע"ז סו, א. אולם בתהות מימוניות הל' שבת פ"ו ה"א שיש לנכרי שליחות לחומרא. ובהערות לר"י מלוגיל שבת קנג, א. וד' חי' רע"א או"ח ס' שז למג"א סקכ"ט שנקט כן בפשיטות ואף דאין שליחות לנכרי מ"מ כיון דבישראל כה"נ יש בו שליחות אסרו חו"ל. תצ"ב דבמלאכת שבת ל"ש שליחות. ועי' שו"ע הרב או"ח ריש סי' רמג סק"ח ובקו"א סי' רסג סק"ח וסי' שה סעיף כבב. וד' ש"ך יו"ד סי' רצב סקכ"ח כרע"א.

הנה מ"ש מעלתך דבגיטין דפ"ח ע"ב אנן שליחותייהו עבדי' פירש"י נקיטת רשות בעלמא, יפה כתבת, דהתם מוכרח לפרש כן דאי אפשר לומר שליחות ממש ונהי' שלוחם כמותם ממש מדין שליחות ועשו אותנו שליח לכל המקראות המאורעות עד סוף ימי הגלות עד יחזור עטרה במהרה בימינו, עיין נזיר י"ב ע"א כי עביד איניש שלי ובתוס' שם סוף ע"א, ועיין לשון הרי"ף פ"ב דקידושין קודם משנה דסבלונות ע"ש. וא"כ איך אפשר שנהי' אנן בתראי שלוחי דקמאי במאי דאינהו לא הוה מצי עבדי, עיין גיטין פ"ח ע"ב לשון תוס' ד"ה במילתא דשכיחא וכו'. ועוד, כבר מתו המשלחין ועדיין לא נולדו השלוחים ושליחות כזה לא מצינו, ועיין פ"ק דגיטין (יד. ב) דגבי מת משלח אי לאו הולך כזכי או מצוה לקיים דברי המת (משום מת) [משמת] בטיל שליחותו. וע"כ שליחותייהו נקיטות רשות הוא ולא שליח ממש ויפה כוונת.

אך אין מזה הכרח דגם שליחותייהו דמס' ע"ז נ"ג ע"ב יהיה רשות בעלמא, ולכאורה יש להוכיח בהיפוך דעכ"פ למ"ד יש שליחות לנכרי להחמיר מדרבנן בעלמא, מוכרח דהתם מטעם שליחות גמור אסור ויהיה הכרח לאותה שיטה. והוא, דלכאורה אי סלקא דעתך ישראל שזקף לבינה להשתחוות וכו' נקיטת רשות לנכרי בעלמא הוא אבל אינו נעשה שלוחו ממש משום שאין שליחות לנכרי אפילו להחמיר. א"כ מנ"ל למילף מאשירה דילמא שליחות ממש בעיא והתם בעובדי עגל היו נידונין כבני נח. עיין לשון רש"י יומא ס"ו ע"ב ד"ה זיבח וקיטר וכו' שדבריו צ"ע, תינח למ"ד כללות נאמרו בסיני ולא פרטות, אך אנן קיי"ל כר"ע בחגיגה וי"ו ע"ב כללות ופרטות נאמרו בסיני וכבר נתפרשו ד' מיתות ב"ד. וצ"ל כיון ששיבר הלוחות שידונו כפנויה ולא כארוסה היה להם דין בן נח ולא כישראל, ולחד דיעה ב"נ נעשו שלוחים זה לזה מן התורה, עיין ש"ך ח"מ סי' רמ"ג סק"ה ומג"א סי' תמ"ח סק"ד[ה*].

ולענ"ד דבדיני בן נח אי נעשו שליח אין חילוק בין דבר עבירה בעבירה שלהם ובין שארי שליחות, דבישראל גלי קרא ב' כתובים הבאים כאחד מעילה וטביחה ולא בב"נ, כי טעם דברי הרב ודברי התלמיד וכו' אינו עיקר אלא גזירת הכתוב הוא מטעם ב' כתובים כמ"ש והעלה ש"ך (חו"מ סי' שמח סק"ו)[ו]. וא"כ בב"נ לא שייך זה[ז]. ומעתה אי ס"ד אין שליחות לגוי אפילו לחומרא, א"כ דילמא בעגל דהו"ל דין בן נח נעשו אמוריים שלוחים ואפילו לדבר עבירה ונאסרו האילנות, משא"כ ישראל שזקף לבינה ובא נכרי והשתחוה שאינו נעשה שלוחו של ישראל מנ"ל שבגילוי דעת דניחא ליה סגי ומנ"ל להש"ס להוכיח. אע"כ יש להוכיח מזה דעכ"פ מדרבנן נעשה גוי שלוחו של ישראל ולדבר עבירה נמי להחמיר על כל פנים מדרבנן נעשה שליח[ח]. ואם כן ישראל שזקף לבינה להשתחות נעשה גוי שלוחו מדרבנן ונאסרה הלבינה מדרבנן כן נ"ל.

מיהו לרש"י לא יתכן זה, דע"כ ס"ל דעכ"פ אין שליח לדבר עבירה כלל אפילו לחומרא כמבואר במ"ש רמ"א בשמו ביו"ד סי' קס (סע' טז) וש"ך ס"ק כ"ב שם. ועוד, אי נימא דאיכא מ"ד דיש שליחות לגוי מן התורה להחמיר נמי לא יצדקו דברינו הנ"ל, דאין שליח לדבר עבירה בוודאי אין חלוק מן התורה בין להחמיר בין להקל כמבואר מילפותא דב' כתובים מעילה וטביחה מכירה. ובע"ז גם בן נח בר חיובא ואפילו בשיתוף, כמו שכבר האריך והוכיח בשו"ת מעיל צדקה (סי' כב). ועיין בפרי מגדים או"ח סי' קנ"ו (בא"א סק"ב). וע"כ אין לדברים הנ"ל עיקר לבנות בנין על דברי אגדה הנ"ל, ועיין יומא ס"ו ע"ב הנ"ל במהרש"א ח"א וק"ל.

וממקומו מבואר דע"כ לא מטעם שליחות אתאינן עלה, דבין אי נימא שעשה הגוי שליח להשתחוות עבורו לע"ז, או שנימא שעשאו שליח (לחזור) [לאסור שלו] ולהקריש שלו לע"ז שניהם לא יתכנו, אם לעשות שליח להשתחוות לע"ז לא מצינו שלוחו כמותו במה שנעשה בגוף אדם כאילו רוצה לשלוח להשתחות לראות בעזרה או להניח תפילין עבורו, כל שנעשה בגוף אדם לא נעשה שליח כמותו אפילו לדבר מצוה מכ"ש לדבר עבירה, וכבר האריך

ח*. ר' מרע"א הל' שלוחין שם. [ועי' תומים ס' לב סק"ב מג"ח מצוה לד (ח) ובאר יצחק או"ח סי' ג ענף א]. ז. ד' שו"ת ח"ם חו"מ שם ובמתע"א הל' שלוחין שם. ו*. להלן בח"ו סי' ח כתב דגם בגוי דיינינן דק כללא דאשל"ע. ועי' קהלת יעקב (אלבו) מערכת האלף סי' ה. [ועי' מדרש רבה נח פר' לד (יד)]. ז. דאה להלן שדבינו מבאר דבעגל לא הוה שליחות אלא רק גילוי דעת.

בסירוס, אבל איפשטא איבעיא דבכל איסור לאוין אסור אמירה לנכרי מדרבנן מיהת[ב].

[לפני דלפני עור]

ובתה"ד סי' רצ"ט כתב דלמאן דחייש לר' חידקא אסור למכור לנכרים דידעינן שמסרסו, מיהו אם הוא עצמו אינו מסרס אלא ע"י שלוחו, הוה לפני דלפני [ו]לא (מקפידין) [מפקדינן], דגוי הראשון אינו עובר במה שגוי שלוחו מסרס, דאפשר שגם בגוי אין שליח לדבר עבירה, דהא בעלמא אין שליחות לגוי, ובית שמואל סס"י ה' (סקי"ט) במ"כ שגה בכוונתו, וכבר נתעורר בזה באבני מילואים (שם סק"ג) אלא שלא יי"ח ביאור, וביאורו דס"ל לתה"ד גוי לגוי נעשה שליח[ג], אלא מספקא ליה כיון שאין שליח לד"ע מגז"ה הוא לא מסברא, א"כ בישראל גזר הכתוב ולא בגוי, דאפי' לדבר עבירה נעשה שליח, או דילמא כיון דעיקר שליחות איננו בגוי רק גוי לגוי נעשה שליח, א"כ נילף ק"ו השתא ישראל דעיקור שליחות ברידהו כתיב, מיעט רחמנא דבר עבירה משליחות, מכ"ש בב"נ, זהו ספיקו משליחות של תה"די[ד].

[שליחות לדבר עבירה]

והנה בח"מ סס"י שפ"ח [סעי' טו] פסק עפ"י חשב"ן (ח"א סי' קנו) דישראל שגילה מטמונים של ישראל חבדו לפני מסור מפורסם שידוע שימסרנו לגוי חייב, דלא שייך אין שליח לדבר עבירה שידע שחברו עובר בודאי, וש"ך (סקס"ז) השיג דאין הלכה כתשב"ץ דלעולם אין שליח לד"ע סתמא יהיה באיזה אופן שיהיה, וכתב שם הקצוה"ח [סקי"כ] משום דשליח לד"ע גז"ה, ולא מטעם דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין ע"ש.

והנה לע"ד דברי רמ"א שם אמיתיים להלכה לא מטעמיה של תשב"ץ אלא הוא גופיה מסור, שהרי מסר חבירו ביד אנס, מה לי אנס ישראל מה לי אנס גוי, ודואג האדומי שמסר דוד לשאול, היה לו דין מסור, והראשונים כתבו שהשבטים דנו ליוסף דין מסור שהלשינם ליעקב, אלא שמלשין לגוי חייב אפי' לא מסר אלא ממונו, דממילא ה"ל נפשות כתוא מכמר[ה], משא"כ מלשין לישראל צריך להיות מוסר גופו לאנס, והכא שמסר לישראל המוסר לגוי ומפילו לתוא מכמר, הראשון עצמו מסור הוא אפי' יעשה המעשה ע"י גרמא דגרמא ושליח שליח, ורוב מוסרים לשלטון אין השלטון בעצמו עושה מעשה, אלא ע"י מסתעף וע"י שלוחיו, מ"מ ה"ל מסור וה"ה הכא, ודברי רמ"א נכונים[ו].

[שליחות לדבר עבירה בגוי]

מ"מ נלע"ד גבי סידוס דגוי נהי אין שליח לד"ע לא שייך מגז"ה, מ"מ מסברא הוה שייך מטעם דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין אין שליח לד"ע אפי' בגוי, אך כיון שידעינן שבודאי יעשה ולא ישמע לדבריו, אפילו נודיע לו הדין לא יקבל ולא יאמין, א"כ הדרה דברי התשב"ץ הנ"ל דאין שליח לד"ע לולי גז"ה, ובזה נסתפק תה"ר הנ"ל.

[בן נח אינו מצווה על הסירוס]

אמנם כבר החליט בפשיטות בתשו' פני יהושע הנ"ל דאין צדיך לחוש לדעת יחידאה, דרוב פוסקים וממש כולם פסקו דלא כרב חידקא דאין בן נח מצווה על הסירוס, ויצורף לזה עכ"פ ספיקו של תה"ד אולי אין שליח לד"ע ועוד כמה פוסקים דגוי לגוי לא נעשה שליח כלל, כמ"ש מג"א רס"י תמ"ח,

ב. עי' רמב"ם הל' שכירות פי"נ ה"ג.

ג. כתשובת משאת כנימין סי' צו מובא בש"ך חו"מ סי' רמג סק"ה. ועי' קצוה"ח ריש סי' קפח.

נ*. עי' שו"ת דברי סופר סי' מ דהחו"י סי' מט ס"ל כרמ"ב וע"ע שם. ד. עי' ב"ק קח, א.

ד*. בספר לחקרי הלכות לתנ"ח הלד זצ"ל ח"א סי' קבא הזכיר דברי האחרונים שדנו בדברי השך, שו"ת בית יעקב סי' ב ושבו"י ח"ב סי' קסד וד"ר כאן וכתב כזה"ל: ולענ"ד פשוט דגם הרשכ"ץ ורמ"א מודים לענין מיתה ומלקות דאפילו כשהשליח הוהזק אמרינן אין שליח לד"ע ולא נחייב את המשלח מיתה או מלקות באילו עשאו בעצמו והם לא כתבו כן רק בענין מסירות דאף שמוסר ומראה לגוי כעצמו עכ"פ אינו עושה מעשה כידים אלא שחייב מדיני דגרמי כיון דברי החזקא ע"ז חלקו אם השליח הוחזק חייב מדיני דגרמי כאילו הראה כעצמו וכזה מתישכות כל קושיות השך. [ומש"כ עוד השך להשיג על הרשב"ץ בתשובה שם שכתב שזה דומה לשליחות יד דחייבה רחמנא גם ע"י שליח וע"ז כתב השך דגם זה אינו נכון דגהי דשליחות יד חייב אף ע"י שליח היינו בשולח יד בממון אבל כאן מה שליחות יד שיך, הא אין לך שליחות יד גדול מזה כשאומר לשלוחו למסור פקדונו לגוי דהוי שולח יד בעצמו, ומש"כ עוד שם דשליחות יד הוה כגזלן ושברות אמעטו מגזילה, אפשר שלא אמעטו אלא דאינו חייב באונסין כגזלן אבל מ"מ צדיך להחזירו ואם שרפו והזיקו בידים צדיך לשלם, מזהו בעובדא דהרשכ"ץ איירי שהגוי המלוה הפקיד השטר ביד הישראל וא"כ כשכטרו לשליח למסרו לשר שלח יד בפקדונו של גוי ואין לחייבו לשלם לישראל הלוה בשביל זה דבני לוה לא הוה זה שליחות יד ואפשר דלזה כיון השך מאי שליחות יד שיך הבא ד"ל לבני לוה אבל אין לשונו משמע כן מדכתב דשליחות יד הוה כגזלן].

ודלא כש"ך ח"מ סי' רמ"ג סק"ה, וא"כ מטעם זה יש להתיר.

[אמירה לאמירה לגוי]

אך האיבעיא איפשטי' לחומרא דגזרו אמירה לנכרי בכל איסור לאוין שבתורה. והנה הגאון חו"י שאל מהגאון עבודת הגרשוני אי שרי אמירה לנכרי שיאמר לנכרי שיעשה בשבת. וצ"ל דשאלה היה באופן שגוי האחרון אינו יודע שעושה ע"ד ישראל, דאם עושה בשבת ע"ד ישראל, אסור ליהנות ממנו אפילו בלא אמירה[ז]. והנה הגאון עה"ג פשיט ליה לאיסור מסוגיא פשוטה שבת ק"נ (ע"א) לא יאמר לחברו לשכור לו פועלים, והיינו חבירו נכרי, ותשו' זו נדפסת בתשו' חו"י סי' מ"ט. והגאון חו"י שם בתשו' סי' נ"ג השיב דלשכור פועלים וכיוצא בו פשיטא ליה דאסור, רק לעשות לו מלאכה דאורייתא קיל לענין זה ומספקא ליה ולא איפשטא.

[עשה דשביתה בשבת]

ויען דבריו קשים להבינם למי שלא דאה דברי רמב"ן פדשח אמור [כג, כד] שדעתו כך, מ"ע של תורה תשבות היינו שלא יהיה כיום החול לשכור פועלים ולפתוח חנות ולמכור ולהעמיס משא על החמורים, שכולם אין בהם מלאכה ממלאכת המשכן שיש בהם סקילה אם המשא אינו מרשות לרשות, וכל מעשה החול אסור מן התורה במצות עשה דתשבות, והיינו שבות דאורייתא, וחכמים הוסיפו מדבריהם שבותים דרבנן, אבל עיקר שבות הוא דאודייתא, נמצא מה שהיה במשכן חשיבא[ו], אותו נקדא מלאכה וחייב סקילה אפי' דבר שאין בו יגיעה ועמל, אפי' תענוג יש בו להדליק נד ולהחם לו חמין וחייב עליהם סקילה, והיגיעות והעמל שאין בהם מלאכה ממלאכת המשכן הם בעשה דשבות, וכן מבואר דעת רש"י בשבת קי"ד ע"ב ד"ה אלא לא לקניבת ירק וכו' ע"ש. וכן נ"ל להוכיח ממ"ש תוס' בשבת ק"נ ע"ב ד"ה במחובר וכו' דביבשו לגמרי הן ועוקציהן מותר לתלוש בשבת. ולפ"ז קשה ש"ס חגיגה י"ז ע"ב איזה חג שאתה קורא וקוצר וכו', וקשה אמאי לא, הא משכחת בשדה שיבש לגמרי הן ושרשיהן, וקאמר לא תכלה פאת שדך, ומיירי שאינו מיפה הקרקע כגון שמניח שרשי השבלים בקרקע כדרך הקוצרים, אע"כ נהי תולש פרי אינו חייב משום קוצר משום שיבש היא ועוקקה, אבל לקצור כל שדהו ולהניח פאה שם זה אסור מטעם תשבות כעובדא דחול[ז].

[שבות דאורייתא]

והשתא הא דכתיב ממצוא חפצין, הנביא לא חידש דבר אלא דאורייתא היא, כל עמל ויגיעה כעין עובדא דחול, ועליה קאמר ודבר דבר, שאותן הדיבורים ג"כ אסורים מה"ת, שלא ישב כל היום לחשוב חשבונותיו ולדבר מעניני שכירות פועליו, גם זה כתב רמב"ן שם שאסור מה"ת. והשתא קאמר הגאון חו"י שמאומר לחברו גוי לשכור לו פועליו, שאסור משום שהיא גופיה איסור דאורייתא אפי' אמירה דאמירה ע"י מאה, כי מיבעיא ליה לומר להדליק הנר שדיבור זה איננו אסור מה"ת אלא מדרבנן, אי שרי ע"י אמירה לאמירה, או לא גזרי בכי האי גווני, ולא איפשטא. ונ"ל בדרבנן והפ"מ להקל.

[שליחות לחומרא לגוי]

אך עומד לעיני מה שהקשה הגאון פני יהושע בתשו' הנ"ל תיפוק ליה משום שליחות לנכרי להחמיר למ"ד [בב"מ י, ב] אי אינו בר חיובא יש שליח לד"ע. ויפה כתב בית מאיר [סי' ה סע' יד] דלענין שבת לק"מ קושיא זו דלא שייך שליחות במאי דתליא בגוף איברי אדם, כשם שא"א לומר שיניח דאובן תפילין על ראשו עבור שמעון, ה"נ התורה אמרה למען ינוח וישבות איברי ישראל, לא שייך באיברי גוי שלוחו כמותו. ואמת נכון הדבר אך בשארי לאוין קשה כנ"ל.

ואני אומר דבר זה אינו תלוי בפלוגתא הנ"ל כלל, דאפי' אין שליח לד"ע ואין שליחות לנכרי אפי' להחמיר, היינו שיהיה שלוחו כמותו. אבל פשיטא שאסור לעשות שליח לעבור על מצות ה' ולא דמי למ"ש בי"ד סימן ק"ס (סט"ז) תשו' רש"י דהמלוה ע"י שליח אין כאן איסור דיבית משום דאין שליח לד"ע, וליכא אפי' איסור, התם א"ש כיון שאין שליח לד"ע ולא נעשה כמותו, א"כ לא בא הריבית

ה. וכ"כ המשנ"ב בסי' מז ע"ש בסק"א וסקכ"ד. ובבה"ל שם דביא משו"ת ח"ם או"ח סי' ס, ולא הביא התשובה שלפנינו, ור' מש"כ בזה הגרי"י פישר זצ"ל באבן ישראל ח"ח סי' כג.

ו. עי' כפו"ת ר"ה כב וחמצא ראיה לדבריו ז"ל [הגהות קרבן אשר].

ז. עי' חו' חח"ם שבת שם.

מיד הלוה ליד המלוה, וממילא אין כאן אפי׳ נדנוד איסור, וכל זה בריבית אבל בעלמא קשה כנ״ל[ח].

[חסום פרתי ודוש בה]

ובאמת ברור היינו טעמא דפירש״י ב״מ צ׳ (ע״א) חסום פרתי ודוש דישה שלך, ופי׳ הראשונים בשיטה מקובצת דמוכרח כן, מדלא אמר ש״ס חסום פרתך ודוש שלי, אע״כ בדישה של גוי ומיירי שהישראל מרויח ע״י זה שכר הבהמה שגוי מרבה לו שכידות, כ״כ נימוקי. מ״מ קשה אהש״ס גופיה מ״ט לא נקיט האיבעיא בפרת גוי ודישה של ישראל, אע״כ משום דזה אסור משום שלוחו, ורק בדישה של גוי ושכר (פירות) [פרת] ישראל ונותן לו רשות לחסום להרבות שכרו, בזה אין הגוי נעשה שלוחו, בהא קא מיבעיא ליה, ופשיט מסידוס, דהתם מדעתם עשו לטובת ישראל, אבל שלוחם לא נעשו, ואם זה אסור ה״ה פרתי בדישה שלך, ולק״מ קושית מהרש״א, וא״כ בסירוס אפי׳ אמירה דאמירה היה אסור, אך ע״י שמוכרים להם וחוזרים וקונים מהם אין למחות בידם במקום הפסד לנכרי[ט].

[דישת גוי ודישת הקדש]

ועתה אבוא על סדר דבריו בפלפולא, מ״ש (דילמא) [דלמה] לא נמעט מדישו דישת גוי כדרך שנמעט דישת הקדש, דהרי מרעהו ממעטינן בכל מקום הקדש והגוי, אה״נ אי הוי כתיב דיש לרעך אבל דישו אשור קאי, דישו שהשור דיש, ואתיא וי״ו דדישו לרמז דיש הראוי לו לשור, לאפוקי איסור הנאה, ואיך ימעט גוי מזה. ומעלתו לא עיין מ״ש תוס׳ בזה ד״ה והדשות וכו׳, וקושית תוס׳ ארש״י, י״ל עפ״י מ״ש תוס׳ בכורות ט׳ ע״ב ד״ה ותנן דכוונתם דאע״ג דממון בעלים הוא, ואי הוי כתיב לכם הוי מקרי לכם, מ״מ עריסותיכם לא מיקרי אלא כדרך עיסה של אדם שמותר לו באכילה, וכן שללה משמע כרוב שלל, וכן דישו משמע כרוב דיש שמותר לאדם, ולזה נתכוון רש״י ופי׳ ג״כ כתוס׳ דישו הראוי לו, ומ״מ צריך לזה כרוב דיש וכתוס׳ בכורות, ואין להאריך, ומ״מ קושייתו תו לק״מ.

[גזל גוי]

ומ״ש תיפוק ליה דגזל גוי אסוד כי היכי דאמרינן גבי פועל, ושוב חירץ מקיש נחסם לחוסם, אולי חסר בדבריו שורה אחת כי א״א להבין קושיא שלו ותירוצו, קרא כתיב פועל אוכל ואסור ליתן בכליו, וממעט קרא גוי דמותר ליתן אפי׳ לכליו [בב״מ פז, ב], הא דמותר לאכול פשיטא ק״ו בשל ישראל אוכל בשל גוי מיבעיא, אלא הא דאסרה [תורה] ליתן אל כליו מזה ממעט גוי, ואהא שקלינן וטרינן אי גזל גוי מותר פשיטא דמותר ליתן אל כליו, וא״כ הכא בבהמה שמותרת לדוש אצל גוי בלא חסימה ותאכל מתבואתו, פשיטא אפי׳ גזל גוי אסור, מ״מ השתא בשל ישראל אכלה בשל גוי מיבעיא, ולא אתי ש״ס אלא לומר דאסור אפי׳ לחסום פרתו של ישראל בדישת גוי, והאי מנא למילף מפועל, ונחסם וחוסם מה ענין להכא, ע״כ חסרים איזה תיבות בדבריו, יבאר דבריו ואעיין עליהם, מ״ש ברש״י דפי׳ דישה שלך, כבר כתבתי פירושו לעיל.

[ביאור ברש״י ע״ז נא, א]

מ״ש רש״י בע״ז נ״א [ע״א ד״ה אין] דפי׳ סריס מחמת חולי משום דנח זקן הוה ואפשר נמי סריס מחמת חולשא אבל מחוסר איברי זרע לא הוה, ומסתמא אתך כמותו, אע״פ דלא דרשינן עתה אתך ברומה לך, מ״מ כל מה דאפשר כפשוטו מפרשינן וכמדומה לי שכבר ראיתי במפרש אחד ואינני זוכר עתה ואין פנאי לבקר בספרים בשביל דיוק הלז.

[ישוב סתירה בדברי הראב״ד]

מ״ש מראב״ד פ״א מכלאים (ה״ג)[י] אם כי הרא״ש (ב״מ פ״ז סי׳ ו) מייתי מראב״ד תמים דעים[יא] וזהו הראב״ד בהשגות ותרי ראב״ד הוה, מ״מ נ״ל פשוט דט״ס הוא בהשגה דפ״א מכלאים וצ״ל

ח. ועיין בענין שליחות לנכרי לעיל תאו״ח סי׳ פד ולהלן ח״ו סי׳ כד ד״ה. ועוד, ושם קילס רבינו את תירוצו של הבית מאיר. ואולם בהגהות מיימוניות הל׳ שבת פ״ו אות ב מוכח דשייך שליחות לחומרא לגוי אף בשבת. וע׳ נתה״מ סי׳ שמו סק״ד, קצוה״ח סי׳ קצה סק״ט, צ״ן הקדש ח״א סי׳ לג, שו״ת הר צבי או״ח ח״א סי׳ קכט וסי׳ קמה ח״ב סי׳ ר וסי׳ יג, וראה עוד בחי׳ חת״ס שם קנ, א ולעיל בחלק אה״ע סי׳ ג ובקה״י סוף מסכת שבת.

ט. וראה עוד בזה להלן ח״ו סי׳ כה ובחי׳ תת״ס ב״מ שם.

י. כוונתו לסתירה שיש בין דברי הראב״ד בהשגות שם דכתב דאמירה לגוי באיסור לאו בעיא דלא אימשטא ולחומרא, ובראש״ש כתב משמו דאולינן לקולא.

יא. הרא״ש לא כתב בן בשם הראב״ד בתמים דעים אלא כתב רק בשם הראב״ד סתם ורבינו הוא דאמר שהוא הראב״ד השני בעל תמים

דאיבעי׳ איפשטא לחומרא כמ״ש ר״ן פ׳ תולין (קלט, א) דמייתי כ״מ שם, והיינו לשיטת רמב״ם הקשה דס״ל דלא כר׳ חידקא א״כ איפשטא איבעיא לחומרא, ומשו״ה לא הקשה מל״מ סוף הל׳ שכירות (פי״ג ה״ג) אלא מסמ״ג (לאוין קפ״ד) ולא מראב״ד בהשגות, כי ט״ס בלי ספק. ומה שתי׳ שעה״מ (שם) וכן בעצי ארזים [אה״ע סי׳ ה סקכ״ג] דסמ״ג לטעמיה (לאוין ע״ה) דס״ל לא יעשה לאסור מלאכות גוי, דבריהם מאוד תמוהים הא האי מכילתא בפרשת בא גבי י״ט של פסח, ואהאי קרא קאי, ושם הביא רש״י והארך דמב״ן, נמצא עיקר קרא באיסור לאו כתיב איך קאמר ש״ס שבת דאיסור סקילה הא קרא בלאו כתיב.

[ישוב שיטת הסמ״ג]

ומה שנלע״ד בישוב סמ״ג, דהנה החוסם פרה עובר משום צער בעלי חיים דאורייתא, אע״ג מה שאנו עושים לצרכינו ליכא משום צער בע״ח כמ״ש ד״מ שם בא״ע סס״י ה׳ לענין מריטת הנוצות, וכ״כ רמב״ן (בפרק) [בפרשת] שילוח הקן[כ], מ״מ השתא דאסר רחמנא לחסום מגזירת הכתוב, העובר וחוסם עובר גם על איסור צער בעלי חיים, והשתא הה״נ אם אסרו חז״ל אמירה לנכרי אע״ג דמדרבנן בעלמא אסור, מ״מ ממילא אי עבר אדרבנן עובר על צעב״ח דאורייתא והשתא הוה איבעיא (בספק) [באיסור] דאודייתא אי אית ביה משום צעב״ח או לא, וגם בזה א״ש דקביעא בפרתי ולא בפרתך, דבשל גוי אין אי׳ צעב״ח מוטל על ישראל שאין מזונחה עליו, והשתא דלא איפשטא ס״ל לסמ״ג אזלינן להחמיד.

[במקום מצוה לא גזרו רבנן]

מ״ש מש״ס זבחים ק״ס ע״א אמר רבה ולאורינהו שרי, אדרבה משם מוכח איסור אמירה דפשיטא לאורינהו שדי השתא דבר עבירה שרי מכ״ש לאורינהו דרכי מצוה שהם עובדים בו ה׳ לריח ניחוח לפניו, פשיטא דשרי ומצוה איכא, אע״כ בעלמא גזרו רבנן, וקמ״ל הכא במקום מצוה לא גזרו ולא דמי לשבת אע״ג דגוי ששבת חייב מיתה, מ״מ אסור לומר בשל לך, התם לא צריך ליחד לו מלאכה אלא ילמדנו לעשות שום מלאכה היום לפטור מחיוב מיתה, אבל סדר הקרבה צדיך לעמוד אצלו ולהורות לו דינים, ובהא לא גזרו רבנן.

[אף דלא איפשטא אין לעשות כן לכתחילה]

מה שמצא בספר נתיב עולם״ דאע״ג דאיבעיא לא איפשטא, מ״מ לכתחילה אין לעשות כן, משמע בדיעבד אי עביד לא קושי׳״ ליה, נכון הוא.

[אשה אסורה לסרס אחרים]

מה שנסתפק אי אשה מותר לסרס אחרים אין ספק שאסורה, ואעתיק לו לשוני בחי׳ מס׳ שבת קי״א.

מ״ש שיעור קטן בבן נח כבר הארכתי בתשובה אחרת[מ] כל שאין דעתו שלימה. משא״כ בישראל הל״מ, ובעינן ב׳ שערות אחר י״ג שנים.

[העתק מחי׳ למס׳ שבת דף קי״א, א]

[סירום אחר סירום]

הנה בפרישה (אבעה״ז סי׳ ה ס״ק כז) מייתי אסור לסרס אחר סידוס מדכתיב לא תעשו לשון דבים לחייב שניהם, עי׳ כיוצא בזה ס״פ אותו ואת בנו (חולין פב, א) גבי לא תשחטו, ושלהי מכות (כ, ב וברש״י שם) גבי לא תקיפו, ובקידושין (ל, ב) גבי איש אמו ואביו תיראו. ואמנם טו״ז (סק״ה) הקשה הא בש״ס מייתי ליה מנתוק וכרות. וראיתי בת״כ פ׳ אמור [פרק ז] דרוש אחר לא תעשו להביא מסרס בעל מום, פי׳ דה״א הואיל בעניני דקדשים כתיבי דוקא תם ולא בעל מום קמ״ל. וצ״ע דהא אפילו כלב מרבינן לאיסור. והנה איתא שם פלוגתת ת״ק ור׳ יהודא, דר״י פוטר נקיבה מסירוס משום דכתיב משחתם בה״ם למעוטי נקבה. וכבר כתבתי בתשובותי במקום אחר[מא] דרוצה לומר בהם אאיברים הנזכרים במעוך ונתוק וכרות שהם בגיר וביצים,

דעים, אולם זה צ״ע דהראב״ד שבתמים דעים הוא הוא הראב״ד בעל ההשגות ועיין להלן ח״ו סי׳ כד ד״ה הצרך וכהערה ג׳ שם ואבמ״ל בזה. ועיין שו״ת רדב״ז סי׳ אלף תקס״ד הובא בברכי יוסף יור״ד סי׳ רצז (הראשון) אות ב׳ ר״ה והדרב״ז שכתב שמא חזר בו הראב״ד ע״ש. ויעוין עוד שם בד״ה איברא. וע׳ כהקדמת שו״ת מלבושי יו״ט.

יב. חי׳ הרמב״ן למסכת חולין לא נדפסו בזמן רבינו. וע׳ פי׳ הרמב״ן עה״ת דברים כב, ו.

יג. לא ברור לאיזה ספר התכוון כאן ואולי הכוונה לספר נתיבות עולם על הסמ״ג (למברת תקס״ז).

יד. נראה דצ״ל: לא מחינן.

מו. ראה לעיל חיו״ר סי׳ קפד וסי׳ שי״ז ומנ״ח סוף מצוה קג ומש״כ בהערות שם.

מז. ראה לעיל אבן העזר ח״ב סימן כ.

סימן מז

שביתת בהמה כשבעליה במקום רחוק וזמן כניסת ויציאת השבת שונה[טו]

שלום וכל טוב על כבוד מו"ה הרבני הגדול מו"ה שלום דוב ווידער נ"י אב"י בק"ק סוואליווע יצ"ו

הנה נאתי ע"ד השאלה אשר ארוכה מארץ מדה, והוא בענין דברי פרשת דרכים דרוש כ"ג בשם הראשונים על המחקר כי לפי תהלוכת השמש סביב עיגול הארץ משתנה הזמן לפי המקומות אשר ישנם בארץ, שבבר אתא בקר ושם לילה, וכן לענין הערבים שם לילה וביום ש"ק כבר נתקדש היום ובמקום אחר עוד יום וחול גמור הוא, כל אחד שובת בזמן מקומו, ובשמים ג"כ נשתנה במרום בין ימי החול ובין יום ש"ק, כנודע שם הקביעות לפי המרחק מקום הזמן עיה"ק ירושלים תובב"א. וזה הפירוש במדרש [עי' זוהר ח"ג קעט ע"ב] לא זזה שכינה מישראל אפי' בשבת של חול, והביאו בברכי יוסף סי' רמ"ב [סק"א], ועיין בספר הברית במאמר הנ"ל, ובשערי תשובה סי' שד"מ בשם מור וקציעה [שם], מי שהוא במקום שהלילה או יום עד ב' חדשים מחשב יום ש"ק כ"ד שעות, והיינו לאחר שם פעמים כ"ד שעות ושובת יום ז' כ"ד שעות. ועיין בתשו' אבן יקרה [סימן י"א] בענין זה שעמד השואל מי שהוא באחת מאניות סוחר עף קל בכל יום נחסר או נוסף ב' שעות, עד שבזמן מה אצלו יום השבי יום ש"ק או להיפך ביום א', כי כאשר נשא לו הרוח ללכת שם, מ"מ הכל לפי המקום והזמן דמחשבינן הכל לפי ערך כ"ד שעות, אם כי מהר מהלכו מ"מ השמש והארץ לעולם עומדים לפי חשבון הנ"ל. ועיין במנחת כהן בענין זה בענין בין השמשות והדברים עתיקים.

ועתה השאלה לפני כת"ה מי שדר בארץ הקודש ויש לו כאן נכסים עובדי אדמה בסוסים ופרות, ובקיץ היום כאן ארוך משם ובחורף שם בארץ הקודש היום ארוך מכאן, וא"כ בין בערב ש"ק ובין במוצאי ש"ק מהו לענין שביתת בהמותיו, אי אזלינן בחר גברי במקומותיהם והבהמות אחריהם נגררין בשביתתן, או הבהמות בשביתתן לפי המקום.

והנה כיו"ב נשאלה השאלה במכתב אגם מיסטי[טז] לענין חמץ בערבי פסח, אם במקום שהבעלים הגיע כבר איסור חמץ ובמקום אשר החמץ מונח עדיין לא הגיע איסור חמץ, או להיפך. ושם העיר הגאון מוהר"ר פנחס לימעטבוים נ"י רבדק"ק גראסווארדיין כי שאלה זו נשאל בעל חסד לאברהם בח"א [או"ח] סי' ל"ה ואין הספר אח"י, והשיב דהכל נגרר לפי המקום בעלים. והמו"ל [הג"ר אברהם אאיר הכהן גלאנגר] העיר כי גם לענין שביתת בהמתו שיש שאלה זו, וכבר האריכו בזה, היינו בג' עניים, ה"ה לענין חמץ בזמנו, ושביתת כלים לב"ש, ושביתת בהמה לכ"ע. והרבנים הגאונים אבדק"ק בתיהאד וקרלסרוהא וכן הגאון שלמה [אהרן] ווערטהיימער מעיה"ק ירושלים, כולם הסכימו דהכל לפי מקום גרירת, ורתיומיהם לסברותיהם לפענ"ד אין מוכרחים. סברת הגאון [רבי אליעזר דיטש] אבדק"ק בתיהאד נ"י, משום דאיסור חמץ ואיסור שביתת בהמה איסור גברא. והגאון מו"ה ר' שלמה [אהרן] ווערטהיימער נראה לכאורה שהביא ראי' גמורה, דאמר רב גידל אמר רב המקדש אשה משש שעות ולמעלה אפי' בחטי קורדנייתא אינה מקודשת [פסחים ז' ע"א], ואי נימא דלא אזלינן בחר בעלים, והא איכא מקום דאז לא הגיע ו' וחמץ מותר בזמן ההוא באותו מקום, א"כ להוי דינא כקדשה בתמרה, אם כי אינה שוה פרוטה חיישינן לשמואל לקדושין שמא שוה פרוטה במדי, א"כ כש"כ דאיכא ודאי מקום דעוד לא הגיע זמן איסור חמץ, וא"כ אמאי אינה מקודשת. אלא ודאי דאזלינן בחר בעלים, כל זה האריכו הגאונים בוילקט יוסף שנת תרס"ה מיוס י"ד ניסן עד חודש אלול עי"ש יז.

אלא דהראיה זו ג"כ אינו מוכן, דאחרי הכל קשה אפי' אי בחר בעלים אזלינן למה לא הוה כמקדש בתמרה, וכן הקשה בנפשיה, ותירוצו שם דחוק, אלא שלא דמי כלל לתמרה שאינה שוה פרוטה אבל אינה אסורה בהנאה ואי"ל ביעור, אבל חמץ אסור בהנאה, והאיך נימא משום דשוה פרוטה במקום ההיא עד שיעבור באיסור בל יראה ויעבור על מצות ביעור ואיסור דבל יראה, ועד שיבוא שמה גם במקום ההוא יאסר בהנאה ולטורך ביעור. ועיין בחתם סופר או"ח [סי' ק"פ] דעיקר טעמי' דחמץ אינו ברשותו של אדם משום דצריך ביעור, על כן לענ"ד ראיות הנ"ל ליתנהו, דסוף סוף אינו שלו ואינו ברשותו מה"ט.

ראיתי דעתו דאין הבהמה נגררת אחרי שביתת בעלים מסברא וגמרא. מסברא דהא בלא זה אין שביתות שנה שוים, שבת זו ארוכה ביום וקצרה בלילה, ושבת אחרת להיפך, וע"כ לא קפדה תורה רק על יום ולילה, הוא הדין בזמן המקומות. הנה כבר הבאתי לפניו כי כן דעת מור וקציעה ושו"ת אבן יקרה, אבל דנימא כמו"כ בבהמה שלו שאינה איסורה מגופה רק מצד

טו. עיין עוד במהדורה רביעאי סימן צ"ט אות ד'.

טז. הוא קובץ שיו"ל בגרויסווארדיין בשנת תר"ס סימן י"ג אות ב'.

יז. והוא שם באותיות קיז, קנו, רא, רלך.

השואל הוא הגאון בעל ערוגת הבושם זצ"ל.

בעליה, אפשר לומר דגברים אחריהם, ומ"ש במס' ביצה [נ"ז ע"ב] דתחום בהמתו נגרר אחרי הרועה, כבר השיב בעצמו במילי דרבנן כן תקנו. ושוב מביא ראיות בחריפות ובקיאות מכמה מקומות, והוא במס' ב"מ דף כ"ח [ע"ב] גבי מציאת בהמה שחייב להחזיר, דכל שהוא עושה ואוכל קיימ"ל דמטפל בי' י"ב תודש, ואם שכר מלאכתו יתר על ההוצאות היתר לבעלים, וא"כ מה פיסקי' דמעשה מלאכה כבמקום המוצא, דלמא בעלי בהמה ממקום רחוק ששם כבר שבת, וכן להיפך.

והנה לכאורה הוא תשובה מצחת. אלא דלענ"ד יש להשיב עליה, דהא ידוע כי שנוי הזמנים לפי המעלות של שטח עגול הארץ בפדור'. ולאיתי בספר מחולת המתנייס [פימן ו'] דכל מעלה ממחשב עד ט"ו פרסאות ומשתנה הזמן עד שלש או ארבע מיטוטען, וידוע כי התוספת שבת עם בין השמשות מגיע החשבון יותר ויותר, על כן אין נפק"מ בהשנוי לענין עיקר השבת, וע"כ נ"ל דחשש דלמא הוא במרחק רב כ"כ שהן חלוק רב לענין עיקר השבת, וא"כ תליא ברוב וקרוב אי הולכין אחר הרוב, וידוע דקיימ"ל כר"ח בב"ב פ"ב [כ"ג ע"ב] דהולכין אחר הרוב. אבל ידוע שיטת הרמב"ן הביאו בנמוקי יוסף שם [י"ב ע"ב ד"ה ומה] גבי נמצא ענבים בכרם של ערלה אסורים, ולא דיינינן אחר רובא דעלמא דאין זה כמו רוב וקרוב, דהכא בגופא של כרם נמצא בתוכו ואמרינן כאן נמצא וכאן היה, וכן פסקינן בשו"ע [יו"ד סי' רל"ד סי"א]. וא"כ ה"נ בנידון כיון דנמצא האבידה באופק של מעלה זו עד שאין נפק"מ לענין עיקר השבת, לא חיישינן על מרחק רב אם כי הוה רובא דעלמא, דכאן נמצאו וכאן היו. וידוע דעל כל שטח שאנו דיינים עליו מזה שייך כל כאן נמצא וכאן היה.

ומ"ש משולא קרבנו ממדינת הים, בזה י"ל בפשיטות דמכירים הזמן שנשתנה מהכא להתם. ומ"ש ממס' קידושין נ"ה [ע"א] בנמצא בהמות ממגדל עדר יקרבו עולות, עד"ז שוב י"ל בחירוץ א' בהך דב"ב, כיון שלא נודע מקומו ימא כמו"כ כאן נמצא וכאן היה, ולא מרחק רב שישתנה עד יום אחד שלם.

ובעיקר הדברים מה שהאריך מעכ"ת בכהן השוחט קרבנו של חבירו היה בעושה מלאכה בשבילו, לענ"ד תליא אי שלית דידן או שליח דרחמנא, ועיין בגדרים דף ל"ו [ע"א] בהגיס שפגלו, והא מסקינן במס' קידושין [כ"ג ע"ב] ובמס' יומא דף י"ט [ע"א] בהני שלוחי דרחמנא, ועיין שם בתוס' [קידושין שם ד"ה דאמר, יומא שם ע"ב ד"ה מי] דגם אי אמרינן דהוה שלוחא דידן, ג"כ מ"מ כיון דשלית דרחמנא הם לא מצי לעכב ביד בהני משמר שלא להקריב קרבנו, ועל כרחן מקריבים קרבנותיהם, וא"כ לא שייך לענין מלאכת שבת לא יעשה ע"י אחרים, ודוק.

לענין הלכה לענ"ד ג"כ, דהבהמה אין נגרר למקום הבעלים רק במקומו ושעתו, וטעמי' הוא גופא דברי המדרש הנ"ל, לא זזה שכינה וכו', אלמא דבשבת במקומו מילתא, ובמס' שבת דף קי"ט [ע"א] אמרינן בכמה אמוראים שהכינו עצמן לקראת שבת ואמרו בואי כלה בואי כלה לקראת שבת מלכתא, א"כ חזינן שיש דברים בגו לענין ש"ק דברים ברומו של עולם. אם כי אין למדין מדברי אגדה, היינו היכא שהוא סותר איזה סברא או הלכה, אבל היכא מסברא איכא דכאן הוא שבת קודש שקנה מקומו, ובפרט בדברים הנשגבים משכל אינשי צריך להטות אזניו להקשיב הדברים ההוחן, דכאן בא שבת בגבולינו וצריך לשמרו כמו שמקום גורס, ושכינה שרוי במקום זה משום קדושת השבת ונשמה יתירה שניתנה בשבת כמו כן במקום זה תליא. ועוד הא דרשינן במכילתא [משפטים פי' כ' ד"ה ששת] למען ינוח שורך, יכול אין מניחים לחלוש, ת"ל למען ינוח ואיזה מנוחה, ועל כן קיימ"ל מעמיד אדם בהמתו על עשבים, עיין במס' שבת דף קכ"ב [ע"א] וש"ע או"ח סי' שכ"ד [סי"ג] וסי' שכ"ה [סי"א]. א"כ קפדה רחמנא על גוף של בהמה כמו עונג של אדם, ועונג של בהמה דומה שניתנה בהמה אפי' במלאכה גמורה, ופשיטא דבדבר שהוא על גופא של בהמה לא שייך גרירא למקום בעלים, וכי אם כאן חול גמור מקום הבעלים שבת ומקום הבעלים חול, וכי ימא דאין כאן מצות נייחא לנפשה, דבשלמא לענין שביתת מלאכה היה מקום לומר כיון דשלו בקנין גוף כספו של בעלים ועיקר שביתה שלו לעשות לצורך בעליו, עיין בסי' רמ"ו [ס"ג] ובתשו' חתם סופר [או"ח] סי' ס"ב להגאון מהרא"ז ז"ל, דבכל האכילה והעונג פשיטא דשייך יותר לגופה של בהמה, וכיון דבהמה במקום זה, דינן לפי המקום ששם השבת גם לענין שביתת בהמה ממש.

ועוד כדמות ראיה משביתת עבדו דכתיב בחד קרא, והא העבד מחייב בכל המצות בעושה מלא עצמו ג"כ צריך לשנות, חה פשיטא דאין דינן רק לפי המקום. מעתה אם הבעלים במקום שמתחיל השבת קודש להמקום של עבד, והא לבד מזה הוא שובת מטעם מצות של הבעלים כמו שביתת בהמה, א"כ תמור העבד מבעלים ואיצריך לפי ש"ק בכפלים נגד הבעלים, וזה ודאי דבר שאין מסתבר. ואפשר שזה פירוש הדברים למען ינוח עבדך כמוך [דברים ה, יג] כלומר שאין צריך לשמור יותר וכהנ"ל. ושם בקונטרס

וילקט יוסף הביא הגאב"ד מקארלסרוהא ראיה מקרא זה לסברתו, דממשך רק אחר הבעלים, דהיינו כמוך, ואין לשון כמוך משמע כן כמוהן שאינו מדוקדק, ולפירושנו מדוקדק יותר ואדרבה ליכא למימר כפירוש הרב נ"י, דא"כ היה העבד ממועט משביתת מלות עצמו, וחלילה לומר כן, דהא חייב בכל המצות כאשה, וחייב בעונשין ככחוב בתורתינו הקדושה, כנלענ"ד.

מכל מקום אין דעתי מכרעת לעשות מעשה, ויעיינו הדברים לפני גדולי הדור, אם יסכימו לדברינו הנני כמשינו.

והנני לסיים בכל חותמי ברכות
ידידו דוש"ת
הק' מרדכי ליב ווינקלער

סימן מח

[א] מסירת מכתבים לבי דואר סמוך לש"ק [ב] גדר איסור לפני עור ומסייע לעוברי עבירה[יח]

שלום וישע רב על ראש ידידי ה"ה כבוד הרב הגדול חריף ובקי עצום ירא וחמים כש"ת מו"ה **נתן אליהו גרינפעלד** נ"י אביק"ק **טרעבעשוב** יצ"ו

א

ועתה בחתי ע"ד אשר נפשו היפה בשאלתו, ובלדק העיר על נחינה מכתבים על בי דואר, וכש"כ על מסילת הברזל אשר הפקידים בעוה"ר ישראלים מחללים ש"ק, וזמן השליח הוא מגיע ליום ש"ק אשר ע"י כך כותבים ועורכים וכיו"ב במלאכות דאורייתא, אי שייך בזה משום לפני עור, או עכ"פ מסייע לידי עוברי עבירה. ונחינת אגרת גופא כבר דברו בו להתירו בפרי מגדים סי' רמ"ז [משב"ז סק"א] ושאר אחרונים, דהכל בקלילה, וגם כי עיקר העמדת בי דואר למען דינא דמלכותא ואינני דעלמא. ולענין מ"ש מעכ"ת, כמה פעמים כבר נחתי אל בני במקום זה אשר כן הוה בעוה"ר, על כן אני מקדים ביום ערב ש"ק ליתן על הבי דואר קודם גמר השליחות.

והנה לענין הלכה זו, ידוע מחלוקת התוס' [שבת ג' ע"א ד"ה בבא] עם הרא"ש [שם פ"א ס"ח], דס"ל דפטור ומותר במתניתין היינו לענין מלאכת שבת אבל איסור לפני עור וגם בדליכא תרי עברי דנהרי וגם בלעדיו היה נוטל מעצמו, מ"מ איכא משום מסייע, כש"כ מקטן אוכל נבלות. וביו"ד סי' קנ"א [ס"א] הביא הרמ"א ב' דעות לענין מכירת דברים לנכרים העובדים בבית תפלתם, דאיכא דעת המרדכי [ע"ז פ' תמכ] דאם היה בידו לקנותן אבל נכרים ליכא משום לפני עור. וכש"ך [סק"ו] השוה הדעות דלא פליגי, דודאי בישראל ליכא משום מסייע עכ"פ מדרבנן, כמ"ש גם הר"ן פ"ק דמס' ע"ז [א' ע"ב ד"ה מיון] וכן כדעת הרא"ש ותוס' מס' שבת הנ"ל, אבל בנכרי ומומר לא שייך משום מסייע, דאינן מנוס להפרים, וליכא ק"ו מקטן אוכל נבלות ורק משום לפני עור ליכא (האיך) דאי אפשר לו בלא סיוע בישראל, עיי"ש. גם בדגול מרבבה [ביו"ד שם] ובמג"א או"ח סי' שמ"ז [סק"ד] נראה דמולקים ע"ד הש"ך והביאו דברי רש"י ז"ל מס' ע"ז נ"ה [ע"א ד"ה דורכין], דבכל מקום שגם הגוי מצווה איכא משום מסייע. וכבר האריכו בזה בתשובות אחרונים, עיין בתשו' מהר"י אסאד יו"ד סי' קמ"ז וסי' קע"ז, ובתשו' נטע שורק [או"ח] סי' י"ט, ועיין תשו' מהר"ם סי"ק סי' ק"ב, ותשו' נהרי אפרסמון מהד"ת סי' כ', ובספרי לבושי מרדכי [או"ח מהדו"ק] בס"ד סי' מ"ג ויו"ד [מהדו"ק] סי' ע"ג.

ועל כן נמדון דידן ליכא שום התירא לענ"ד, ונריך ליהר ליתן הכתבים או איזה שליחות על הנאהן קודם גמר השליחות, ולא אדע האיך מצאנו ידינו ורגלינו לצאת ממ"ש המג"א בסי' הנ"ל דאסור לשאול בתשודים מחללי שבת כלים שעושים בהם מלאכות, ולא ידענו למה נקט שאלה, וכי מכירה עדיפא מיניה, ומי הוא אשר מזהר בזה במכירת כלי מלאכה וחפצים למלאכת כתיבה נייר ודיו וכיו"ב. וראיתי בתשו' בית שלמה ח"א [או"ח] סי' ל"ח, שאסר לשלוח איזה דבר על בי דואר לאשר תשוב לכתוב ביום שבת, ושע"י שליחות ודאי יעשה ביום ש"ק וכתוב ויחתום. וגם ליכא התירא לומר, כי בלא"ה הוא כותב כמה דברים, כבר כתב בבית שמואל באה"ע סי' ה' [פ"ק ט"ז] לענין סירום בית גוי, דמה"ט י"ל במכירו ולא שייך לומר, דבלא"ה בידו לסרס אחר בהמות ועופות, וכמ"ש במס' ע"ז דף ו' [ע"א], דאם יש לו בהמות מותר למכור לו ישראל בהמתו בימי אידיהן, דשם ודאי לא יקריב רק בהמה אחת ולא כולן, משא"כ הכא גם זה וגם שלו יסרס, ובכל אחד ואחד איסורא קעביד, על כן תמיה' בעיני בדברי פרי מגדים סי' ש"ז בסופו, מ"ש לענין תולה שאין בו סכנה שמדמן אבל פונדק מומר, אם מותר אמירה, דלא שייך לפני עור דבלא"ה מכין לאורחים, דלדברי בית שמואל הנ"ל לא שייך בזה סברא זו כמ"ש, ועיי"ש בבית שלמה שהביא שם ג"כ דברי שבות יעקב ח"ג סי' כ"ג במ"ש על הקושיא במה דאמרו סי' ש"ז [סי"ד] לענין קריאה אגרת בשבת התירו דלמא יש בו אחה צורך גדול, מ"מ האיך הותר לכתוב להכותב שיודע שאין

יח. עיין ביו"ד תנינא סימן ס"ז.

ויש לעיין לפי"ז גר"ל דשוכר ביומא (דף פ"ד) דאלו שיטר מוהר מה"ר אם מחבר דיו תלב כמי דיהים שתן לה בלח דמחבר לא ליבעל דאם יפריד משם יפלר מיתר גמור דהא לא יפלר שיטר אלא מהאיסור ואלו שיטר הוי סיהר גמור דלא שיין כלל ביטול · וכן אפילו לדיקן דקיי"ל אלו שיטר אסור מה"ר מ"מ נ"מ בנשבע שלא יאכל דדפא כמה מרבותא הכיאם הר"ן בפ"ב דבכורות דאלו שיטר מוהר בזה מה"ר דשל פחות מכשיטר לא נשבע אלא דמי לשלר דיטורין שבחורה ל"ב אם יחמיר ממין שבשבע אלו דיש ברוב מב"מ לא ליבטל ברובא אמנם אם יפרים מעב יהא החמרותא סיהר גמור דלא יפלר בו שום דבר מאיסור בלא דין ביטול וצ"ע בזה :

ובעיקר מה שבחנו לגדל בשם הטורי אבן בסא דפרין בל"ב (דף י"ב) שומר שהקריבו יפרחל בבנים בלתן מהיכן הקריבו לי דמיל ביד עכומ"ז קיריבם אחר רחיצה ולא קליר עכומ"ז · ובע"ז (דף ל"ג) אמריק דבל הלשיטות הי' בל יפרחל משם דאי' יהוסה לבם מלבוחיבם ואחתת זה טולבך הבשר' לאחם דבעכומ"ז יש לו חלב בחר שרש דל"ח לבעמיה דבוכר בבכורות יש בריהה ולבבי קא מקבה שם בפ"ד גבי אמיות שיחלבו שיחלבו ואלב פיפרחל יבא מוהר' משם דאין אחם אוסר דבר אלוש אלו וצ"ל קבה לי טוחא דלבל"ד דבל בה"ג אף לא"ד יש פריהה לא מהבי אלבה לבבי הלשיטר דחיקא בבי יפרחל ובעכומ"ז שלקבא שהם בשחבחת אמריק לא"ד יש בריהה בבל נחוש חייב בבל בפסול בפסול אלא אם שיבא אחר בבל בבל בבל

דאסיר בתמוה (פ' סגל) דשל אסור לאכול בחמוה · ותבוא בתוכם שם בשם שיתחלמי דאפילו מה אחיו מתחתו מילה דהוא אנוס ואינו חשוי למול מפני פ"ג מני אסור לאכול בחמוה · ות"כ משום שקפידה שדה כמול אלא יאכל בצרעתו ולסבי אסור אחיו בחמוה מפני פ"ג · ות"כ כיון שאסרה שדה לבתוכם ששמה בשם תמן בראשו אסור אחיו אם אנוס להשיק שמנן דת"ת יש לו תמן ולא בר אחיי שמה הוא:

מידו אסור לומר דמתי דמילה אסיר אסיר שמכבים שיעה ששמה דבריה שמול לו כל זכר ולא יקרב לעבודתו ואמרה אמריק ביבמות (דף פ"ח) שאם היו אביו ואמו מבטים בביה בהאסורים לין מילה אסיר משכבתו שהוא אנוס ות"כ לף שהשיקה תמן משכבתו מלשמוש ששמה מ"מ בשהוא אנוס בהשיקה שמן היו משכבתו:

מידו אסור לומר דמילה אסיר לא נאמר בלשון לאו לא הנמנו ששמה ובכך עדל רק בלשון עשה כדיב שמול לו כל זכר ולא יקרב לעבודתו וכיון שהוא אנוס ומפני מכשבה היו משכבתו מלשמוש שמה · אבל הא דאחרתו בלשון לאו לא הנמנו ששמה על שמן לא מכאי מה שהוא אנוס כיון דמ"ת הוא שהנו על שמן · ולא הוה נאמר אחרתו ששמה על שמן הנביאו תמן ולא יכנס ששמה לא הי אסיר כיון דאנוס בשמן אבל אבילה מניין ליתן לא בשמש ששמה אבל בשמה דבמה דמנמא לא הנמנו ששמה על תמן אין ל"מ הוא אנוס לא לא כל שיש לו שמן לא נאמר בלשון · וה"ל משמרת משכבות הפנינה דיבמות (דף פ"ח) דבני כהם קבון עולם מכו לפרנו בשמן של תרומה עלולה בשמן אלא בחמוה שמי' עולה לא ל"ש עולה ומנים מכל דחיה אין לי אלא מילה אביו בשמה עמי' ובגדיו בשמה אבילה מניין ליתן לא אסור של זה כזה ת"ל לא לא לא ע"ש בשלמת עבדיו משכבתה לה דאיתאבו בשמה אבילה וליאגייסו בשמה עמי' האבינסו ביני ביני אלא אביו דאיתאגייסו בשמה אבילה וליאגייסו בשמה עשה ביני משכבתה לה לא דאתאיל ביני ביני ש"מ עולה אלא בחמוה הוא עולה ופריך הכא אחסבנא שמול לו כל אלר כתיב אבלי לא כר מבילה הוא פיי"ם פרי הוי שבר הוי דעולה שאנו בחמוה מיקרי עולה אסור לאכול אף שאין בידו לגמול ואין הכא דמי ליה כיון דכתיב שמול לו כל זכר ולא יקריב לעבודתו משמע שאינו מבטבתו מלאכול אלא ביכא דבידו לגמול ת"ל הכא נבי תמן אלא כתיב בכאלי ליבא אבריהם אאר מבריהם ולא יקרב לעבודה ששמה דבריו משמע מיני. כל שאין בידו להבניה מתמה אנוס הוא אינו מבטב אלא כתיב בכלל ומבטבתו מלשמוש אם דבריה לא תמן דם אבחי אנוס נבי עילה אביו בכלל"ד:

כמו דבריו שובבן ששמן נבי עילה אביו בכלל"ד:

*) הנ"ה וכזה יש לגאר דברי הרוש' בחולין (דף ד') בהא דאביל חמון של עובבי עבירה לאחר ששמה מחבר מיד מפני שמם מחלפין שבורה הא מני ר"י דאמר חמן שבבר עליו הפסח אסור ובקרני אפשר שהם מחלפים אלמא לא אביל ביאורילא ואכל ביאורא • ובשבו נ"ם שובר מיד וכו' מובר בשמה לאוכבו לו לאכילה לבעלים עבוה"ו וכו' אבל ליבראל אסור באכילה דנוהו על סמן של עבוה"ו ת"ל כפי' ר"ם דבנבק לאיירי דמובר באכילה והשמה ס"ם דלא מיקבי ביבי שבבוה לאחי אין לי' בס' כ"ם המבן של עבוה"ו אסור באכילה אלא בנבק לאיירי ומחלפי בנבק עבוה"ו אלמו אחר ששמה ומובר מיד דקאמר ביינו כשיעור ליבה אב"ל • ומחאבנא שהבכרים"ם ומבה"ם ז"ל בפ"ם דשמה ת"ם אם אלא מיקבי ביבי שבבוה לאחי כי' הא כי מני מוקמיק לה בשה אסור ביעור ליבה ואחי' דאסלא אחר ששמה משום דלי"ו אמן של עבוה"ו שע"ש ששמה אסור • ולל לגאר דבריבם על נבון דת"ל לפרש דמובר אחר ביעור אחי' דלאחר ביעור ליבה ואחי' בלא"ש מובר בלאו בבבה אלא אם אחר אחר ששמה אסור אחר ביעור אחי' דלאחר ביעור ליבה ואחי' בלא"ש מובר בלאו בבבה אלא אם

ברשותי' לעבור עליו בב"י ואותם דיני' ל"מ מדי דאתם ל"ע רק מדין הפקר · ואולם י"ל דהא דל"מ הפקר בשלא הפקיר לכל היינו בשהבעלים לא הוציאו החפץ מרשותם לגמרי והיינו זכות לעצמם באופן שלא יוכל אחר לזכות בו אבל בשהמפקיר הפקירו בכל יפוי כח שיזכה בו כבל רק שדבר אחד מנעתו להזכה שלא יוכל לזכות בו שפיר הוי הפקר · וראיה כי ד"ז במחלוקת שנוי' בירושלמי פ"ו דפאה דתניין תנן בפלוגתא דב"ש וב"ה לי בעינן שיפקיר לעניים ולעשירים ר"ת בשם ר"י שטמייהו דב"ש לעני ולגר מה ת"ל חעזוב אותם ים לך מאיה אחרת כזו מה זו לעניים ולא לעשירים אף מה שנאמר במק"א לעניים ולא לעשירים אמר ר"ל טעמייהו דב"ה חשמטנה מה ת"ל ונטשתה ים לך נטישה אחרת כזו מה זו לעניים ולעשירים אף מה שנאמר במק"א לעניים ולעשירים ומבואר מדברי הירושלמי דבהא פליגי ר"י ור"ל אליבא ל"ב קרא לב"ה שלא יהי' הפקר אם לא הפקיר לכל דמלא הסברא ידעינן דכל שלא הפקיר מרשותו לגמרי ל"ש הפקר כלל ולב"ש בעי קרא לרבוי אלא כה"ג הוי הפקר אבל לר"ל מסברא אף שלא הפקיר לכל הוי הפקר אלא דלב"ה יליפין לי' מקרא מנחה"כ ותני' בר"ש שם ותבין שבדברינו כן הוא וראיה ברור לר"י דס"ל דהא דל"ה הפקר כשלא הפקיר לכל מלא הסברא ילפינן לה דבעינן שיפקיר כל אחתו א"ב אף שדבר אחד מנעתו לאחר מלזכות בה לא אכפת לן הואיל ומלא המפקיר אין כאן מניעה דהא הפקיר זכותו לגמרי משא"כ לר"ל דילף לה מנזה"כ דבעינן שיהא הפקר לכל כל שאין אחד בעולם יכול לזכות בו יהי' מאיה טעם שיהי' ל"ה הפקר · תדע דאמרי' בירושלמי שם לר"ל אף בשהפקיר לאדם ולא לבהמה ל"ה הפקר וע"כ דנזה"כ הוא דבעינן שיהיו כל הבריאים שבעולם יכולין לקחתו וכל שאין אחד יכול לזכות בו יהי' מאיה אופן שיהי' נזה"כ הוא דל"ה הפקר וקי"ל הלכתא כר"י לגבי ר"ל בר מתלת מילי דאמר בהחולץ אחור מעתה דלידין שפיר י"ל דכה"ג אף שאין אחר יכול לזכות בו משום שיעבודי' דהמלוה מ"מ הוי הפקר והמלוה זוכה בו ע"י תלוין ולכאי ל"ע עלו ולא תיקשי מעתה סוגי' דנכרי שהלוה לר"ל דפשיטות הסוגי' אזלא אליבא דר"ל דלדידי' ל"ה הפקר כה"ג וכן מלינו בתמא דסוגי' דב"מ דמ"ד אזלא שם אליבא דר"ל כמ"ש הר"ם שם ואף דליה הלכתא כוותי' ודאיתי כשו"ת שדי' הגאון מב"י חק"ע סי' נ"ט שכ' דהלכה כר"ל גבי ר"י ולא הוברא לפע"ד ובמק"א ובאור בזה בס"ד · עכ"פ נתבאר דאין קושי' מסוגיא דנכרי שהלוה לסחור הדין אשר הוא"לנו לדבר תחילה בנכרי שהלוה לישראל ע"ח דל"ע עליו בב"י כשהרהינו אלו אלא דאי קשיא לי הא קשי' מדברי הר"מ ז"ל פ"ד מהל' חו"מ הלכה ה' שכ' וז"ל ישראל שהרהין חמרו אצל עכו"ם אם א"ל אם לא הבאתי לך מעות עד יום פלוני קנה מעכשיו ה"ז בדשות העכו"ם ואותו חמר מותר לאח"פ והוא שיהי' אותו זמן שקבע לו קודם פסח ואם לא א"ל קנה מעכשיו נמצא אותו חמר כאילו הוא פקדון אצל העכו"ם ואסור בהנאה לאח"פ · ומבואר מזה שהיה נחלה למה שהרחנו ליסוד מוסד דנכרי שהלוה לישראל ע"ח א"ע עליו לדברי הכל הואיל והוא בדשות העכו"ם וא"כ אמאי אסור דדינו ז"ל כשהגיע זמנו אתה"פ ושוב לאמאי אוסר כשהגיע זמנו קודם הפסח ולא אמר לו מעכשיו · ואולם אחר העיון הדבר נכון לפמ"ש דעיקר טעמא דנכרי שהלוה ע"ח של ישראל א"ע עליו לר"ה מסוס שהלוה כל מטי עיקן איסורי' מפקע חתן מרשותי' אף דרחמנא אוקמי' ברשותי' נע"ע בב"י מ"מ הרשות שהחתן מוחק בו נפקע ממנו הואיל ואין לו סוס זכות בו ואף דמה"ת שרי אח"פ מ"מ אין לו סוס זכות בו אף מה"ת הואיל ושו כאן עשה דהשביתו והכל מלוון עליו לבערו ומעתה נחזי אנן לפ"ע שנשתפק הגאון בעל שד"ר לי בחמץ שקבל עליו הישראל אחריות דריבה קרא דלא ימצא דעובר עליו לי ישנו גם בעשה דהשביתו ומוז"ל בס' מק"ח הכריע דלדידי' בעשה דהשביתו מעוס דלא ריבה קרא רק לענין בל יראה ולא לעשה ומעתה אתיין דברי סרי"מ ז"ל כהגון לפמ"ש ה"ה בטעם שי' רבינו ז"ל דבהגיע זמנו אתה"פ ע"ע הוא משום הואיל וא"ב פריק לי' ועי' בחי' שדי' הגאון פ"י שהעלה דהא דאמרי' בכל דוכתא דע"י הואיל עובר עליו היינו מדין גוז"מ כמו דריבה קרא דלא ימצא דעובר בקע"ש משום הואיל ואי מיגנב לי' אז מחאביב דברשותי' קאי ובכה"ג ליה בי' עשה דהשביתה לבן שפיר אף דהא ברשותו של נכרי ע"ע דשפיר הו"ל כחמצו של ישראל בביתו של ישראל הואיל והשאיל ל ביתו לשמירת ממונו הוי כביתו ולא נפקע ממנו כדאמרינן עיקן איסורי' הואיל וחזי לי' להשהות אח"פ דהנכרי לא יבערנו ואין סכל מצוין עליו לבערו הואיל ואין כאן עשה דהשביתה ל"ח כמבואר ולכן שפיר עובר עליו וכמו כן י"ל בהא דסיים רבינו ז"ל בחלת אמר מעכשיו אף שהגיע זמנו אתה"פ עובר דהיינו ג"כ מה ש הואיל וכבר הגיע אע"פ מותר מן הדין אף בלא מעכשיו וכמ"ש הרא"ש ז"ל בהגהות וע"כ טעמא דל רבינו ז"ל דכתב אמר מעכשיו יכול הישראל לחזור בו ולפרוחי אף דעדן ל"ח בו מ"מ הואיל ויכול לחזור עובר עליו מדין הואיל וכה"ג ליתא עשה דהשביתה ושפיר ע"ע אף שהוא ברשות עכו"ם אבל בחמץ דידי' ממש לאיתא בעשה דהשביתה עדיף. שפיר לכל שהוא ברשות עכו"ם ל"ע עליו הואיל והכל מלוון עליו לבערו הרי הוא כמבואר שבר רשות שהחתן בו ברשות המפקיר והר"ל אמלו של ישראל בביתו של עכו"ם לאינו עובר עליו · כ"ז כתבנו לפי שיקול דעתינו אלא כי מוז"ל בחר לו דרך הפשט דהא דבעי' בסוגי' דנכרי שהלה אמר מעכשיו דוקא לפטור מה ישראל הלוה מנכרי על חמלו שיהא שלא יהי' עליו איסור דרבנן כמ"ש הרי"ן ז"ל לשי' הגאונים ז"ל:

ד לה · לבערמאן · ב"ה יום ב' יז"ל אדר תרי"ב לפ"ק דאמרנו ·

לכבוד שארי הרב המופלג בחורה מוה' פנחס בורסטין נר' ·

מכתבו קבלתי ע"ד שאלתו באחד שנכנע למציה אחרת והיתה חמץ בביתו ומכרו בע"פ במקום שהי' שם קודם שעה ה' כל"ח ואולם בזמן שהוא שעה ל' באותו מקום שהוא שם כבר הגיע לילה בביתו מקום שהחמץ שם כידוע בהשתנות יום ולילה לפי מלב המקומות בכחור הארץ לארכו · ועי"ז הוא מסתפק ושואל אי ניחול בתר גברא שהוא עומד בשעת מכירה במקום שהיתר או ניחול בתר מקום החמץ שהוא לילה והגיע זמן איסורו ולא יועיל מכירתו · מלתא דמבעי' לי' פשיטא לי מובא לאוזנין בתר מקום עמידת בעל החמץ לאיסורא אקרקפתא לגברא מנחא והתורה אמרה לא יראה לך חמץ בזמן איסורו וכל שבמקומו לא הגיע זמן איסורו לא עבר בכל יראה יהי' החמץ באיזה מקום שיהי' · ומה שהביאו לספק זה מדברי הרא"ש ז"ל שכ' בפ"ק דפסחים ולא יראה לך חמץ משמע שלא יהי' לך במקום הראוי לראי' ואע"פ שא"י שהוא בביתו אין מזה ענין לשאלתינו אינו דבני בראי' לראי' אף שאינו רואהו מ"מ א"ע עליו רק כשהוא עומד בזמן איסור באותו מקום שהוא שם אז שבר עליו אף כשאין רואהו אבל כל שבמקומו עדיין זמן היתר לא חל עליו איסור כ"י ופ"ז פשוט וברור ול"ל לפרש · ובהכי תרוצה לן לישב מי' הלבוש באו"ח סי' ת"מ שפסק דישראל שקע"ש על חמלו של ישראל חבירו המופקד אצלו דל"ע עליו הואיל והמפקיד עובר עליו ולכאורה יש להפליא בזה דהא בר"פ דפסחים מוקמינן הא' דאכל אתה רואה של אחרים בלא קע"ש ומשמע דבשע"ש עובר על של אחרים ובכלל אחרים בכלל גם חמץ של ישראל · ולדברינו ש"ם דשפיר משכחת לה דהישראל עובר על חמלו של ישראל חבירו בשקע"ש כגון שבעל החמץ הוא במקום שלא הגיע עדן זמן איסורו דאז המפקיד א"ע עליו ובזה אף הלבוש מודה דהפקר שהוא במקום שהגיע ז"ש עובר עליו ולמי לחמץ של נכרי שק"ש הישראל אחריות דע"ע · ועפ"ז סרם ראיתי הש"ר בתשובותיו סי' ע"ז שהכיח דל"מ ביטול בחמץ שקע"ש דל"ל דגם בזה מהני ביטול איך נפרנס משנה שלימה דשאמר דשותו בפסח על החמץ עוקה הא ה"ל התר"ם שמא ביטלו וע"כ דמשכחת לה בחמץ של אחרים שקע"ש ול"מ בזה ביטול · ולדבריהם שפיר י"ל דגם בחמץ ש"ש שקע"ש מהני בי' ביטול אף דאינו שלו ומעמא דבא אינא במלתא דכי מטי עדן איסורי' הואיל והכל מלוון עליו לבערו אינו יהא ככרי מזה ולאי הי מיילא מיני' ואף יאוס של"מ מהני בזה הואיל ואבוד ממנו ומכל מקום כמ"ש מזה"ל בס' מק"ח סי' ת"מ ושפיר קמי לי' ומבטלו ואף לפמ"ש מקלת האחרונים ז"ל דבחמץ שקע"ש ל"מ בעשה דהשביתו אלא מרבינן לחייבו רק בלאו דכ"י מ"מ הכל מלוון לבערו למנוע הבעלים שלא יעבוד בלאו דכ"י ועמ"ש שארי בלי"ח פסחים כ"מ ופשיטא אלא מסגיאין בהפסד עכו"ם בביעור חמצו בשביל שלא יעבור הישראל בב"י ובפרט למ"ד דגזל עכו"ם אינו אלא מדרבנן וא"כ שפיר מיתא הכרי מיני' והוי לי' החמץ כדידי' ומהני בי' ביטול ואפ"ה שפיר משכחת לה מלקות בשותה הפסח על החמץ כשיש ביתו חמץ של ישראל חבירו וקע"ש ובעל החמץ הוא במקום שלא הגיע עדין זמן איסורו וביתו למכרו והואיל ובעל החמץ עדן בבי דמים הוא ויכול למכרו אלא עבר עדין בכל יראה אף להפקיר עובר בב"י מ"מ קע"ש מ"מ אין הכל מלוון עליו לבערו דהא ליכא כאן עשה דהשבתה ואין חוכה בדבר על כל רואיו לבערו פשיטא אלא מיתן רשות לכל אדם להפסיד חמצו של מפקיר אלא קעביד איסורא כלל בבתי שלא יעבור הנפקד בב"י ולכן בזה פשיטא דל"מ ביטול דהנפקד ול"ה החר"ם שמא ביטלו המפקיר דבחולה בדעת אחרים ל"ה החר"ם כמ"ש באס"ז לעמ"ז כתובות דף ק' עש"ה והכן · ובהכי אתבתנא פתרא ליכא לחוספתא הנבאה בר"מ פ"ח מהל' תו"מ דקנה חמץ בפסח לוקה ומתשורר בזה שארי הגאון נוב"י מהד"ק סי' י"ט דהא אין הקנין חופס באס"ר · וכתב מינו יסוד לזה בדברי הר"ן ז"ל בע"ז פ' כל הנלמים בהא דאמרי' שם דישראל אינו מבטל ע"ז של נכרי משום דאמר מגבה לה והדר מבטל לה וז"ל שם דאי מגבה לה מקמי הכי הוי"ל ע"ז של ישראל שאינה בטילה לעולם ואע"ג שאסורה בהנאה ואין לה דין ממון אפ"ה כיון שיכולה להתבטל ע"י כותי מני' אי כותי מנא לחמץ של כותי בפסח שאפשר לישראל לזכות בו · והוי חמץ של ישראל ואסור לעולם עכ"ל מבואר מדבריו דה"ל להואיל ולהמקנה שהוא

העכו"ם

מליאה ומלוין בתין
לו כאחד ל"מ
יס להמפקיד ע"ע
זו מאחמן אוקמי'
ווכה בו וכמ"ש בזה
מה העכו"ם הנפקד
וכ"ז שאין הנפקד
כ רשותו דמפקיד
רק בנפקדון דאין
הוא קנוי לחמפקיד
זלר המשכר קונה
ב לכ"ע עכ"פ לענין
ל הנפקד לזכות בו
ד חו"מ סי' ר"ב
קום שיונח בו המשכון
אמשכון מונח לטובתו
מיהם יש לסס זכות
י חלרים כמבואר
מן לכל מנוי עיקן
אילך דהא דשותפין
תרבאי והואיל והוי
חד מסלק ידו ות"ר
מהם חכה חלירו ל
אילו בשו"ם מסר"מ
ר"ח כרא"ב דשותפין
מסוס דיש בדרדה
יס בדרדה כו' עכ"ל
מסלק רשותו מהחמן
וכה בו כדין חלר
בלין כלל דהא הי'
ן בנכרי שהלוה ע"ח
כון לחלק בין פקדון
המפקיד הואיל והשאיל
דהא בעיקן איסורא
נקע רשותו המפקיד
"כ דס"ל דעדן לא
יח לר"ם דקיי"ל כותי'
: אלא דהמפקיד ואמר
ל חמצו של ישראל
הנה יש לו עוד זכות
על המשכון דהרי
ה לומר הס"ל לטעמו
יאכל המשכון יאכלו
ות"כ אח"פ דלאסור
ולא נשאר לו עוד
ן מוחה בו למלוה ואין
כיח לדבי' הר"י גם
אמס סרבי' הענקרית
מסרס"ל ז"ל בסוגי'
אחר בקעמ"ל ופיפל
אחריות לאכור ואחיין
מפקיד עכו"ם אחריות
הפקיד נכרי לישראל
יה ות"ל דגם סר"י
ה לישראל ע"ח הקנוי'
בפקדון בלי הלוה
בכה"ג דל"ר"ל גם בזה
לפמ"ש דעיקר טעמא
ן המלוה יכול לומר לו
משום דאכל המשכון
אילו מרס שאם יאכל
ס"פ המומכן אמרי'
ת מ"ד ע"ב ות"כ י"ל
ליח לי' דשמואל ולדידי'
ון של נכרי ע"ע וגם
ל דהנה לכאורה יש
שרמל ע"ח לכ"ע א"ע
כל מטי עיקן איסורי'
מדין הפקר הא קיי"ל
חמן ממושכן לעכו"ם
נכו"ם ביד ישראל ומת
ווכו לי' לוכות משום
ין חמן מפקיע מידי
בהחמן רק לענ"ס
ראל לרשמנא אוקמי'
ברשותי'

ברשותי' לעבור עליו בב"י ואותם דיני' ל"מ מדי דאתם ל"ע רק מדין הפקר · ואולם י"ל דהא דל"מ הפקר בשלא הפקיר לכל היינו בשהבעלים לא הוציאו החפץ מרשותם לגמרי והיינו זכות לעצמם באופן שלא יוכל אחר לזכות בו אבל בשהמפקיר הפקירו בכל יפוי כח שיזכה בו בכל רק שדבר אחד מנעתו להזכה שלא יוכל לזכות בו שפיר הוי הפקר · וראיה כי ד"ז במחלוקת שנוי' בירושלמי פ"ו דפאה דתניין תנן בפלוגתא דב"ש וב"ה לי בעינן שיפקיר לעניים ולעשירים ר"ת בשם ר"י שטמייהו דב"ש לעני ולגר מה ת"ל חעזוב אותם ים לך מאיה אחרת כזו מה זו לעניים ולא לעשירים אמר ר"ל טעמייהו דב"ה חשמטנה מה ת"ל ונטשתה ים לך נטישה אחרת כזו מה זו לעניים ולעשירים אף מה שנאמר במק"א לעניים ולעשירים ומבואר מדברי הירושלמי דבהא פליגי ר"י ור"ל אליבא ל"ב קרא לב"ה שלא יהי' הפקר אם לא הפקיר לכל דמלא הסברא ידעינן דכל שלא הפקיר מרשותו לגמרי ל"ש הפקר כלל ולב"ש בעי קרא לרבוי אלא כה"ג הוי הפקר אבל לר"ל מסברא אף שלא הפקיר לכל הוי הפקר אלא דלב"ה יליפין לי' מקרא מנחה"כ ותני' בר"ש שם ותבין שבדברינו כן הוא וראיה ברור לר"י דס"ל דהא דל"ה הפקר כשלא הפקיר לכל מלא הסברא ידעינן דבעינן שיפקיר כל אחתו א"ב אף שדבר אחד מנעתו לאחר מלזכות בה לא אכפת לן הואיל ומלא המפקיר אין כאן מניעה דהא הפקיר זכותו לגמרי משא"כ לר"ל דילף לה מנזה"כ דבעינן שיהא הפקר לכל כל שאין אחד בעולם יכול לזכות בו יהי' מאיה טעם שיהי' ל"ה הפקר · תדע דאמרי' בירושלמי שם לר"ל אף בשהפקיר לאדם ולא לבהמה ל"ה הפקר וע"כ דנזה"כ הוא דבעינן שיהיו כל הבריאים שבעולם יכולין לקחתו וכל שאין אחד יכול לזכות בו יהי' מאיה אופן שיהי' נזה"כ הוא דל"ה הפקר וקי"ל הלכתא כר"י לגבי ר"ל בר מתלת מילי דאמר בהחולץ אחור מעתה דלידין שפיר י"ל דכה"ג אף שאין אחר יכול לזכות בו משום שיעבודי' דהמלוה מ"מ הוי הפקר והמלוה זוכה בו ע"י תלוין ולכאי ל"ע עלו ולא תיקשי מעתה סוגי' דנכרי שהלוה ל"ל דלדידי' ל"ה הפקר כה"ג וכן מלינו בתמא דסוגי' דב"מ דמ"ד אזלא שם אליבא דר"ל כמ"ש הר"ם שם ואף דליה הלכתא כוותי' ודאיתי כשו"ת שדי' הגאון מב"י חק"ע סי' נ"ט שכ' דהלכה כר"ל גבי ר"י ולא הוברא לפע"ד ובמק"א ובאור בזה בס"ד · עכ"פ נתבאר דאין קושי' מסוגיא דנכרי שהלוה לסחור הדין אשר הוא"לנו לדבר תחילה בנכרי שהלוה לישראל ע"ח דל"ע עליו בב"י כשהרהינו אלו אלא דאי קשיא לי הא קשי' מדברי הר"מ ז"ל פ"ד מהל' חו"מ הלכה ה' שכ' וז"ל ישראל שהרהין חמרו אצל עכו"ם אם א"ל אם לא הבאתי לך מעות עד יום פלוני קנה מעכשיו ה"ז בדשות העכו"ם ואותו חמר מותר לאח"פ והוא שיהי' אותו זמן שקבע לו קודם פסח ואם לא א"ל קנה מעכשיו נמצא אותו חמר כאילו הוא פקדון אצל העכו"ם ואסור בהנאה לאח"פ · ומבואר מזה שהיה נחלה למה שהרחנו ליסוד מוסד דנכרי שהלוה לישראל ע"ח א"ע עליו לדברי הכל הואיל והוא ברשות העכו"ם וא"כ אמאי אוסר דדינו ז"ל כשהגיע זמנו אתה"פ ושוב לאמאי אוסר כשהגיע זמנו קודם הפסח ולא אמר לו מעכשיו · ואולם אחר העיון הדבר נכון לפמ"ש דעיקר טעמא דנכרי שהלוה ע"ח של ישראל א"ע עליו לר"ה מסוס שהלוה כל מטי עיקן איסורי' מפקע חתן מרשותי' אף דרחמנא אוקמי' ברשותי' נע"ע בב"י מ"מ הרשות שהחתן מוחק בו נפקע ממנו הואיל ואין לו סוס זכות בו ואף דמה"ת שרי אח"פ מ"מ אין לו סוס זכות בו אף מה"ת הואיל ושו כאן עשה דהשביתו והכל מלוון עליו לבערו ומעתה נחזי אנן לפ"ע שנשתפק הגאון בעל שד"ר לי בחמץ שקבל עליו הישראל אחריות דריבה קרא דלא ימצא דעובר עליו לי ישנו גם בעשה דהשביתו ומוז"ל בס' מק"ח דעיקר טעמא דנכרי שהלוה ע"ח של ישראל א"ע עליו לר"ה מסוס שהלוה כל מטי עיקן איסורי' מפקע חתן מרשותי' אף דרחמנא אוקמי' ברשותי' נע"ע בב"י מ"מ הרשות שהחתן מוחק בו נפקע ממנו הואיל ואין לו סוס זכות בו ואף דמה"ת שרי אח"פ מ"מ אין לו סוס זכות בו אף מה"ת הואיל ושו כאן עשה דהשביתו והכל מלוון עליו לבערו ומעתה נחזי אנן לפ"ע שנשתפק הגאון בעל שד"ר לי בחמץ שקבל עליו הישראל אחריות דריבה קרא דלא ימצא דעובר עליו לי ישנו גם בעשה דהשביתו ומוז"ל בס' מק"ח הכריע דלדידי' בעשה דהשביתו מעוס דלא ריבה קרא רק לענין בל יראה ולא לעשה ומעתה אתיין דברי סרי"מ ז"ל כהגון לפמ"ש ה"ה בטעם שי' רבינו ז"ל דבהגיע זמנו אתה"פ ע"ע הוא משום הואיל וא"ב פריק לי' ועי' בחי' שדי' הגאון פ"י שהעלה דהא דאמרי' בכל דוכתא דע"י הואיל עובר עליו היינו מדין גוז"מ כמו דריבה קרא דלא ימצא דעובר בקע"ש משום הואיל ואי מיגנב לי' אז מחאביב דברשותי' קאי ובכה"ג ליח בי' עשה דהשביתה לבן שפיר אף דהא ברשותו של נכרי ע"ע דשפיר הו"ל כחמצו של ישראל בביתו של ישראל הואיל והשאיל ל ביתו לשמירת ממונו הוי כביתו ולא נפקע ממנו כדאמרינן עיקן איסורי' הואיל וחזי לי' להשהות אח"פ דהנכרי לא יבערנו ואין סכל מצוין עליו לבערו הואיל ואין כאן עשה דהשביתה ול"ח כמבואר ולכן שפיר עובר עליו וכמו כן י"ל בהא דסיים רבינו ז"ל בחלת אמר מעכשיו אף שהגיע זמנו אתה"פ עובר דהיינו ג"כ מה ש הואיל וכבר הגיע אע"פ מותר מן הדין אף בלא מעכשיו וכמ"ש הרא"ש ז"ל בהגהות וע"כ טעמא דל רבינו ז"ל דכתב אמר מעכשיו יכול הישראל לחזור בו ולפרוחי אף דעדן ל"ח בו מ"מ הואיל ויכול לחזור עובר עליו מדין הואיל וכה"ג ליתא עשה דהשבתה ושפיר ע"ע אף שהוא ברשות עכו"ם אבל בחמץ דידי'

דעכו"ם בר דמים הוא שיכול לבטלו שפיר יכול להקנותו אף להקונה אין בו דין ממון · ואי"כ יש מקום לומר דהאי דינא דקנה חמץ בפסח לוקה מיירי בקנה מעכו"ם · ואולם אחר העיון אין מקום לאוקמא בעכו"ם לפ"מ דקיי"ל כרבא דאמר ברים תמורה דכ"מ דא"ר ל"ת מעל"מ וא"כ תקשי איך מהני קנין כלל בקנה חמץ בפסח ימא דאעל"מ וכבר נתעוררו בזה המחברים ז"ל ואולם ביאור הדבר לפמ"ש מוהרי"ט ז"ל ואחריו מו"ל בס' ח"ד דהא דאמרינן כ"מ דא"ר ל"ת אעל"מ הוא משום דאמרה תורה אלא דהני מעשיו כדי שיתוקן האיסור שעשה וזה לא יתכן בקונה חמץ מישראל חבירו דאיך נימא לבטל הקנין בכדי שיתוקן האיסור דכל ירא מהקונה הא עי"ז יעבור המקנה בב"י וא"כ ל"ש לאוקמא בקונה מעכו"ם דבזה שפיר בטל הקנין משום דאעל"מ ויותר י"ל בזה לפמ"ש בשו"ת פמ"ג ח"א סי' ל"ד דל"ש לומר דאעל"מ הכי דאין האיסור על שמיסם דל"ש לבטל מעשה המוכר בשביל איסורא דעביד הלוקח או להיפוך וכ"ז ל"ש רק בישראל אבל בעכו"ם שפיר מבטלין המעשה בשביל שלא יעבור הישראל ויבא ליד איסור ולא משגחינן בתקנתא דעכו"ם דתקנתא לעכו"ם לא עבדינן כדאמרי' בב"ק ל"ז וא"כ בקונה מישראל שפיר מקיימין מעשיו דאיל והמוכר ל"ע איסורא משא"כ בקונה מעכו"ם בטלו מעשיו משום דאעל"מ ול"ש לחייבו מלקות משום דעבר אמימרא דרחמנא דאיל ואין האיסור לקנות חמץ רק שלא יהיה ברשותו והואיל ואמרי' אעל"מ דל"ע בב"י דאיל וא"כ בעינן לאוקמא בקנה מישראל שבה קו' למקומה הא אין הקנין חופס בתה"כ · ולכ"ל י"ל דשפיר משכחת לה בקנה מישראל ע"י שליח והמוכר עומד במקום שלא הגיע זמן איסורו וזה שפיר לוקה הקונה בשעה דמטי זמן איסורו במקומו דאיל ובשעת הקנין הוא מותר להמקנה ויש לו דין דמים שפיר זכי בי' כמ"ש הר"ן בקונה מעכו"ם :

ועפ"ז ניחא ג"כ מאי דהוי קשיא לן בהא דמקשה בש"ס ב"ק ס"ו למ"ד יאוש כדי קנה מהא דגזל חמץ וע"ע הפסח אומר לו הש"ל והאי כיון דמטי עידן איסורי' איאוסי איאש מיני' כו' ומשני כי קאמינא זה מחיאש וזה רולה לקנות האי זה מחיאש וזה א"ר לקנות · ופליגתי בזה דלמה לי' לומר שא"ר לקנות חיפוק ליה דאין הקנין חופס בתה"כ · ולהנ"ל י"ל דמש"ה הוכרח בש"ס לשנויי דזה א"ר לקנות דאי מטי כל מטי זמן איסור החמץ במקום שהגזל שם בעוד שלא הגיע ז"א במקום שהחמץ שם בבית הגזלן דבזה שפיר יש מקום לומר דהגזלן כל מטי זמן איסורו במקומו מיאש מיניה ואז שפיר יכול הגזלן לקנותו הואיל ולדידיה עדן שרי בהגזל אלא דאחיכן עלה משום שא"ר לקנותו דלא יעבור אח"כ בב"י כל ימטי ז"א וגם יתחייב עי"ז לשלם תמורתו להגזל ולא יוכל לומר הש"ל · ואדרבה לן בזה לייסב קו' האבן עזר באו"ח סי' תמ"ג שנתקשה בהא דאמרינן ב"ק ק"ה א"ר גזל ג' גזולות בשלם פרוטות והחלו ועמדו על שתים אם החזיר לו שתים חייב להחזיר לו אחרת וחכא חזנא גזל חמץ ועבר עליו הפסח א"ל הרי אלך לפניך טעמא דאיתיה בעינא הא ליתא בעינא אע"ג דהחא לאו ממונא הוא כיון דמעיקרא ממונא הא בעי שלמי והקשה בזה דמאי דאיה מהאי דגזל חמץ דלמא היכי דהזולה ואיתה ש"פ פטור להחזיר והא דמחייבינן ליה בחמץ הוא משום דפשע במה שלא מכרו קודם זמן איסורו ובמ"ש שם א"ל דשם דאמר שלא מכר החמץ המופקד אלא בע"פ חייב לשלם כמו שומר שהי' לו לקדש ברבעים ומקלות · ולכאורה יש לדחות קושי' זו דכונת הש"ס דהואיל ושתש לן תנא דו"ל הש"ל משמע דמיירי בכל גווני אפי' כשהיה הגזלן במקום שאין ב"ד שיכולים על ידם ובלי ב"ד אין רשות ביד למוכרו לעצמו ואפ"ה חייב לשלם כיון דמעיקרא ממונא הוא אלא דאמרי' תקשי לאף כלי רשות ב"ד יכול למכרו הואיל וכי מטי עידן איסורי' מיאש מיניה וזה ל"ש לומר זה א"ר לקנות דאדרבה יתכון לקנות כדי למכרו ועמ"ש מו"ל בס' מקי"ח שם ולהנ"ל א"ש דודאי דבלא"ה א"י למכרו סמוך ממש לזמן איסורו הואיל ואין לו עוד דין דמים בו ומה"ט אין הקנין חופס בתה"כ אלא דבש"ס שם בעינן לטעמא דא"ר לקנות כשהבעלי' במקום דמטי זמן איסורו בשעה שלא הגיע זמ"א במקום שהגזלן שם עם החמץ אבל ע"כ לשון המשנה דגזל חמץ וע"ע הפסח כולל ג"כ כשהיהם במקום דזמן איסורם שוה וזה פשיטא דאין הקנין חופס בו כלל ואי' למכור בלי ב"ד ואפ"ה כי ליתא בעינא חייב לשלם וע"כ דהא מטעם דמעיקרא בר דמים הא והכן סיבב בכ"ז · דהא נחתינא ובהא בליקנא כי הדבר ברור דאזלינן בתר המקום שבעל החמץ שם דין להקל בין להחמיר וגם דאיתא רז"מ שנסתיע לזה מש"ס דרש פסחים דמקשה שם בהא דהיה יוסב בבמ"ל ומזכר שם לו חמץ בתוך ביתו אחד שבת ואחד יו"ט מבשלו בלבו הא אח"ש ל"מ ביטול ולא משני לי' דהא משכחת לה כשהחמץ במקום שלא הגיע עדיין זמן איסורו אע"כ דאין לנו לדון אלא על מקום עמידת בעל החמץ · ומ"ש רומ"ע דאסור דזה הואיל ואשתו וכ"כ היו במקום שהחמץ שם אחר ז"ש ולא מכרוהו ליתא דהואיל ובעל החמץ הוא במקום שלא הגיע עדיין

זמן איסורו ולא עבר עליו אין חיוב עליהם למכרו וז"ש

לו לברלאי ב"ה זבלרוב יום ה' ג' סיון תר"ט לפ"ק ·

לכבוד ידידי הרב החריף ובקי בחדרי תורה מו"ה אלכסנדר שמואל היילפרין נ"י כעת אבד"ק גלינגר ·

תמול הגיעני מכתבו והנני בזה להשיב על שאלותיו בקרא דאשה דרש בא' ששכח למכור חמצו קודם פסח ומזכר בפסח ואמר לנכרי קח לך החמץ ולקחו לעצמו ומכרו והביא מעות אח"פ לבעלים אי שרי דמיו בהנאה · הנה לא נכחד ממנו מחלוקת הראשונים ז"ל אי אסור להמחליף עצמו : אם כי פלפלנו בזה הרבה בחידושינו אמן ספק להכריע נגד שיטת קדמונינו ז"ל ואולם למעשה לא קולא בכ"ל עפמ"ש המשל"מ בפ"ה דאישות דהואיל והא דאסור להמחליף עצמו הוא מדרבנן יש לומר דל"ג רק בתה"כ דאוריתא אבל בתה"כ דרבנן ל"ג דאסור חליפין דהוי גזל"ז ובלאורה עפ"ז היה מקום להקל בחמץ שעבר עליו הפסח דאין איסורו רק מד"ס דר"ש דקיי"ל כוותיה ל"א חליפין · ואולם כל הפוס' לא סמכו בזה על טעם זה ע"כ דס"ל דהואיל וחכמים גזרו על חמץ אח"פ להיות דינו כבימי הפסח כל תיקון כעין דאוריתא תיקון והוי ממש כחמץ בפסח דחליפין אסורין וכה"ג אנו מריכין לומר לאבי דאמר שבת י"א דגם בכרמלית גזרו כמו בר"ה ואף דברים בילה ס"ל לאבי דל"ג בבילה שגולל ביו"ט משום פירות הנוסרין משום דסוא גופה גזירה והחוספות נלחקו בזה ואולם החילוק מוכרח בזה דבכרמלית עשאוהו כר"ה וכל דתיקון כעין ד"ת תיקון וכבר קדמני בזה שארי בפ"י שם ונראה דאין לדמות גזירות חז"ל בענין גזלנ"ז לז"ז עכ"פ זה כלל גדול בדין דהכל תלוי בזה אי מוכל לומר כעין דאוריתא תיקון וכבר נתנו לזה דין איסור ד"ת ושוה לדאוריתא בכל פרטיו אלא שהענינים מתחלקים למקומותם כמבואר היטב למעיין · ומעתה נראה לדון דולאי בחמץ שע"ע הפסח והחליפוהו הואיל וכבר חל איסור חז"ל על החמץ בעצמו עודנו בעין אח"פ אמרי' כל דתיקון כעין ד"ת תיקון וגם חליפין אסורין אבל בהחליף החמץ בתוך הפסח אין מקום לאסור החליפין אחר פסח דהואיל ולא חל על חמץ זה איסור זה שאסרו חז"ל חמץ לאח"פ שה"ה החמץ כלל בעין בידו לאח"פ שכבר החליפוהו א"כ אין מקום לאסור החליפין לאח"פ הואיל וגם אם היה החמץ בעין היה חוזר להחירו אח"פ מה"ת ויהי' לאם היה גוף החמץ בעין היה חל עליו איסור חמץ שעעה"פ מד"ס אבל החליפין אח"פ אין מקום לאסור ואם באנו לאסור אמו חליפין בתוך הפסח הי גזלנ"ז · ודאיה להבריו בזה דהא בב"ס תמ"ג פסק בש"ע בסתם לחליפי חמץ מותרים ולהקון בזה האחרונים דקאי אסעיף הקודם בחמץ המופקד והחליפו הפקד אבל למחליף עצמו אסור ויש לחמוה בזה דמה יענו למה שפסק בש"ע סי' ת"ל בס"ד בישראל שפי' עכו"ם חמץ בפסח בחמור שלו דאם כבר קבל המעות מותר להנות מהם · אלא הוא אחר דברנו דשם שקיבל כבר חליפי חמץ בפסח שרי לאח"פ הואיל ואף גוף החמץ שרי מה"ת לאח"ע ל"ג בחליפין וכנ"ל ·

ועוד נראה להוסיף בבחא דהתרפ"ל בבה"ג דהנה באמת שי' הר"ן ז"ל בנדרים פ"ה בשם הרשב"א ז"ל דאסור נכסיו ע"ע הרי הם כהפקר ויכול כל אדם לזכות בהם ובטרם מח"א בכל' זכיה מהפקר הגדול התימא בזה ומסיק דאף דאי' להנות מהם מ"מ זכי' אית ליה בהנכסים ודיליה מינהו ולקחו שם בביאור דברי הר"ן ז"ל ואמי אומר כי דבריו מוכרחים בזה דא"ל דאה"נ הוי הפקר ממש א"כ תקשי בהא דקיי"ל דע"ז הבינית תופס דמיו וחליפין אסורים ובשאר אה"נ חליפין אסורים להמחליף עצמו עכ"פ מ"ש · חמה ע"ע אנו אם יהא מונח לפנינו אה"נ של הפקר ובא ג' ויתן דמים עבורו לישראל הרי נאסור דמים הללו בהנאה הם מלהזכיר הרי הני דמים לאו דמי אה"נ מינהו אע"כ הכל אה"נ נכסי הבעלים מינהו ומעתה אמי אומר דזוקא בחמץ אח"פ שייך לומר דאסור להמחליף עצמו דהוי חליפי חמץ משא"כ בהחליף חוץ הפסח והכל מלווין לבערו ומה"ט אמרי' בב"ק ס"ו דכי מטי עידן איסוריה מייאסי בעלים מיני' ובכה"ג דאבוד מכל אדם אף יאוש שלא"מ הוי יאוש ויאוש דינו כהפקר ולכאי פשיטא דחליפין שרי דאין זה חליפי חמץ כלל דהו"ל חמץ של הפקר ויהי' לענין כל דראה אוקמא ברשותיה מ"מ אין כאן חליפי אה"כ וקמת ראיה לדברינו מדברי התוספות רפ"ב דפסחים ד"ה עבר זמנו אסור בהנאתו שכתב דאם מכר דמיו מותרין ונראה שכתו בזה לתרץ מאי דקשיא להו בהא דמקשי שם לגי' התו' עבר זמנו אסור בהנאתו פשיטא ולמא אשמעינן דאסור להנות ממנו לגמרי אף מדמיו ולזה כ' דדמיו מותרין ואכתי תקשי לשי' הסוברים דלמחליף עצמו אסור דלמא אם לומר דאסור חליפין לדידיה ולהנ"ל ש"ס דהואיל ואמרינן עבר זמנו אסור והיינו בתוך הפסח וזה אם החליפו שרי להמחליף עצמו דלאו דידיה הוא דאיתאהו מיאיסא מיניה ושרי דמיו בהנאה

דלמי

דלמי הפקר קשי דאי"ה בזולה לה מלוק מהפקר לא קני עד דאתי ליד ממעשה כיון דאיתו מיי' כמ"ש מוה"ר ובכה עליין ברשות ומשם יש ליתן תכל הרש"ש והמוש"ע מתן המעות ליתר ממעשה קנה לאחר מ"מ דמי יי"ל קנ בהפקר גמור והא זוכה ברשות בעל ואסור מהא"כ כה יאמר דהוי בהפקר אם"ל מינהו ומתנו הרש"ש והלרשמיה לעבדים דשיש לי מה לא"ל ומ"ל ל שיתברו בעולם עכ לאסור ולמי' מקשי נחיתה הדמים ואו סיה המעות ביד ל ל"ש קנבא · ולהנ' שהתן המעות מהנ שבא ליד זוכה מה מיניה וחליפי ע"ז דברי התו' ז"ל חזל לאוסר החליפין לה הנ"ם בדברים מ"ז מקודשים אלמא חל מי עבד עבד דמבו בקידושין נ"ז מכלן מכלן לשעת הזו' עצמו אף לאה"נ ה אלא הוי הפקר על חליפי אה"נ · ולמי' הרמלה לקחתו ילא דמהפקרא קא אי דמחליפין לנכרי ו התמן לנתנם ביהו מה"ל · מהא"כ בם שמכרן לישראל כמ' רשות לאחות מלוסלו אלרבא מאם קבבל ומאה לאו ליהנות מהפקר הי' ל' לבה דאסור לאו ליהנות ו מלוסלו אי"כ בראשון ב הכנו ולכן גם

ובזה מבואריו · מה דמל בגזל ופי' לעיכ הא בשמכרן לנכרי כפי' מוכם לנכרי הכל ם אדי לאחות מחליפין בעלים לאו מרשות ו ושעדיין יש לאסור אף לדרף הקר זה בל"ל מיסורו רק מד"ה וגו המקילין

והשניות אסר על י"ל בר"ח אייר אי לריך ו כמו בתפקיד חמץ מ שאו שם חיוב בזה לו ליהם זה לוקה ומ שקנה עד ר"ח אייר ו מ"ל ג"כ ל"ה הא ל"ל לפקחון אף בריהמים דמפקיר קאי מדיעה אי שמה גרינה אלא אמי' נע"ל מהעת

עוד נראה סעד לזה דהנה בתוס' רי"ד ע"ז ע"ז דאמירה לנכרי בשביעית אסור מדאורייתא משום דהאיסור הוא על הקרקע דכתיב ושבתה הארץ ובודאי מסתברא דאפי' מי שדר בחו"ל שאין נוהג שם שמיטת קרקע מ"מ אסור לו ללוות לנכרי לעבוד קרקע שלו בא"י דמה נפ"מ באיזה מקום הוא עומד לענין איסור שעושה הנכרי ואחר החלטה א יולא מזה עוד תולדה דאפי' אם האדם הדר בחו"ל הוא במקום שפדיין לא שקטה חמה בערב ר"ה של שביעית ובא"י כבר קידש היום אסור לו ג"כ ללוות לנכרי שבא"י שיעבוד אז שדהו (כגון שלווהו איזה ימים קודם לכן דגם לפני הזמן אסור אמירה לנכרי כדאיתא בחו"מ סי' ש"ז לענין אמירה לנכרי שבות לענין שבת וה"ה לענין איסור תורה בשביעית ואדרבה כאן עדיף מהתם דהאיסור רק משום שליחות י"ל דאזלי' בתר שעת מינוי השליחות כמ"ש במק"א משא"כ בנ"ד עיקר האיסור מה שהאדם איה שובתת ואפי' בלא שליחות אסור והוי כמו שביתת בהמתו דאסור אפי' כשהוא בלא שליחות) דמה נפ"מ בחו"ל בין קודש ר"ה לאחר ר"ה כיון דבחו"ל לעולם אינו נוהג שביעית והוי לעולם כמו לפני ר"ה אך האיסור תלד א"י ובא"י הרי כבר נתקדשה השנה וז"ב ומוכרח דא"א לומר כלל דמי שדר בחו"ל לא יהי' מוזהר על עבודת קרקע א"י בשביעית דאינו לאו ישראל הוא והתורה לא חילקה במצות התלויות בארץ באיזה מקום האדם עומד רק בענין הקרקע הוא שחילקה תורה בין הקרקע בא"י לו בחו"ל. ועוד נלע"ד להכריח זה ביתר שאת דאל"כ מי שיש לו שדה שעומד ממש על גבול א"י אשר איכף בכלות השדה מתחיל גבול חו"ל יהי' מותר לו לעמוד בחו"ל ולהושיע אתו ומחרשתו לפניו ולעבוד עבודת שדהו שבא"י מחמת שהוא עומד בחו"ל וזה דבר שאין לו שחר ויש תקנה הדבר ולא יאמר ובע"כ צ"ל דגם במי שעומד בחו"ל מוזהר על שביתת שדהו שבא"י בשביעית וה"ה להיפוך אדם הדר בא"י ודאי מותר לו לחרוש בשביעית שדהו שבחו"ל העומד על הגבול שבא"י. הנה דכיון דהאיסור הוא על הקרקע אזלי' בתר מקום הקרקע וה"ה בנ"ד דעיקר המלוה על החמץ איהי' מושבת אזלי' בתר מקום החמץ. ומה"ע נלע"ד לענין מה שנסתפק השואל לענין שביתת בהמתו מי שהוא בתוך השבת כאן ויש לו בהמות באמעריקא שפס עדיין אין שבת אם מלווה על שביתת בהמתו ולהאמור נראה דבתר מקום הבהמה אזלי' כיון דהאיסור מלד הבהמה דמתיב למען ינוח שורך וחמורך ודומה ממש לשביתת קרקע בשביעית. ואם דעיקר תכלית כוונת התורה למען ינוח שורך וחמורך בשבת אבל אין לזון החורה שיוח שורו בחול והרי אם באמעריקא עדיין חול בנלע"ד ואע"ג דלא דרשי' טעמא דקרא הי"ד היכא דאין הטעם מפורש בקרא משא"כ בזה דמפורש בקרא למען יוח וכן מפורש בב"מ קע"ו' דהיכא דמפורש הטעם בקרא לכו"ע דרשי' טעמא דקרא. וכ"מ במכילתא הובא בתוס' שבת קכ"ב דבזה אזלי' בתר טעמא דקרא למעבד לה ניח ועכ"כ מעמיד אדם בהמתו על המחובר ומניחה תולש ומניחה קולר.

ונשוב לנ"ד דבשהחמץ מונח באמעריקא במקום שפדיין לא חל איסור חמץ ליכא מצות תשביתו ולא לאו דב"ש ובי"ו וא"כ בער"פ אחר חצות דלר"ש אין איסה"כ לכ"ע רק מלד תשביתו וא"כ חמץ שלא חל עליו מצות תשביתו גם בהגאה מותר וממילא ברשותיה קאי למוכרו ואפי' לדיעות דאסור בהגאה מדרבנן היינו משום דבאכילה אסור מה"ת משום תשביתו אסרו חז"ל גם בהגאה וה"ל חמץ זה דלית ביי' תשביתו ואם הי' אפשר לבעלים דפה לאוכלו בעוד החמץ שם ג"כ הי' מותר ממילא גם בהגאה מותר דלא חמיר איסור הגאה דרבנן מאיסור אכילה דאור, ומש"כ לעיל דלענין איסה"ש אזלי' בתר מקום האדם נפ"מ לר"י דלפני זמנו בלאו וא"ל לבא לתשביתו או נפ"מ גם לר"ש אם האדם במקום שכבר חשכה ליל פ"ו והחמץ במקום שפס עדיין קודם חצות עכ"פ בזה י"ל דאזלי' בתר מקום האדם דבליל פסח איסור הגאה בטלם וא"ל לתשביתו. דרך אגב נלע"ד דאע"ג דלענין הגאה אזלינן בתר האדם מ"מ יש נפ"מ בין חמץ המונח כאן להמונח במקום היתר לענין אם מרכו קודש זמנו מותר בהגאתו לאחר זמנו ואם נפסל החמץ באמעריקא שרי בהגאה גם לבעלים דכאן ודקודש זמן איסור דאמעריקא שרי בהגאה גם לבעלים דכאן דעיקר טעם תרכו אחר זמנו אסור משום דחל עליו פעם א' שם איסור ואו לא פקע וכאן הרי לא חל על החמץ איסור עדיין דבמקום שהחמץ מונח שם מותר בהגאה לכל אדם כנלע"ד

מ"מ לענין מעשה יש להתיישב עוד בזה ואכ"מ:

הנה התבאר דבנ"ד כיון דליכא תשביתו שרי בהגאה וברשותי' קאי ושפיר חלה מכירתו אפי' כשלא הקנה לו החאר דשם רק בשאר קנינים דלגבי החמץ זה הו"ל בעל החמץ כבעלים גמורים לכל דבר.

עוד יש סניף לדיעות דאיסה"ש הוי שלו אלא שאינו ברשותו ודעת הרשב"א שבועות ל"ג: דליישנא בתרא דגמ' אף דשא"ב יכול למכור והא דגזל ולא מחייאנו שיהם א"י להקדיש גזה"כ הוא ואין למדין הימנו לד"א ע"ש. ואע"ג דרוב הפוסקים חולקין ע"ז סניף מיהו הוי.

שו"ר באבני נזר או"ח סי' של"א שכ' דלרשב"א שבועות הנ"ל דדשא"ב יכולין להקנות ע"כ נלע"ד לומר דאיסה"ש חשוב גם אינו שלו דאל"כ למה ל"מ ביטול לאחר זמן איסורו משום דלאו ברשותי' קאי כפסחים הי' וקשה הא דשא"ב כשלו הוא לכ"ד ורק בהקדש גזה"כ עיי"ש. ולפ"ז אזיל לי' סניף זה. אמנם אפשר לפרש דברי הש"ס פסחים ה' דהא דלאחז"א ל"מ מבטל ליה היינו משום דבלא"ה לאו ברשותי' קאי אלא דעשאן הכתוב כאלו הוא ברשותו וא"כ מה יועיל ומה יליל מה שיפקירנו ויוליאנו מרשותו עוד הפעם גם ע"ז נאמר עשאן בשלמא כשמפקירו קודש זמן איסורו דעדיין לא חל ענין עשאן הכתוב כאלו הוא ברשותו והרי הוא דומה לגבי חמץ זה לכל אדם ואתו כל החמוצים עלי' דידי' רמיין. אבל אם מפקיר לאחז"א ל"מ דאמרי' גם לענין זה עשאן וכענין סברא זו ממש בב"ק ס"ע לענין מעשר שני עש"ה דוק ותשכח. וכענין זה ממש כ' הרב ז"ל בשו"ע סי' תמ"ה ס"ג לענין הולאה

מרשותו

ר"פ ערבי פסחים דלריב"ב אסור לאכול בין חמץ בין מצה כל יום ערב פסח ופירשו הפנ"י והק"ע משום לא תשחט על חמץ משום דלדידי' זמן פסח כל היום עיי"ש משמע דמה"ת אסור כמו לדידן דאסור חמץ מחצות משום לא תשחט על חמץ לא תשחט הפסח ומדיין חמץ קיים וזמן שחיטה קאמר רחמנא כבפסחים הי' ה"ל לריב"ב דזמן שחיטה בבקר אסור להיות חמץ קיים מן הבקר אך בדברי התוס' שלפנינו מבואר להיפך דהרי כתבו דלריב"ב אסור לשחוט הפסח לכתחלה בבקר משום לא תשחט על חמץ ומשמע דגם לריב"ב יש חמץ בבית בבקר עד חצות ולפי הירושלמי בבקר ער"פ לריב"ב משמע כמו אחר חצות לדידן דלריך לבער החמץ אפי' בלא עשיית הפסח. וא"כ למה יהי' אסור לכתחילה לשחוט הפסח בבקר כיון דכל בר ישראל כבר ביער חמצו לריב"ב א"כ ל"ל להתוס' הך דהירושלמי. וגם בהירושלמי יש לדחוק דכוונתו לאו מה"ת רק משום דילמא מעריב ולא אתי למיעבד פיסחא כדהי' סברא זו להדי בש"ס דילן

פסחים ק"ח

חלק א' ברמ"ב ר' יון דיון אבא שאול בגיר

סימן י"ג

דין ש"ץ שטעה בעשי"ת בברכה שלישית

שאלה: שליח ציבור שטעה בחזרה בעשי"ת, ואמר האל הקדוש שצריך לחזור, להיכן חוזר.

תשובה הב"י באו"ח (סוף סי' נ"ט) כתב בשם הירושלמי בפרק אין עומדים וז"ל: בטטי אישתתק באופנים, אתון ושאלין לרבי אבון, אמר לון בשם ריב"ל זה שעוכר תחתיו יתחיל ממקום שפסק, אמרי ליה והא תנינן מתחילת הברכה שטעה בה, אמר לון כיון דעניתון קדוש קדוש כמו שהיא תחילת ברכה דמי, וכתבוהו שם הר' יונה והרא"ש ז"ל, עכ"ל, וכן פסק מרן בשו"ע באו"ח (סימן נ"ט ס"ה), וא"כ יש ראיה מכאן לכאורה לנידון דידן, ששליח ציבור שטעה ואמר האל הקדוש חוזר לאתה קדוש שהיא תחילת הברכה, שהרי הקדושה הפסיקה, ואחרי כן נחשב כתחילת ברכה.

אמנם נלע"ד שאין מהירושלמי הנ"ל ראיה לנידון דידן, שאף אם נאמר כהירושלמי שאחרי הקדושה נחשב כתחילת הברכה, מ"מ השליח ציבור צריך לחזור לראש התפילה, והטעם לזה, שהרי הטועה בשלש ברכות הראשונות חוזר לראש התפילה, וא"כ לא עדיף קדושה מתחילת הברכה, וכמו שאם היחיד טועה בג' ברכות הראשונות חוזר לראש התפילה ולא לראש הברכה, כך שליח ציבור שטעה חוזר לראש התפילה, והראיה לזה מהרמב"ם שכתב בהלכות תפילה (פרק י' הי"ג) וז"ל: עשרה ימים שמראש השנה עד יום הכיפורים, טעה וחתם בהם בברכה שלישית האל הקדוש, חוזר לראש, טעה וחתם בעשתי עשרה מלך אוהב צדקה ומשפט, חוזר לתחילת הברכה וחותם בה המלך המשפט וכו', אחד יחיד ואחד שליח ציבור, עכ"ל, הרי להדיא שגם שליח ציבור שטעה חוזר לראש התפילה.

ואין לדחות ולומר דהרמב"ם לא סבירא ליה להלכה כהירושלמי, שהרי לא הביא דין זה, ולכן כתב שחוזר לראש התפילה, אבל לדידן דקימ"ל כהירושלמי צריך לחזור לברכת אתה קדוש שהיא כתחילת ברכה, דזה אינו, שהרי הב"י שם תמה וכתב ואיני יודע למה השמיטו הרמב"ם ז"ל וכו', ואם איתא שהרמב"ם לא סבירא ליה להלכה כהירושלמי, לא הוה ליה לב"י לתמוה למה השמיטו הרמב"ם, דמשמע שהרמב"ם מסכים עם הירושלמי ורק קשה למה השמיט, אלא הוה ליה למימר למה לא ס"ל להרמב"ם כהירושלמי, ואדרבה יוכיח הב"י מדין זה שהרמב"ם לא ס"ל להלכה כהירושלמי, אלא ודאי שהרמב"ם לא חולק על הירושלמי, ולכן יש מקום לתמיהת הב"י למה השמיטו הרמב"ם.

סימן י"ד

בדין הנוסע ממזרח העולם למערבו או להיפך, איך ינהג בענין התפילות ושמירת שבת קודש

תשובה שנכתבה לשואל מחו"ל, וחלקה השני הנוגע לדיני ממונות מובא בחלק חו"מ סימן י"ב-י"ג

יום ד' ב' דר"ח אלול תש"מ

שלום רב וכט"ס

לכבוד ידידינו הנכבדים ידידי התורה ולומדיה כה"ר ר' יהודה (לאון) הי"ו, ואחיו ר' דוד סתהון הי"ו, אחים שלא יתפרדו ויחשל"א

אחדשה"ט באה"ר, הנני מאשר שקבלתי שני מכתבים מכם, האחד בשאלה לענינים שונים בהלכה איך לנהוג במי שנוסע

20

מהמזרח למערב או להיפך לענין תפילות ולענין שמירת שב"ק, מכתב זה נשלח על ידי גיסי היקר הרה"ג ר' יצחק שרבאני שליט"א, ומשום ששאלה כזו מלבד שהיא כללית גם היא חמורה לכמה גופי תורה, ורציתי להשתמט מלענות על זה, ועיין בספר ארץ צבי שכתב וזת"ד, שאין לפסוק בזה לחוות דעה מהיכן מתחיל היום, שאין מי שיכניס עצמו בדבר רום ערך כזה הנוגע לכל העולם לחוות דעתו בזה, וכ"ש שאין דעת יחיד מכרעת בענין גדול כזה, עכת"ד, וכעין זה כתב מהר"ש מוהליבר, שחלילה לנו לסמוך ע"ז למעשה עד שיסכימו על זה גאוני זמננו, עכת"ד.

ומכיון שנשלח לי מכתב שני על ענין הצוואה על ידי ש"ב שנזדמן אצלנו בברית מילה של נכדי שיחיה, ומכיון שהוצרכתי כבר לענות על שאלת הצוואה, ולכן כתבתי גם בענין השאלה הראשונה, מובן שדברי אלו הם להלכה ולא למעשה, וזה החלי.

תשובה על השאלה הראשונה. לפני כ-45 שנה, לאחר השואה התעוררה שאלה זו, והנה מדברי המאור משמע ש-90 מעלות למזרח ירושלים, מתחיל היום, ולכן שנחאי מקדים אצלם היום לפני יושבי ירושלים ב-6 שעות, ועיין ספר היומם בכדור הארץ, אשר רצה לומר שדעת כל הראשונים שירושלים היא המרכז, ומתחיל היום 180 מעלות מירושלים, דהיינו שמקדימין 12 שעות מירושלים, והחזו"א דחה דבריו וכתב שאדרבה דעת כל הראשונים שהיום מתחיל משנחאי 90 מעלות נחשב כולו למזרח, ולכן אוסטרליא כל המדינה וסיביר ועוד מדינות, היום מתחיל אצלם קודם, אבל ארץ יפאן היא למערב, ולכן היום מתחיל אצלם הכי מאוחר שבעולם, ובאמת הרדב"ז (בח"א סי' ע') כותב שנחלקו הראשונים בזה, ולפי דבריו צריכים אנשי יפאן לנהוג שני ימים רצופים שב"ק ושני ימים יוהכ"פ, גם ראיתי בספר נועם (ח' י"א) שכותב שם שהגרא"ז מלצר זצ"ל והג"ר פסח פראנק זצ"ל והג' הרב הרצוג זצ"ל כתבו במכתב שעליהם לנהוג שב"ק כפי שנהגו עד עכשיו, ובהיות שאין לי דבריהם בפני, קשה לי לקבל דבריהם, כיון שקי"ל בדאורייתא הלך אחר המחמיר, ואין זה דומה למקומו של ר' אליעזר שהיו כורתים עצים בשבת, ובמקומו של ר"י הגלילי היו אוכלים בשר עוף וחלב, שדווקא גדול שיש בכוחו לחלוק ולהכריע אז שייך לפסוק הוראה לאנשי עירו, לא כן בימינו, שאין להו הכח להכריע ולבטל דעה שכנגד, וכ"ש בארצות כמו יפאן ספק אם היה פעם בכל המדינה הזאת ת"ח מובהק, ולכן לא יועיל לסמוך על מנהג להקל, וכיו"ב כתב החק"ל, ולא כמו שפשוט אצלכם שיפאן הוא מהמזרח ותחילת היום הוא מהקו הבינלאומי, אמת שהרבה מהאחרונים סוברים כן, אך למעשה קשה לסמוך להקל באיסור תורה.

ועתה נתיחס לשאלה בצורה מופשטת, מי שנוסע מהמערב למזרח וכן להיפך, איך יתנהג לענין שבת ולדין תפילות.

שאלה זו מתחלקת לשניים, כשהוא בספינה בנסיעה או כשמגיע למדינה, ראיתי שישנם אחרונים שאומרים שמי שעבר ביום שב"ק ממערב למזרח באמצע היום אשר במזרח הוא כבר יום א', כל זמן שהוא בספינה, צריך לנהוג את השבת כפי זמן יציאתו, ויותר מזה כותב בתורה שלימה ח"א, שאפילו הגיע לישוב צריך לספור עשרים וארבע שעות מיום שב"ק של יציאתו, ונלע"ד אף שהרבה מגדולי האחרונים של זמננו סוברים שאם הוא בספינה שצריך לנהוג כפי מקום שיצא משם, מכל מקום לדעתנו הענין בין אם הוא בספינה או באוירון, כשיגיע לקו המזרח מותר לחלל השבת של מקום שיצא משם, כיון שהוא נמצא במדינה שהוא כבר אצלם יום ראשון, ולכן חל עליו לעשות הבדלה אפילו באמצע היום בלי ברכת מאורי האש, ולפי זה יתכן שאדם יהיה אצלו רק שעה אחת שבת, אם בכניסת השבת הוא סמוך לגבול המזרח, ולאחר שעה כבר נכנס למזרח, וכבר התפלל ערבית של שב"ק וקדש על היין, לאחר שעה מתפלל ערבית של מוצש"ק עם הבדלה, והפסיד תפילת שחרית מוסף ומנחה של שב"ק, ובהיפך אם יצא מהמזרח במוצאי שב"ק לאחר תפילת ערבית והבדלה, ולאחר שעה הוא במערב, צריך להתפלל שוב תפילות שבת ערבית שחרית מוסף ומנחה, ולקדש, וגם אם הוא עדיין בנסיעה, ואין אומרים שיהא דינו כדין מקום שיצא, הגע בעצמך ששניים יוצאים אחד מן המזרח למערב

ואחד מהמערב למזרח, ונפגשו ביחד, האם לכל אחד יהיה לו דין שונה מחבירו.

וה"ה לימות החול, שצריך להתפלל היוצא מן המערב למזרח פעמיים, אף שנראה בעיניו כאילו הוא יום אחד, ובהיפוך, היוצא ביום ב' של המזרח והתפלל ערבית או שחרית, ועבר למערב שאצלם הוא יום א', נראה שראוי על פי הקבלה שיתפלל רק תפילת עמידה על תנאי, וגדולה מזו נלמד, שמי שיצא דרך משל מירושלים והתפלל תפילת שחרית, ובאותו יום בבקר לאחר התפילה נסע למערב במהירות, והגיע למקום שרחוק מירושלים ארבע שעות או חצי יום ואצלו שם בוקר, רצוי להתפלל שחרית על תנאי, משום תקון העולמות, לפי הסברו של רב פעלים ח"א בקונטרס האחרון הנקרא סוד ישרים, עי"ש.

ומי שנמצא במקום שאצלו הוא יום חול, נראה שמותר אפילו הוא עצמו לעשות מלאכה שתיעשה ביום שב"ק, דהיינו לכתוב בטלקס שהוא לוחץ במקומו, וזה נכתב במקום אחר, ולהיפך יהיה חייב חטאת, אף אם הכתב נכתב במקום שהוא חול, שהולכים אחר מקום הפועל, ולא לפי מקום שהמלאכה נפעלת שם, וכעין זה כותב הנמוק"י בב"ק, אף לר"י שס"ל שאשו משום חציו, ואיך אנו מדליקין נרות בערש"ק ודולק בשבת, שאף שהפעולה מתיחסת למדליק, מכל מקום הולכין אחר זמן תחילת ההדלקה שהוא בערש"ק.

ומכ"ש שמותר לומר לגוי בדרך הטלפון, שאיסור אמירה לגוי יש בו ג' טעמים, משום דבור חול בשבת, ולכן אסור לומר לעכו"ם בשבת שיעשה מלאכה לאחר השבת, או משום דהוי כשלוחו, ולכן אסור לומר אפילו בערש"ק לעכו"ם שיעשה מלאכה בשבת, וטעם שלישי שהוא המסתבר יותר, כמו שכתב הרמב"ם בפ"ו ה"א, שדבר זה אסור שלא תהיה שבת קלה בעיניהן ויבואו לעשות בעצמן, ולכל הטעמים לא שייך אם הצווי והעשיה של הגוי הן בשעה שאצל המצווה הוא יום חול.

ובנוגע לשביתת בהמתו, נראה שהכל הולך אחר מקום הבעלים, אף שהבהמה נמצאת באזור אחר, שאם אצל הבעלים הוא יום שבת, מצווה עליה אף אם הבהמה נמצאת במקום שהוא יום חול, ואם הוא במקום יום חול, מותר לבהמתו לעשות מלאכה אם היא שכורה או שאולה אצל העכו"ם שהוא במקום יום שב"ק.

ולענין שביתת עבדו שמל וטבל לשם עבדות, אסור לעבד לעבוד במקום שאצלו שבת, ואפשר שגם אדונו מוזהר עליו, כי האזהרה היא שאדונו חייב שהעבד לא יחלל שבת, ואם הוא לא קבל עליו מצוות כאשה, נראה שאין הבעל מוזהר עליו, כיון שהבעלים במקום שהוא יום חול, ואם הבעלים הם במקום שהוא יום שב"ק, אף שהעבדים הם במקום שהוא יום חול, נראה שהבעלים מוזהרים, כיון שאצל הבעלים הוא יום שבת.

ובנוגע לחמץ, נראה שאם הבעלים נמצאים במקום שעוד לא הגיע זמן איסור חמץ, והחמץ הוא במקום שהגיע הזמן, יש איסור אכילה והנאה, וכל ישראל שנמצאים ליד החמץ מצווים לשורפו, ואין הבעלים מוזהרים על תשביתו ועל בל יראה, ומה שרצה הרב עונג יו"ט להכריח שהעיקר תלוי במקום החמץ וכאילו הבעלים עוברים, והביא ראיה מהאוכל תרומת חמץ בשוגג משלם קרן וחומש, והגמ' מקשה אם החמץ אסור בהנאה מה שייך תשלומים, ונדחקה להעמיד שהתנא הזה הוא כר"י הגלילי שמתיר חמץ בהנאה, ואם נאמר שהדבר תלוי במקום שנמצאים שם הבעלים, משכחת לה שהבעלים נמצאים במקום אשר עוד לא הגיע זמן איסורו, עכת"ד, נלע"ד שיש לדחות, שבאמת כל חמץ שאסור באכילה אסור בהנאה, ולא איכפת לנו אם בעליו גוים או שנמצאים במקום הפקר או במקום רחוק, ובהלכות ממונות הדבר תלוי במקום הממון, וכיון שבמקום החמץ אינו שוה פרוטה, לא שייך בו תשלומים.

ואם הבעלים נמצאים במקום שהגיע פסח והחמץ במקום שעוד לא הגיע, נראה שהוא מצווה על בל יראה ותשביתו, וכל ישראל הנמצאים שם אינם מצווים להשבית, ואפשר שמדרבנן יהיה אסור באכילה ובהנאה, כדין חמץ שעבר עליו הפסח.

ואם מותר בערש"ק של המערב לנסוע באוירון, והוא יהיה לאחר שב"ק של המזרח, זה פשוט שאסור, שהרי הוא נמצא מחוץ לתחום ביום שב"ק, והוי ספיקא דאורייתא, אם יש תחומין למעלה מעשרה, אלא אף אם הוא יודע לכוין את הגבול בדיוק, והוא נוסע בערש"ק של המזרח ולא מתרחק אלפיים אמות מהגבול, ונמצא שהוא תיכף ומיד במוצש"ק במערב, זה אסור, שהרי אסור לעקור אדם מעצמו מצוות ציצית דענשי אעשה, עיין מנחות מ"א ע"א, וכן לעקור מצות יבום, ועיין גיטין (דף פ"ג ע"א) שרצה ר' טרפון לומר שאם תלך ותנשא לאחיו של אותו שנאסרה עליו נמצא עוקר מצוות ייבום, ואף שהגמ' דחתה שאם כן בת אחיו לא ישא, ומשמע שאין חוששים לזה, היינו דווקא התם דשמא היא או אחיו של הנושא ימותו תחילה, או שמא יהיו לו בנים ומעולם לא תפול ליבום, ועוד שברגע זה אין מצות יבום לפנינו, אבל כאן שבוודאי עוקר שבת וגם השבת לפנינו, חשיב עוקר דבר מן התורה, ועיין עוד תוס' יבמות (דף צ"ט ע"א) בד"ה ספק אשת אחיו. (סיום התשובה בדיני ממונות, עי' בח"מ סי' י"ב).

סימן ט"ו

בדין צירוף עשרה לדברים שבקדושה

שאלה: בית הכנסת שחלוקה לשנים ע"י מעקה גבוה עשרה טפחים, ולפעמים אין מנין בצד שהש"צ מתפלל, האם הנמצאים בצד השני מצטרפים להשלים למנין.

תשובה נלע"ד להקל בזה, שהנה מלבד הקולא של מראה פניו, שדבר זה יש בו חילוקים ומחלוקת, נראה להתיר משום שאין המחיצה מגיעה לתקרה, שהנה דעת הרשב"א (במסכת סוכה דף ט"ז ע"א) הטעם שכשר בסוכה אם הדפנות גבוהות עשרה טפחים אף שהסכך גבוה, משום דאמרינן גוד אסיק מחיצתא, אמנם מדברי המחצית השקל בש"ע או"ח (סימן תרל"ב סק"ב) משמע שאין הטעם בסוכה משום גוד אסיק מחיצתא, אלא שכך היא ההלכה דסגי בדופן עשרה, שהרי הקשה שם, מדוע לא כתב מרן הש"ע דברי הר"ן שלא אומרים שתי הלכות יחד לבוד ודופן עקומה, ע"ש. וביותר הוה ליה למחצית השקל להקשות מסימן תר"ל ס"ט, שכתב מרן שם שאם דפנותיה שבעה ומשהו והעמידם בפחות מג' סמוך לארץ, כשרה אפילו הגג גבוה הרבה, ע"כ. וזה דלא כהר"ן דס"ל דלא אמרינן שתי הלכות יחד לבוד ודופן עקומה, וה"ה דלא אמרינן לבוד וגוד אסיק, וע"כ לומר דס"ל למחה"ש, דמשם אין ראיה להקשות, משום דהתם אנחנו משתמשים רק בהלכה אחת של לבוד ולא צריכים לומר גוד אסיק מחיצתא, ולכאורה דבריו מתנגדים לדברי הרשב"א, ונלע"ד שדין זה שנוי במחלוקת, דהנה במסכת עירובין (דף ע"ב ע"א) בדין חמש חבורות ששבתו בטרקלין אחד, ב"ש אומרים עירוב לכל חבורה וחבורה, וב"ה אומרים עירוב אחד לכולן, ובגמ' שם אמרו לחד מ"ד מחלוקת במחיצות שאין מגיעות לתקרה, אבל מחיצות המגיעות לתקרה דברי הכל צריך ערוב לכל חבורה וחבורה, ועיין שם תוס' (דף ע"ט ע"א) בד"ה שמע מינה וכו', שכתבו דאיירי במחיצות עראי, ומשמע דבמחיצות קבע אפילו שלא מגיעות לתקרה מודים ב"ה שמערבים שתים, אמנם הרמב"ם (הלכות ערובין פ"ד ה"ז) ושו"ע או"ח (סימן ש"ע ס"ג) לא חילקו בדבר ע"ש, ומשמע דס"ל אפילו במחיצות קבע אם אינם מגיעות לתקרה מערבין אחת, שכל הטרקלין חשוב חדר אחד.

ונראה שיסוד מחלוקתם הוא, ששיטת התוס' הטעם של מחיצה עשרה טפחים בסוכה שכשר אף שלא מגיע לסכך, משום שכך הדין, שמחיצה של עשרה טפחים מחלקת את המקום וכאילו נעשה דופן עד הסכך, ואין צריכים לטעם של גוד אסיק מחיצתא, וכפי שפירשנו את דברי המחה"ש הנ"ל, אמנם לשיטת הרמב"ם והשו"ע

הרה"ג ר' יעקב טאפלין שליט"א

טו

והנה מצאתי בשו"ת ארץ צבי ח"א סי' פ"ג שנשאל לענין חמץ ושביתת בהמתו אם אזלינן בתר מקום הגברא או בתר מקום החמץ והבהמה. ויעו"ש (צ"ז: ד"ה עוד) שהוכיח מדין שמיטת קרקע בשביעית דאזלינן בתר מקום החמץ והבהמה, שהרי מי שדר בחו"ל שאין נוהג שם שמיטת קרקע, מ"מ אסור לו לצוות לנכרי לעבוד קרקע שלו בא"י, דאין נ"מ באיזה מקום הוא עומד לענין איסור שעושה הנכרי. ויוצא מזה, דאפי' אם האדם עומד בחו"ל במקום שעדיין הוא ערב ר"ה של שביעית, ובא"י כבר קידש היום, אסור לו ג"כ לצוות לנכרי שבא"י שיעבוד אז שדהו,[לו] שהרי האיסור הוא מצד א"י שאינה שובתת, ושם הרי כבר נתקדשה השנה. וז"ב ומוכרח דמי שדר בחו"ל מוזהר על שביתת שדהו שבא"י בשביעית, דהתורה לא חילקה במצות התלויות בארץ באיזה מקום האדם עומד ורק חילקה בין הקרקע בא"י או בחו"ל. וה"ה להיפוך, אדם הדר בא"י ודאי מותר לו לחרוש בשביעית שדהו שבחו"ל העומד על הגבול שבא"י, שהרי מאחר דהאיסור הוא על הקרקע, אזלינן בתר מקום הקרקע, וה"ה בנ"ד בחמץ, דכיון דעיקר המצוה על החמץ שיהי' מושבת, אזלינן בתר מקום החמץ.

וכתב עוד שם, דלפי"ז ה"ה לענין שביתת בהמתו, דאם הבעלים עומדים במקום שהוא שבת ויש להם בהמות במקום שהוא חול, דבתר מקום הבהמה אזלינן כיון דהאיסור הוא מצד הבהמה דכתיב "למען ינוח שורך וחמורך", ודומה ממש לשביתת קרקע בשביעית. ותו דעיקר תכלית כוונת התורה למען ינוח שורך וחמורך בשבת, אבל אין רצון התורה שינוח שורו בחול, והרי במקום הבהמה עדיין הוא חול.

וסיים שם, דאע"ג דלא דרשינן טעמא דקרא, היינו דוקא היכא דאין הטעם מפורש בקרא משא"כ בזה דמפורש בקרא למען ינוח, וכן מפורש בב"מ קט"ו. דהיכא דמפורש הטעם בקרא לכו"ע דרשינן טעמא דקרא. וכ"מ במכילתא הובא בתוס' שבת קכ"ב. דבזה אזלינן בתר טעמא דקרא למעבד לה נייח, וע"כ מעמיד אדם בהמתו על המחובר ומניחה תולש ומניחה קוצר עכ"ד.

אמנם לפמש"ל יש לדחות את דבריו הנ"ל, שהרי שפיר י"ל דבין לענין חמץ ובין לענין ש"ב אזלינן בתר מקום הבעלים, שהרי התורה ניתנה לבעלים ולא לבהמות וחפצים, ונמצא דהכל תלוי בהבעלים (וזהו בין לדברי הבצל החכמה ובין לדברי הגרח"פ שיינברג שליט"א, שהרי לשניהם הבעלים מוזהרים ולא הבהמות), משא"כ לענין שמיטת קרקע בשביעית, שבודאי תלוי בשביעית הארץ והקרקע גופא ולא במקום הבעלים וכמ"ש בארץ צבי הנ"ל, ול"ד כלל להא דחמץ ושביתת בהמתו דתלוי בהבעלים וכמש"נ.

וכן יש לדחות ההוכחה שהביא מהא דכתיב למען ינוח שורך וגו' דהאיסור הוא מצד הבהמה ושעיקר תכלית כוונת התורה הוא שהבהמה תשבות ותנוח בשבת ולא בחול וכו', שהרי מאחר שהכל תלוי בהבעלים וכמש"ל, א"כ ממילא דיני שביתת בהמה נקבעים ע"פ מקום הבעלים, ושפיר נתקיים הקרא דלמען ינוח שורך וגו' אם

(לו) וכתב שם בסוגריים וז"ל כגון שצווהו איזה ימים קודם לכן, דגם לפני הזמן אסור אמירה לנכרי כדאיתא באו"ח סי' ש"ז לענין אמירה לנכרי שבות לענין שבת וה"ה לענין איסור תורה בשביעית וכו' עכ"ל.

שובתת היא בשבת של הבעלים כיון דזהו נמי זמן שביתה שלה. וע״כ שפיר אזלינן בתר טעמא דקרא למעבד לה נייח, אך זמן המנוחה תלוי כפי מקום הבעלים ולא כפי מקום הבהמה וכמש״נ, ודו״ק.

טז

וכן ראיתי בשו״ת אור לציון ח״א (מהגרב״צ אבא שאול זצ״ל) סי׳ י״ד שכתב (עמ׳ מ״א ד״ה ובנוגע) לענין שביתת בהמתו דהכל הולך אחר מקום הבעלים, אף שהבהמה נמצאת במקום אחר, שאם אצל הבעלים הוא שבת, מצווים עליה אף אם הבהמה נמצאת במקום שהוא חול. ואם הוא במקום חול, מותר לבהמתו לעשות מלאכה אם היא שכורה או שאולה אצל העכו״ם שהוא במקום שבת, עכ״ל.

הרי שכתב ג״כ כדברינו שהכל תלוי במקום הבעלים בין לקולא ובין לחומרא. אכן יש להעיר בזה, דהנה אם הבעלים הם במקום חול, אז שפיר י״ל דמותרים להניח בהמתם לעשות מלאכה אע״פ שבמקומה היא שבת, שהרי מאחר דהכל תלוי במקום הבעלים, ממילא נגררה הבהמה אחר מקומם שהוא חול ואשר ע״כ מותרת לעשות מלאכה.[לז]

אך היכא דבמקום הבעלים הוא שבת ובמקום הבהמה הוא חול, לכאו׳ לא שייך לומר שלא תעשה שם מלאכה, שהרי הגם דאזלינן בתר מקום הבעלים ואצלם הוא שבת, מ״מ מאחר שהוא חול אצלה, לכאו׳ אין כאן מלאכת שבת מצדה כלל, שהרי מה שעושה הבהמה בחול אינה בכלל מה שאסרה התורה מדלא חשובה מלאכה כלל, וממילא אין הבעלים מוזהרים עליה אע״פ שבמקומם הוא שבת.

והרי בודאי אין לומר דחשבינן כאילו הבהמה עושה מלאכה במקום הבעלים ואצלם הוא שבת, שהרי רחוק מאד לומר כן ודחוק טובא כמובן, דהא במציאות הבהמה עושה ״מלאכה״ במקום חול שאינה חשובה מלאכה כלל, וא״כ לכאו׳ א״א לומר שהבעלים מצווים עליה אע״פ שבמקומם הוא שבת.

אולם אף לפי״ד הנ״ל, מ״מ לענין חמץ שפיר י״ל דאזלינן בתר מקום הבעלים לגמרי, שהרי שאני התם בחמץ, דאם כבר הגיע זמן האיסור במקום הבעלים, אז שפיר מוזהרים לבער חמצם מאחר שיש להם חמץ ברשותם בכל מקום שהוא. ברם לענין ש״ב, הרי בעינן שתעשה הבהמה מלאכה בשבת, ואז שפיר אזלינן בתר הבעלים ואסורים להם להניחה לעשותה. אבל אם אצל הבהמה הוא חול, ממילא נמצא שאינה עושה מלאכה וכנ״ל, וא״כ אף אם ניזיל בתר הבעלים, אין כאן מה להזהירם מאחר שבמקומה הוא חול וכמש״נ.

יז

והנה שוב שאלתי להגרש״ז אויערבאך זצ״ל בענין שביתת בהמתו והשיב ככל דברינו הנ״ל, וכתב וז״ל נלענ״ד שעיקר

(לז) ועוד נראה לכאו׳, דאף אי ניזיל בתר מקום הבהמה, מ״מ היכא שבמקום הבעלים הוא חול, לכאו׳ לא שייך אזהרה עליהם שימנעו בהמתם ממלאכה מאחר שאינה שבת אצלם. אך יש לדחות ולומר דאף בימי השבוע מוזהרים על שביתת בהמתם, וכן בכל איסורי שבת, אלא שעדיין לא הגיע זמן החיוב בפועל, וע״כ אי נימא דאזלינן בתר מקום הבהמה, הרי נמצא שמוזהרים עליה מאחר דבמקומה היא שבת, ויש לעיין בזה.

איסור שביתת בהמתו הוא רק כששניהם הם במקום אחד שהיא שבת אבל אם הבעלים הם בא״י שפיר מותר לישראל שבארה״ב לעבוד בה גם בשעה שבא״י כבר שבת כי לא יתכן שיהא מוזהר על בהמתו גם במקום שהוא חול [לח] שגם אנשים מותרים במלאכה. [לט] ואין זה שייך כלל לאיסור חמץ, דיתכן שהאזהרה היא על הבעלים שלא יהי׳ לו חמץ בכל מקום שהיא.

וכן אם הבעלים השכירו בהמתם לנכרי שבארה״ב, אינו צריך כלל להתנות עם הנכרי שלא לעבוד בה במוצש״ק אע״ג ששם עדיין שבת כיון שאצל הבעלים כבר חול עכ״ל.

איברא לענ״ד יש להליץ בעד הני רבוותא שהבאנו לעיל [מ] שס״ל דאזלינן לגמרי אחר מקום הבעלים, שהרי י״ל דמאחר דמקום הבעלים הוא העיקר בענין זה, א״כ קביעת השבת וזמנה תלויה אך ורק במקומם ולא מחשבינן כלל עם מקום הבהמה.

ולפי״ז יוצא, דמאחר שמקום הבעלים קובע לגמרי בענין זה ובמקומם הוא שבת, ע״כ דיינינן ומחשבינן נמי כל מעשי בהמתם לפי המקום של הבעלים וממילא מוזהרים בשביתת בהמתם אע״ג דבמקום הבהמה גופא הוא חול, ודו״ק.

ובזה יש לבאר הדין בענין שביתת עבדו, דהנה עוד ראיתי בשו״ת אור לציון הנ״ל שכתב לענין שביתת עבדו שמל וטבל לשם עבדות, דאסור לעבד לעבוד במקום שאצלו שבת, ואפשר שגם אדונו מוזהר עליו, כי האזהרה היא שאדונו חייב שהעבד לא יחלל שבת. ואם הוא לא קיבל עליו מצות כאשה, אין הבעל מוזהר עליו, כיון שהבעלים במקום שהוא חול. ואם הבעלים הם במקום שהוא שבת, אף שהעבדים הם במקום שהוא חול, הבעלים מוזהרים כיון שאצלם הוא שבת עכ״ד.

אך יש להעיר, שהרי במ״ש בתחלה דאם העבד מל וטבל אסור לעבוד במקום שאצלו שבת כו׳, שפיר י״ל כן וכמ״ש בשו״ת לבושי מרדכי הנ״ל באות ח׳, שהרי העבד מצווה מצד עצמו ושפיר אזלינן בתר מקומו. אכן מ״ש דאם לא קיבל עליו מצות כאשה וכו׳, דאז דינו כבהמה והכל תלוי בבעלים, יש להקשות ע״ד שכתבנו לעיל, שהרי אף אי נימא דאזלינן בתר מקום הבעלים ובמקומם הוא שבת, מ״מ מאחר דבמקום העבד הוא חול, הרי כל מה שעושה הוא בכלל מלאכת חול שאינה מלאכת שבת, וא״כ איך נימא שהבעלים מוזהרים עליו שלא יעבוד.

אמנם לפמש״ל ניחא גם לענין שביתת עבדו, שהרי מאחר דאזלינן בתר מקום הבעלים לגמרי, א״כ לא מחשבינן עם מקום העבד אלא אדרבה דיינינן כל מעשי העבד לפי מקום הבעלים, ומאחר דבמקומם הוא שבת, ממילא מוזהרים בשביתת העבד אע״ג דבמקומו הוא חול וכמש״נ.

(לח) יעוין לעיל בפנים אות י״ג וי״ד בדברי הגרח״פ שיינברג שליט״א בענין זה, דלא מסתבר כ״כ לומר שהבהמה תימנע מצער במקום שלא חלים דיני מנוחה וע״ש.

(לט) ונראה שהביא זה לסימן ולראיה דלא שייך שם מלאכה אצל הבהמה כיון שבמקומה הוא חול והכל מותרים לעשות שם מלאכה. וזהו ע״ד שכתבנו בפנים דאין עשייתה חשובה מלאכה כלל מאחר שעושה בחול וק״ל.

(מ) יעוין בפנים באות ה׳ י״א י״ד וט״ז.

יח

והנה ראיתי עוד בשד״ח ח״ז מע׳ חמץ ומצה סי׳ ה׳ אות י״ח (ד״ה וזימנין, עמ׳ קל״ח) שהביא דעת שו״ת עונג יו״ט סי׳ ל״ו דאזלינן בתר מקום החמץ, אבל בשו״ת חסד לאברהם סי׳ ל״ה נסתפק בזה.[מא] והביא בס׳ מנחת שבת סי׳ ע״ה סק״א אות ו׳ את דברי השד״ח הנ״ל ושוב כתב דלשיטת העונג יו״ט אולי כן הדין במי שבהמתו עומדת במקום שהוא שבת ובמקום הבעלים הוי ע״ש, דמ״מ חייב האדם בשביתת בהמתו כיון שבמקום הבהמה כבר קידש היום, ולחסד לאברהם יש להסתפק בזה. וצ״ע למעשה, דאולי יש לחלק בין שם לכאן[מב] וע״ש.[מג]

ויעוין עוד בשו״ת תשובות והנהגות ח״ב סי׳ קע״ה שכתב לענין שביתת בהמתו, דאם הבעלים בא״י ויש להם בהמות באמריקא יש להסתפק אם מותרות לעבוד שם בזמן דהוא שבת בא״י, די״ל דתלוי בבעלים, דסיבת השביתה על הבהמה אתי מכח הבעלים או די״ל דהבהמה לא עדיף מהבעלים, וכיון דבמקום הבהמות אינו שבת, היאך נחייב בהמתו לשבות מאחר שאינו שבת שם כלל. ולפי״ז לכאו׳ האיסור הוא כפי הבעלים אבל בתנאי ששבת הוא אצל הבהמה וצריך שניהם דוקא.

והנה מסיק שם שאין בידו להכריע באיסור עשה דאורייתא כשאין לנו מקור נאמן בש״ס. ושוב נתן עצה שיפקיר סמוך לשבת בא״י לפני שלשה את בהמותיו, וכשיצא שבת גם שמה, יאמר כאן שזוכה בחצירו עוד פעם בבהמותיו, וכה״ג יוצא מכל ספק וע״ש.

יט

ועוד מצאתי בשו״ת אבני זכרון ח״ב סי׳ א׳ (אות א׳ וב׳) שהוכיח מגמרא ומסברא דמקום הבעלים הוא העיקר, והיינו שתשבות הבהמה באותו זמן שהבעלים אסורים בעשיית מלאכה ויעו״ש.

והנה ראיתי עוד בשו״ת באר משה ח״ז בקונטרס עלעקטריק סי׳ קי״ח שכתב לענין שביתת בהמתו ועבדו, דמסתבר ששביתת בהמתו הולך אחר מקום הבעלים ולא אחר מקום הבהמה עכ״ד.

והנה בשו״ת מנחת יצחק ח״ז סי׳ כ״ה הביא השאלה לענין חמץ וכתב דרוב פוסקים ס״ל דאזלינן בתר הגברא וראייתם מפסחים ה., וכן הוכיח משחיטת קרבן פסח. והביא דברי העונג יו״ט וראייתו ותמה עליו. ושוב הביא משו״ת לבושי מרדכי הנ״ל שהביא מהרבה רבוותא דבנוגע לאיסור חמץ ושביתת בהמתו בשבת ושביתת כלים לב״ש אזלינן בתר הבעלים, ואף דהלבו״מ פקפק בראיותיהם, מ״מ למעשה נראה מהתשובה דרק בשביתת בהמתו ס״ל להלכה דאזלינן בתר הבהמה, דבדבר דתלוי בשביתת גופה בודאי תלוי בשבת שבמקומה, וראיה משביתת עבדו דכתיב בחד קרא, וגם בזה כתב דאין דעתו מכרעת למעשה. אבל בנוגע

(מא) ויעוין לעיל בפנים באות ח׳ שהבאנו משו״ת לבושי מרדכי שכתב דלדעת שו״ת חסד לאברהם הכל נגרר לפי מקום הבעלים.

(מב) ונראה בכוונתו לחלק ביניהם ע״ד שהבאנו לעיל בפנים אות י״ג מהגרח״פ שיינברג שליט״א שחילק בין חמץ לש״ב, דבחמץ האיסור דב״י רמיא על הבעלים ולכן אזלינן נמי בתר מקומם משא״כ בש״ב דתלויה בניחותא דבהמה וע״כ מסתבר לומר דניזיל בתר מקום הבהמה ויעו״ש.

(מג) וע״ע בס׳ מנ״ש סי׳ פ״ז סק״ג, ובס׳ ישראל והזמנים (תשמ״ז) עמ׳ ש׳ מ״ש בשם המנ״ש.

לחמץ נראה שקיבל השיטות הנ״ל דאזלינן בתר הבעלים. אולם סיים שם, דמ״מ למעשה בודאי יש להחמיר לכתחלה לילך גם בתר מקום החמץ עכ״ל.

הרי הבאנו שנחלקו הרבוותא בענין שביתת בהמתו ועבדו אי אזלינן בתר מקום הבעלים או בתר מקום הבהמה והעבד, ואף שנראה לכאו׳ דהעיקר הוא כהפוסקים שס״ל דמקום הבעלים קובע בזה, מ״מ מאחר שדבר זה לא נתפרש לנו בהדיא בש״ס ולא נתבאר בדברי הקדמונים, וגם נוגע לאיסור עשה דאורייתא ולכמה מרבותינו (שהבאנו לעיל באות ב׳) שביתת בהמתו הוא בלאו, ע״כ נלענ״ד דצריך להחמיר וליזיל בתר מקום הבעלים וגם בתר מקום הבהמה והעבד כדי לצאת יד״ח לכ״ע.

היוצא מכל דברינו:

א) דאם אחד נמצא במקום שהוא שבת ויש לו בהמות או עבדים במקום שהוא חול, או להיפך, נחלקו הרבוותא אם אזלינן בתר מקום הבעלים לענין איסור מלאכה או בתר מקום הבהמות והעבדים.

ב) דהעלנו דצריך להחמיר וליזיל בתר מקום הבעלים וגם בתר מקום הבהמות והעבדים.

ג) דבארנו דיש פוסקים שנחלקו בגדר מצות הבעלים בשביתת הבהמה והעבד, די״א דהבעלים מוזהרים להשביתם ממלאכה כדי שינוחו גופם, וי״א דמוזהרים עליהם משום השלמת שביתת הבעלים ולא מצד גופם שינוחו.

ד) דנחלקו הראשונים אם שביתת בהמתו הוא בעשה או בלאו, דלדעת התוס׳ והרמב״ם וסייעתם הוא בעשה דלמען ינוח שורך וגו׳, ולדעת רש״י והר״ן וסייעתם הוא בלאו דלא תעשה מלאכה וגו׳.

ה) דבשביתת בהמתו עובר דוקא בבהמה דידי׳, אבל במחמר עובר אפילו בבהמת עכו״ם וטעונה משא.

ו) דיש עוד חילוק ביניהם, דבשביתת בהמתו עובר אפילו אם העכו״ם עושה מלאכה בבהמתו, אבל במחמר עובר דוקא אם הוא בעצמו מנהיגה ואפילו בקול.

ז) דנשים מוזהרות על שביתת בהמה ועבד כמו האנשים.

ח) דלכ״ע מוזהר על שביתת בהמתו ועבדו בשבת, אבל נחלקו רבותינו אם מוזהר אף ביו״ט או לא.

ט) אם הבעלים בעיר אחד בשבת ויש להם כלים ובהמות בעיר אחרת, לדעת רובא דרובא דהפוסקים הרי הם כרגלי הבעלים לענין תחומין.

י) דכמה פוסקים כתבו דלא שייך שליחות לעכו״ם במלאכת שבת.

יא) דהעלנו דנחלקו רבותינו אם גר תושב יכול לחזור בו ולהיות כסתם עכו״ם או לא, דלשיטת רבינו גרשום ורש״י הוי גר במקצת ואינו יכול לחזור בו, אבל לשיטת התוס׳ והרשב״א ועוד אין כאן גירות כלל, וע״כ יכול לחזור בו.

The Yeshiva World. com

How to Keep This Shabbos in Samoa? STAR-K Tells Us How (Samoa & Tokelau To Cross International Date Line)
(Thursday, December 29th, 2011)
If you were thinking of spending this Shabbos in Samoa, you might want to think twice. Tonight, at the stroke of midnight, the tiny South Pacific nation, and its neighbor Tokelau, will skip over Friday and leap to Saturday, December 31, as it crosses westward over the International Dateline.

The International Dateline is drawn by mapmakers and not mandated by any international body. It is a country's prerogative to choose where it lies. Samoa has been on the eastern side of the International Dateline for 119 years, the same side as Hawaii and currently five hours behind New York. By re-drawing the line, and changing to the western side, it will make it easier for the nation to do business with their increasingly important trading neighbors, New Zealand and Australia, for it will be on the same side as these countries, and put it 19 hours ahead of New York. To facilitate this change, Samoa and Tokelau are skipping Friday, December 30th. Two minutes after 11:59 pm Thursday, December 29, 2011 will be Saturday, December 31st, 12:01 a.m. [This all happens at 5:00am EST Friday morning].

How would a Jew keep Shabbos in such a location, which all of a sudden goes from Thursday night to Saturday morning? STAR-K Kashrus Administrator, Rabbi Dovid Heber, received this shaala twice today:

"You may have heard that the island of Samoa is changing from the east of the Dateline to the west, in order to be in sync with Australia and New Zealand. They will go from Thursday to Saturday. When will Erev Shabbos be? When will Shabbos be? Will Shabbos now be observed on a different day of the week?"

According to Rabbi Heber, "According to almost all opinions, the Halachic Dateline is not determined by what the locals call "Saturday" and therefore, the fact that Samoa changes the Dateline does not change when we keep Shabbos.

"How to keep Shabbos in Samoa is a question every Shabbos, as there are differing opinions as to Halachically where the International Dateline is," continues Rabbi Heber. "According to the Chazon Ish, the International Dateline runs along the East Coast of much of Asia and Australia and longitude of about 125°E when at sea. This makes Samoa east of the International Dateline. Until now, when the locals say it is Friday, the Chazon Ish would also say it is Friday, and Saturday is Shabbos. Rav Yechial Michal Tuchatzinsky disagrees and says the Dateline is on the opposite side of the globe from Yerushalayim (the longitude is about 145°W). This makes Samoa west of this Dateline. So, until now when the locals say it is Friday, it is really Shabbos. There are other opinions, as well – for a full explanation see here. L'halacha, in Samoa it is safek Shabbos (questionable) every week and one certainly should not do melocho (work) on either day. Shabbos would begin every Thursday night at sunset and end when it gets dark on Saturday night- or 49 hours of Shabbos."

Rabbi Heber further explains, "As of next Shabbos (January 7, 2012) after the switch, one would begin Shabbos from sunset Friday until it gets dark on Sunday. That is because with the new Dateline, according to Rav Yechial Michal Tuchatzinsky, the locals are now keeping the correct Shabbos as the International Dateline is now east of Samoa. So, Friday is Friday and Saturday is Shabbos. However, according to the Chazon Ish, when locals say it is Sunday, it is really Shabbos since he holds the Halachic Dateline is still west of Samoa."

So, what is the bottom line when it comes to keeping this Shabbos in Samoa?

Rabbi Heber advises, "This Shabbos, with the Dateline change, one would not perform melocho in Samoa for the 49 hours beginning at sunset on Thursday, December 29 and ending when it gets dark on Sunday, January 1st!"

In general, says Rabbi Heber, given these doubts, the areas where there is "safek Shabbos" should be avoided. One should consult with a halachic authority before traveling to Japan, New Zealand, Hawaii, and other areas in the Pacific for a weekend.

"The problem is further compounded with the question of whether one wears Tefilin and when one davens Tefillos Shabbos and makes Kiddush," notes Rabbi Heber. "This would depend on whether one went with the opinion of the Chazon Ish or Rav Yechial Michal Tuchatzinsky. There is much to add beyond the scope of this discussion; the main point is that according to almost all opinions, the Halachic Dateline is not determined by what the locals refer to as "Saturday", and therefore, the fact Samoa changes the Dateline does not change when Jews keep Shabbos."

Rabbi Heber concluded by saying that the minority opinion of Rabbi Menachem Kasher was that one follows the local population. Although we do not hold like this opinion it is interesting to ponder what Rav Kasher would advise a Jew who is spending this Shabbos in Samoa, where this Friday night does not exist.

(Margie Pensak – YWN)

JTA

With Samoa calendar change, question for Jews: When is Shabbat?

By Adam Soclof · December 30, 2011

NEW YORK (JTA) -- The Pacific island nation of Samoa is taking 186,000 citizens through a national time warp by moving west of the international dateline, forfeiting the last Friday of 2011 and jumping straight from Thursday into Saturday.

For Samoans, this solves a practical question: Why remain 18 to 23 hours behind chief trade partners Australia and New Zealand?

For Jews, it poses a question of a different sort: When does Shabbat start in Samoa?

And are there really any Jews in Samoa?

A country adopting a new stance vis-a-vis the international dateline is nothing new. In 1995, the island nation of Kiribati also shifted westward. Even in Samoa, this isn't the first time they have dateline-hopped: In 1892, the country jumped east to better align itself with American trade interests. That year, Samoa made the adjustment by repeating July 4. Alaska also adopted an extra day when it switched from Russian to American hands in 1867.

Rabbi Dovid Heber, an adviser to the Baltimore-based Star-K kosher certification agency and a lecturer on halachah and astronomy at the Ner Israel Rabbinical College, said he fielded two questions this week about when one should observe Shabbat in Samoa and neighboring Tokelau, which is also participating in the change.

"Neither were traveling there," Heber noted of the questioners. While the Star-K does send kosher supervisers to the Pacific to inspect fish and food oil factories, he said none have been to Samoa or American Samoa, which is not adopting the time change.

Nevertheless, Heber formulated a two-page halachic opinion on the issue. The upshot: Sabbath-observant Jews should avoid traveling to these areas. If they must travel to New Zealand, Japan or other areas in the Pacific over the weekend, they should consult their local rabbis.

"In Samoa it is 'safek Shabbos' (questionable as to when Shabbos begins) every week," Heber's opinion said. "Shabbos would begin every Thursday night at sunset and end when it gets dark on Saturday night -- or 49 hours of Shabbos."

In the weeks following the clock change, the 49-hour period of refraining from work would commence Friday at sunset and end Sunday night. This weekend, however, the 49-hour period would begin Thursday at sunset and end Sunday night.

"No wonder nobody comes here!" joked resident Samoan Jew Max Lapushin in response to the notion of a 49-hour Shabbos in Apia, the Samoan capital.

Lapushin, a 25-year-old American citizen, lives in Apia and has called the Pacific island nation home for nearly four years. A Jewish day school graduate from Atlanta, Lapushin first arrived in Samoa as a Peace Corps volunteer in October 2007 to teach computer classes. He was on the ground when the devastating

2009 earthquake and tsunami hit, killing more that 180 people. Lapushin recently returned to Samoa after a few months overseas to work as a computer consultant.

"This place is so disconnected," Lapushin said. "Judaism without a sense of community -- it's something, but there's no community."

"I don't think there's any island in the world that has no Jews," Rabbi Menachem Mendel Goldstein, a Chabad emissary in New Zealand, told JTA. "We have had an inquiry from Samoa, but every indication was that there's basically no Jewish community of any kind whatsoever," he said, noting that the inquiry was an email from a group of curious Protestants a year ago.

Previously stationed in Christchurch, Goldstein was reassigned to Auckland after the Christchurch Chabad house was damaged beyond repair in a massive earthquake in February. Although Goldstein recalls sending emissaries to Fiji and French Polynesia, he said he had never heard of Chabad emissaries traveling to Samoa.

In 1951, JTA dubbed Arno Max Gurau, a member of the Legislative Assembly of Samoa, "the only Jew in Western Samoa." According to infomation from the cemetery in Apia, Gurau married two Samoans and one half-Samoan and passed away in 1961.

"[The clock change] would certainly be relevant for any Jewish tourists or humanitarian volunteer personnel -- who obviously now I am aware exist in Samoa," Goldstein said.

At present, Lapushin only knows of two other Samoan Jews -- both Peace Corps volunteers -- who were on vacation this week. If he's correct, it would make him the only Jew present on the Samoan mainland when the island nation turned the clock forward.

While The Associated Press reported that the Seventh Day Adventist parish in Samatau village will continue to observe Saturday as the Sabbath, Radio New Zealand International indicated that most Seventh Day Adventist churches will adopt Sunday as the new day of rest.

"I will follow their lead and light Shabbos candles on Saturday night," Lapushin told JTA.

In a way, Lapushin's decision seems fitting.

"When you talk about being Jewish," Lapushin explained, "people say, 'Oh, you're Seventh Day Adventist!'"